

MUČENICE

ŽELIMIR PERIŠ

SADRŽAJ

Eva	3
Penelopa	5
Marija	18
Benvenuta	32
Johanna	37
Maria	52
Kudravka	62
Irena	66
Dijana	81
Sara	86
Mila	97
Flora	121
Lidija	124
Silvijana	136
Bauba	143
Zahvala	161
O autoru	162
Impresum	163

EVA

I

Pričaj mi priče, molila sam ga. Priče u kojima ništa ne traje vječno, priče koje imaju kraj i koje imaju početak. One koje imaju što mi nemamo, koje pružaju što nam nedostaje. Nešto što će nas zavesti. Nešto što će nas odvesti. Pričaj mi priče u kojima postoji bol od koje se osjećaš živ. Priče o muškarcima i ženama i onome između njih što nema ime ni oblik, a upravlja njima, obmanjuje ih i zaljubljuje, ubija i oživljava.

Pričaj mi priče, molila sam ga. Ne dopusti da me preplavi dosada.

II

Ponekad bi se kupali u jezeru. Ponekad bi trčali sa životinjama. Ponekad smo sjedili i promatrali svijet oko sebe, i ponekad pokušavali biti dio tog svijeta. Htjeli smo razumjeti bića oko nas, razumjeti bića u nama, živjeti svoje živote na način za koji smo stvoreni. Prazni su bili naši životi. Nismo razumjeli što nedostaje, ali smo osjećali da nešto nedostaje. Nešto nije bilo potpuno. U ponoći cijeloga postojala je šupljina.

III

Bili smo on i bili smo ja. I bili smo sve. I bili smo gospodari, ali nismo vladali. Bili smo robovi, ali nismo bili potlačeni. Imali smo sve, a tražili smo ništa. I sve je bilo naše, a ništa nije bilo naše. I to ništa nas je privlačilo. To ništa smo tražili. To skriveno zrnce nepoznatoga, onoga što nemamo i onoga što ne razumijemo. Sve bi dali za ništa.

IV

Pričaj mi priče, molila sam ga. Želim se igrati sa sjenama. Želim plakati od stida ili ne želim plakati od stida. Želim znati koliko je zavišjek.

V

Svijet je oko nas imao sve. Postojala su stabla i postojale su životinje. Postojale su rijeke i šume. Sve je postojalo i sve nam je bilo isto, jednako u svojoj raznolikosti. U svemu smo se dosađivali s istim žarom. A postojale su i zabrane. Postojalo je središte. U središtu stablo, na vrhu mu plod. I znali smo da je zabranjeno, ali nismo znali zašto je zabranjeno. I što je zabrana osim buđenja želje? Sjedili smo na livadi i maštali o zabranjenom. Sunce je pržilo naše usne iza kojih se skupljala naslada.

VI

A onda se pojavila zvijer. Ispuzala je između njegovih nogu i hipnotizirala nas. Ona je znala. Rekla je uzmi, uzmi i osjetit ćeš draž. Uzmi i spoznat ćeš slast. Shvatit ćeš da je sreća kratka i prolazna, a da je užitak lomljiv i bolan. Saznat ćeš da nemaš ništa kad imaš sve i da najviše uživaš u onome što gubiš. Rekla je uzmi. Uzmi i požali, tek onda ćeš znati da si imala.

VII

Strah me, plakala sam mu u krilu. Bili smo samo zemlja, bili smo zemljane posude napunjene šljunkom vlastite sigurnosti. Sad smo kamen koji će ih razbiti. Kiša nam na licima dubi kanale. Mrvi nas i rastapa. Pretvorit će nas u pijesak ne pomaknemo li se. Nema te čega biti strah, govorio je. Nemaš se čega bojati. Znamo da je ovo sve tek ništa. Život je s one strane blaženstva, rekao je. Tamo su priče. Tamo je sve.

VIII

Znam, drhtala sam tamo i tada. Hajde, rekao je on. Hajde! Ne, rekla sam. Ne mogu, rekla sam. Ne želim. Pričaj mi priče, molila sam. Hajde, rekao je on. Hajde i živjet ćemo priče. Hajde i bit ćemo priča. Hajde!

Zatvorila sam oči i zagrizla, a na licu mu je zatitrao smiješak.

Priče su mogle započeti.

PENELOPA

I

Vidjela sam ga danas pored bunara. Napeto mlado tijelo, mišiće koji blistaju kad podiže vedro puno vode, kapljice znoja na tamnoj koži. Dugu kosu kojom mu vjetar skriva lice. Vidio je da ga promatram i osmjehnuo mi se. Brzo sam skrenula pogled i otišla. Kraljici se ne osmjehuje. Kraljica uzima osmijehe koje želi.

II

Noćas sam ponovo rasplela pokrov. Nit po nit, vraćala sam protekle dane. Svaka nit jedan dan, svaki dan jedna nit. Vrijeme mi se poput vune prede oko prstiju. Koliko mi je još niti ostalo? Već odavno nitko ne vjeruje da ću održati riječ. Pitanje je dana kad će časnim kneževima ponestati časnog strpljenja i kad će časnim mačevima uzeti moju čast. Čovjek nije stvoren za čekanje, Tanat je nestrpljiv bog. Vrijeme vrijedi više od ljudi. Zato nijedna strast na koju potrošimo i dan previše ne vrijedi potrošenog vremena. A potrošenih dvadeset godina?

III

Ponovo sam ga vidjela na bunaru. Ne mogu tvrditi da nisam namjerno išla tamo u isto vrijeme. Kraljica ne pravda svoje rute, kraljica vlada svim stazama. Helijeva su kola upravo bila u zenitu kad sam sakrila lice maramom i promatrala ga iza zida. Prvo vedro polio bi po sebi i uživao u suncu koje ga je sušilo. Potom bi napunio veliku bačvu i kotrljao je prema luci. Zamišljam tu snagu pod svojim rukama. Ruke koje me nose i okreću. Vrućinu stisnutu bedrima. Silu u njegovim preponama. Diram mu glatku kožu, vlastite godine u nju upisujem noktima. Slike mi u glavi lude. Prsa mi gore. Sam me Himer draži i izaziva. Zatvorim li oči savladat će me vrtoglavica.

IV

Saznala sam tko je. On je najmlađi od četvero sinova ribara Anteusa, zarađuje tako što raznosi vodu po mjestu. Pitala sam Melantu tko dobavlja vodu za dvor.

V

Zlooki Eurimah je danas bio posebno ohol. Usne su mu uvijek nakrivljene u osmijehu. Obrazi mu uvijek titraju. Svaki mu je pokret prožet nevidljivom prisutnošću Ate. Presreo me na putu kroz vrt i zazvao poput kuje. Govoriš s kraljicom, rekla sam mu, i ponašaj se tako, Eurimaše. Nisi kraljica ako nemaš svoga kralja, odgovorio je i pljunuo mi pod noge. Muški su rituali smiješni poput dječje igre. Pokušala sam proći kraj njega, ali me je snažno uhvatio za podlakticu i zaustavio. Dah mu je zaudarao na krv.

„Penolopo, prekini ovo.“

Bih, Eurimaše, bih. Samo, kako da prekinem, a da se pritom riješim tebe i tebi sličnih?

VI

Melanta je danas ponovo napravila scenu. Vratila se iz riznice histerična i vrištava. Nepoželjni gosti su nam opustošili dvor, vikala je. Zalihe hrane su pri samom kraju, nemamo više ni vina ni ovaca. Dvor je u dugovima, ni svi kraljevski maslinici ne mogu pokriti toliki dug.

Dvije godine hranim te prljave zvijeri koje se nazivaju mojim proscima. Darove koje su donijeli odavno su i pojeli. Ostala su im samo debela tjelesa kojima se kotrljaju po mome vrtu i čekaju da izaberem jednog od njih.

Zagolicala me jedna ideja. Moramo štedjeti što više možemo, rekla sam Melanti. Trebali bi naći nekoga jeftinijeg tko će nam donositi vodu. Ali voda nas košta samo bakrenjak, vikala je ona, a cijela se Itaka raspada! Bakrenjak po bakrenjak, rekla sam.

VII

Jutros je pred dvor dogurao veliku bačvu vode, dugokosi Befont, najmlađi od ribarevih sinova. Njegova mladost godi mojim očima, golica mi želje. Sam se Himer spusti s Olimpa pa mi u uho šapuće slatke ideje.

Izašla sam pred dvor i gledala ga kako se znoji dok kotrlja bačvu prema kuhinjama.

„Uvijek tako rasipaš pitku vodu?“ pitala sam ga dok se polijevao vedrom vode po glavi.

„Vi bi to trebali znati, zar ne?“ odgovorio mi je.

Taj mali podlac! Prepoznao me onda kraj bunara.

VIII

Melanta se tužila da Eurimah kruži oko nje. Približava joj se, dobacuje slatke riječi i maše preponama. Pokazala mi je nož koji je sakrila u halje. Ako je dotakne, izvući će ga i odsjeći mu falus. Oh, bogovi, zašтите tu naivnu djevojku! Posjela sam je u kuhinju i zatvorila vrata. Objasnila sam joj dvije stvari. Prvo, u zakonu piše, muškarčev falus vrijedi više od ženske glave. Želi li sačuvati vlastitu, mora manje mahati, a više bježati. Mali ubod u nogu će biti dovoljan da pobjegne, a da ne probudi Nemezu u njemu. Drugo, to što Eurimah kruži oko nje ne mora biti zlo. Te prljave zvijeri i ne rade ništa drugo nego se prežderavaju, opijaju i pokušavaju dočepati neke od mojih djevojaka. Možda to nije loše. Sami nam nude način da ih kontroliramo. Suprotno zakonu, ženska glava ipak vrijedi više. Odlična je stvar što kruži oko tebe, iskoristit ćemo to, rekla sam joj. Da, moja kraljice, tužno je rekla Melanta. Činiš to za Itaku, rekla sam joj. Kimala mi je glavom, a ruke su joj se tresle.

IX

Noćas sam ponovo rasplela dio pokrova. Uzorci na pokrovu jedina su sigurnost koju imam. Vuna itačkih ovaca jedina je nježnost koju sebi dopuštam. Koža na prstima mi se smežurala, samo je još pokrov napet i gladak. Milujem ga između zabranjenih snova. Bogovi mi se igraju s tijelom. Himer me ne napušta već danima, opsjeda me željom i čežnjom za stvarima koje kraljica bez kralja ne radi. Puku je zadovoljavati se, kraljici je vladati.

X

Proklete prljave zvijeri! Jutros su me opet promatrali kroz prozor dok sam plela.

Prvo su me zasipali životinjskim primjedbama i prostačkim upadicama. Dani kada su mi donosili haljine daleko su iza nas. Sad su poput napaljenih pasa koji se vrte oko kučke koja se tjera, pasa koji se grizu, smrde i laju na sve oko sebe. Sve je završilo krepanom mačkom koju je netko ubacio kroz prozor. O bogovi, ugasite me.

XI

Danas je ponovo donio vodu u dvor. Stajala sam pokraj ulaza i uživala u slici. Brončane mu kovrče padaju na oči. Kad se napne gurnuti bačvu preko uspona blago otvori usta. Jezikom nježno ovlaži usne. Kad dolazi do daha nasloni se na zid. Dotakne ga samo vrhom leđa. Kapi znoja upije kamen. Prišla sam mu i rekla neka odvuče bačvu u podrum. Neka je ostavi pokraj posljednjih bačvi vina koje su nam ostale.

„Posljednjih?“ pitao je.

„Da, posljednjih“, rekla sam. „Častohlepni kneževi već tri godine jedu i piju iz kraljevskih podruma, ovo je sve što je ostalo.“

„Zašto se ne udaš za nekoga od njih i završiš s tim?“

„Itaci ne treba takav kralj.“

„Kakav kralj treba Itaci?“ pitao je.

„Onakav kakav će zadovoljiti kraljicu.“

Pratila sam ga u podrum, ponudila mu vino. Ustručavao se. Na meni vidi kraljevsko ruho, ne ono što je ispod njega. Nisam mu dopustila da samo ode. Šapnula sam mu riječ u uho. Razumije li je, zaslužio me je.

XII

Prije nego što sam se povukla u svoje odaje, naložila sam Melanti da rasplete pokrov umjesto mene. Noćas će mi ruke biti zauzete drugim nitima.

Zavjerenicima i ljubavnicima noć pada sporo. Sjedim na prozoru i slušam kako se Itaka stišava. Još samo psi i pijani muževi kvare tišinu. U daljini, Seleni iz mora izranja mjesec. Ona i ja sami svijetlimo pod zvijezdama.

Befonta nema. Nije razumio poruku ili se boji onoga što je razumio u poruci.

Sjedim na prozoru i čekam. Ponovo čekam. Nakon dvadeset godina i dalje sjedim na istom mjestu i čekam muškarca. Što mi se dogodilo? Što se dogodilo svima nama? Gdje je moj muž? Gdje je moj sin? Gdje su nestale te godine? Gdje nestaju ove godine? Dvadeset sam godina starija, nego što se pamtim.

XIII

Probudio me zvižduk. Došao je. Otvorila sam vrata dvora i odvela ga u svoje odaje. Himere i ostali bogovi, sad pijte na izvoru moje želje.

Oh, to milo tijelo, ta meka koža, te čvrste ruke. Opijam se tim mirisima i okusima, njegovim danima i godinama. Lebdim iznad vlastitih lanaca, iznad Itake i prosaca, svih zakona i pravila i nebeskih bogova i zemaljskih muževa.

Što sam dvadeset godina čekala?

XIV

S jutrom me probudio smijeh bogova. Pogledaj je kako blista, rekao je jedan. Svi su se veselo nasmijali upadici. Himenej je stajao sa strane i mrko gledao. Bog braka mi je nešto zamjerao. Jesam li te razočarala, Himeneju? Čime uzimaš mjeru moje vjernosti?

Probudile su me trake sunca na licu.

XV

Danas je stigla vijest, sretna ili tužna? Telemah se vraća svome domu. Završio je potragu za ocem i vraća se. Ništa nije čuo, nikoga pronašao. S njim i posljednja nada nestaje u moru. Nada nije ništa do produžetka patnje. Tek kada te bog nade napusti prepoznaš slobodu koju ti je ostavio. Elpis je zao bog. Drži nas taocima vlastitih očekivanja.

Telemahov će dolazak značiti kraj. Prosci će zahtijevati da se Odisej proglasi mrtvim. Nakon toga ću se morati udati za jednog od njih ili će mi pravom mača skinuti krunu s glave. Bez kralja nemam pravo na Itaku. Kraljica bez kralja je samo žena.

XVI

Što može samo žena? Što može s rukama kojima ne može podignuti mač?

Pitala sam Melantu je li joj se Eurimah približio. Spustila je pogled i zacrvnjela se. Ne srami se, Melanta. Kad nam je sve drugo oduzeto, borit ćemo se s onim što imamo.

XVII

Ljubavnik mi dolazi svake noći. Čim Selena doveze mjesec, tiho zazviždi pod prozorom i vrijeme stane. Ljubim smrtnika, baš poput božice mjeseca. I ona je ljubila Endimiona koji je nije bio dostojan.

Mladost moga smrtnika me zanosi, njegova putenost izluđuje. Izvlači iz mene neku drugu ženu, neku zaboravljenu djevojku zakopanu pod dvadeset godina samoće.

Dok pijem s izvora njegove mladosti, suluda mi misao pada na pamet. Kako bi to bilo kad bi svoju budućnost uz nekog od smrdljivih kneževa zamijenila za strasne noći uz mlado tijelo ribareva sina? Ali zvijeri iz moga vrta rastrgle bi ga za doručak. Sinovi ribara ne postaju kraljevi. Nitko mi ne može zabraniti taj san. Morfej voli nemoguće snove. Hrani se našim neispunjivim željama.

XVIII

„A Odisej?“ pitao me Befont noćas.

„Što Odisej?“ pitala sam ja.

„Što ako se vrati?“ pitao je ponovo on.

„Neće se vratiti. Dvadeset godina bogovi nikoga ne trpe. Odisej je mrtav, kao i moj dug prema njemu. Ni Telemah ga nije pronašao. Znači da ga više nema.“

„Voliš li ga još?“ pitao me mladi ljubavnik. Što te briga, ljubavniče, nije tvoje da propitkuješ ljubav niti da se uspoređuješ. Moj Odisej, moj mili muž. Zar je postojala ikad ljubav veća od one koju sam prema njemu osjećala? Ali bogovi i ljudi su nas razdvojili. Mili moj mužu, ponor od dvadeset godina predubok je. Moj je dug prema tebi ispunjen, ali tvoje nasljeđe moj je zatvor. Sve tvoje priječi moju slobodu.

XIX

O, nesretna ženska naivnosti! Lakovjerna Melanta dopustila je Eurimahu da je prevari. Umjesto da ga zavede, ona mu se predala. Rekla mi je kako bolno žali. Kako ne zna što se dogodilo. Kako joj je mile stvari govorio, kako joj je brodove i zlato obećavao, kako mu se odjednom našla u zagrljaju i kako mu je sve ispričala. Eurimah me porazio mojim oružjem. Naivno, nesretno dijete je pogledalo tlo i zaplakalo. Ispričala mu je sve o trogodišnjem pletenju mrtvačkog pokrova za Odisejeva oca. O dnevnom pletenju i noćnom rasplitanju. Isto je jutro Eurimah skupio prosce u vrtu i sve im prenio. Više nas ne možeš varati, vikali su. Moraš izabrati jednoga od nas! Potegli su mačeve. Stala sam pred njih i govorila: Moj sin Telemah se za petnaest dana vraća s puta na kojem je tražio oca. Oca nije našao, time priznajem da je Odisej mrtav. Kad se vrati organizirat ću natjecanje nakon kojeg ću odabrati jednog od vas za svoga muža i za kralja Itake.

XX

Što učiniti? Kako se spasiti? Oče, koji si želio dotaći sunce, osvijetli me zrakom svoga znanja. Reci mi kako da pobjegnem od sudbine koju mi je Moira isplela. Moram li i ja sastaviti krila

kojima ću odletjeti iz tamnice svoga otoka? Moram li skrušeno kleknuti pred svoga kralja i reći vaš sam rob? Moram li se odreći svog života zato što sam žena? Mora li mi izrasti falus da budem čovjek?

XXI

Ležim na krevetu sa svojim ljubavnikom, promatramo odraz mjesečine na stropu sobe. Sjene nad nama ratuju. Odsijecaju si udove i ostaju ležati u obrisima vlastite krvi.

„Odredit ću natjecanje u onome u čemu si najbolji i u čemu te nitko neće pobijediti. Pobijedit ćeš i postat kralj Itake i moj kralj. U čemu si dobar? U čemu si najbolji?“

„Nema takve stvari“, kaže Befont.

Onda šutimo. Sjene su se smanjile. I dalje skaču, ali među njima nema mog ljubavnika.

XXII

Telemah se vratio. Moj sin sad je muškarac. Mjeseci valova i vjetrova istesali su mu crte lica. Ne izgleda poput djeteta koje je otplovilo od mene. Nosi li sad crte lica svoga oca? Ne pamtim više Odisejevo lice. Jesu li tako izgledale oči koje su me gledale? Mijenjaju li daljine oči onih koji ih gledaju?

„Žao mi je majko“, rekle su oči. „Da je živ, pronašli bi ga. Moj otac je mrtav.“

Poput krda divljih svinja, knezovi su se rastrčali po luci. Isukali su mačeve i okružili nas. Sve su brži na mačevima. Ta je brzina precizna mjera mog preostalog vremena. Vrijeme najtočnije određuju mačevi.

„Dosta!“ viknula sam s posljednjim zrnom autoriteta koje mi je ostalo. „Natjecanje će se održati za četiri dana.“

XXIII

Noćas smo moj ljubavnik i ja brojali preostale noći. Prst po prst. Još tri noći. Onda smo

stisnuli sve prste, rekli: nemoguće, pa brojali ponovo.

Moire svačiju sudbinu pletu, ipak, svatko ima pravo pokušati prerezati te niti. Od svega možemo pobjeći, i od vremena, ljudi i mjesta. Ni vlastita nas sjena ne prati uvijek. Jedina stvar od koje ne možemo pobjeći je naš izbor.

Dogovorili smo se. Kad natjecanje počne svi će biti zaokupljeni samim sobom. To je trenutak za nas.

Zaspao je, a ja sam otišla u podrum. Noći provodim uz pokrov. Te tanke niti moji su dani. Jedino što će uvijek ostati moje.

XXIV

Danas mi je u odaje utrčao moj sin muškarac, uzbuđen i uzrujan. Nije mogao doći do daha, kao da je trčao od same luke. Uhvatio me za ramena i poljubio u obraze. Majko, viknuo je oduševljeno moj sin muškarac. Rekao je da se treba održati natjecanje iz gađanja lukom. I to Odisejevim lukom koji još stoji u kraljevim odajama, nijednim drugim. Tko napne luk i opali strijelu kroz dvanaest sjekira, taj će biti novi kralj Itake. To nitko osim oca ne može izvesti, majko. Tko uspije, taj će postati kralj, vikao je moj sin muškarac dječaćki oduševljeno. Muškarci se nikad ne prestaju igrati života. Složila sam se, bilo mi je svejedno. Novi kralj neće biti moj kralj niti ću mu ja biti kraljica.

XXV

Pod Seleninim svjetlom ćemo dovesti do obale. Melanta je našla kola koja će Befonta i mene prevesti do Sparte. Moja majka će nas sakriti dok ne prođe karavana za Makedoniju, a njome daleko, što dalje. Sve je spremno. Moj dan se približava.

XXVI

Probudila sam se zagrljena s pokrovom. Ne mogu otputovati bez njega. Prestara sam da ponovo ispočetka živim svoj život, treba mi veza s prošlosti. A ništa nije više moje od te tkanine, stotinu puta tkane i stotinu puta raspletene. Kojoj sam se svaki dan davala i od koje

sam se svaku noć uzimala. Koja je zaustavljala moje vrijeme. Gola sam bez tog pokrova.

XXVII

Posljednja noć. On se želi natjecati. Poput djeteta koje ima ideju, gleda me u oči i kaže: „Ja se želim natjecati“. Muškarcima je život natjecanje. Svaki dan se s nekim natječu. Sa sobom, s prethodnim danom, sa sutrašnjim danom. Samo žele pobjede.

„Nitko ne može napeti Odisejev luk“, objašnjavam mu. „Nitko osim samog Odiseja.“

„Ako uspijem, postat ću kralj i nećemo morati bježati.“ Brzoplet je i mlad. Mudri su već otplovili iz Itake, a naivni još drže ruke na kraljicama.

„Ne možeš uspjeti. Nitko ne može napeti Odisejev luk.“

„Kao što nitko ne smije dirati Odisejevo?“ Mali podlac ponovo zavija ruke oko mene. Ribarev sin na mom tijelu vodi svoje male bitke i ostvaruje nove sitne pobjede.

XXVIII

Lagali smo se strašću. Dugo i bolno. Kad je zaspao, izišla sam u noć. Pijane zvijeri hrču u mom vrtu. Ne pokazuju nimalo dostojanstva prema sutrašnjem natjecanju, kao da im je posve svejedno što će samo jedan od njih postati kralj. U jednom kutu vidim starog prosjaka, zar i takvi žele postati kraljem? Moć i novac zasljepljuju razum. I hromi misle da mogu prvi dotrčati.

Znam što će se dogoditi sutra. Nitko neće uspjeti napeti Odisejev luk. Ljuti i bijesni dignut će mačeve jedni na druge. Mnogi će prijeći preko Stiksa. Onaj koji ostane posljednji položiti će pravo na kraljevstvo i neće mu imati tko proturječiti. Itaka će dobiti kralja. Do tada će me Hermes povesti daleko.

XXIX

Iza brijega, daleko iza istočnih mora, budi se ružoprsta zora. Na bunaru na kojem sam probudila svoju nadu sad sjedi Telemah. Na koljenima mu mač, prelazi brusom preko njega.

Poput vojnika koji se sprema za bitku.

„Dragi sine, zašto ne spavaš?“ Pomilovala sam mu blagu kosu.

„Majko! Saznao sam kakav plan kuješ. Znam da želiš pobjeći. Majko, ne možeš ostaviti kraljevstvo!“

„Sine, ti ne znaš sve. Umorna sam od ovog kraljevstva. Dvadeset godina je predugo. Odrastao si. Dalje ćeš morati sam.“

„Ne, majko! Ni ti ne znaš sve.“

Nitko ne zna sve. Ništa mu nisam rekla. Ni za bijeg, ni za mladu ljubav koja me čeka u sobi. Lanci koji vječno vežu roditelja i dijete u nekom trenutku prestanu biti važniji od života. To je trenutak kad naša djeca postanu ljudi i prestanu biti samo naši i nakon toga im više ništa ne dugujemo. Koji je to trenutak? Određuju li ga dlake na bradi moga sina? Grubi ton njegovog glasa? Ili ga određuje mladić njegovih godina koji me gol čeka u krevetu?

XXX

Jutro je svanulo crveno. Zrak miriše po krvi koja će se proliti. Moja se ljubav probudila užarenih ideja.

„Natjecat ću se. Moram se natjecati! A ako ne uspijem, dolazim po tebe i bježimo.“

Poput psa koji se želi dokazati gospodaru. Zovem ga, ali me ne čuje. Mlada mu je krv uzavrela i začepila oči i uši. Sve smrdi po krvi koja će se proliti. Molim Atenu da to ne bude krv koju ljubim.

XXXI

Složili su sjekire. Dvanaest okana na ručkama sjekira složenih u savršenom pravcu. Odisejev luk, koji je dvadeset godina visio na zidu, sad je pažljivo pripremljen za natjecanje. Pored njega posuda puna oštarih strijela. Pored njih dvor pun tupih kneževa, mojih prosaca. Veliki i snažni, puni odvažnosti i uvjerenja. Među njima Befont. Nesiguran i malen. Poput moje budućnosti.

XXXII

Eurimah je nasrnuo prvi. Znojio se nad lukom i na kraju odustao. Prvi od muževa poražen od obične grane. U očima mu vidim bijes. U ustima pjenu. Odguruju ga. Psuju i viču. Okušavaju se i drugi. Jedan za drugim odustaju. Nitko ne može napeti Odisejev luk. Promatram ih s balkona. Čekam. Ponovo čekam. Nakon dvadeset godina, još čekam. Čekanje nikad ne prestaje.

XXXIII

Befont je među posljednjima. Pun nevjerice prima luk koji je tolike porazio. Luk ga lako savlada. Moj ljubavnik pada na pod i prije nego što ga uhvati kako treba. Ismiju ga. Pljuju po njemu. Lice mu je prekriveno prašinom. Hvatam mu pogled. Vidim njegov znak. Krećemo. Odlazimo.

XXXIV

Sad Telemah nagovara prosce neka puste starca da primi luk. To je prosjak kojeg sam vidjela noćas. Svi se smiju grbavoj prilici i glasno mu se rugaju. On baca plašt. Njegovo tijelo... to nije tijelo starca. Stišće luk i lako ga napinje. Način na koji je napeo luk... Cilja i ispaljuje. Strijela prolazi kroz sjekire i zabija se u suprotni zid. On je živ! Gledam lice svog nestalog muža. Netko zatvara vrata vrta. On napinje novu strijelu i pogađa Eurimaha u grudi. Prosci paničare. Prepoznaju ga. Odisej! Vratio se! Prosci padaju na tlo sa strijelama u prsima. Mačevi im režu vratove. Glave se kotrljaju. Urlici preplavljaju moj vrt. Pogledom tražim Befonta, ne vidim ga. Svugdje samo krv i tijela. Izbuljene oči i isplaženi jezici. Mrtvaci su prekrili tlo. Nitko nije ostao.

XXXV

Nisam se pomakla. Nisam trepnula. Zvuci pokolja su utihnuli. Odjednom tišina. Samo škripa stepenica iza mojih leđa. On mi prilazi. Osjećam ga iza sebe i ne mogu se pomaknuti. Ne

želim se pomaknuti. Ne želim ni jednu emociju, nijednu reakciju. Zaustavila sam dah.

Kleknuo je pred mene i bacio mi se na noge. Položila sam mu ruku na glavu. Uhvatio ju je i ljubio. Podigao me sa stolice i zagrlio. Odvukao me na vanjski balkon dvora. Pod balkonom je narod Itake. Kliču mu ime. Slave novog starog kralja. Oslobodio je kraljevstvo neželjenih kneževa. Spasitelj stoji ponosan uz svog nasljednika. Stoji čvrst uz svoju kraljicu. Onu koja ga je vjerno čekala dvadeset godina.

XXXVI

Slavlje traje već treći dan. Odisej slavi. Telemah slavi. Itaka slavi. Svi slave. I kraljica slavi.

„Vjerna moja, Penelopo. U svim morima vidio sam ti lice. Izgubili smo dvadeset godina, ali čeka nas još dvadeset. Najljepših dvadeset“, govori mi moj muž, ali ne govori meni. Izgovara to okrenut prema mnoštvu koje se prežderava i prepija na mojim stolovima. Njima izvikuje moje riječi. Svi mu nazdravljaju za nadahnute riječi. Svi plješću sretnom kraju. Svi piju i jedu, viču i pjevaju. Odisej im pripovijeda o svojim putovima. O ženama i čarobnicama, o divovima i bogovima. Slušaju ga otvorenih usta. Onda ponovo piju i ponovo pjevaju. Lica su nova, vino i pjesme iste.

Tiho ustajem i odlazim od stola. Zaobilazim sva lica na putu do podruma. Dolje je moje platno. Ni istkano ni raspleteno. Gdje sam stala? Jesam li ga posljednji put tkala ili rasplitala? Slijede li ravne crte ili nesigurni valovi? Uzorci s platna prate otkucaje moga srca dok u njega utkivam nove niti. Umrijet ćeš, Odiseju. Umrijet ćeš u snu. Od ruke za kojom si čeznuo.

MARIJA

I

Moj čovjek me ne vidi. Pogled mu prolazi kroz mene kao da sam utvara, kao da sam propuh koji razmiče zastore i vijori prašinom. Kroz mene i hoda, kroz mene dohvaća klinove koje je ostavio na stolu pa odlazi u radionicu u kojoj me jednako nema. Ne vidi kako za njim metem pod pun iverja, niti vidi kako slažem alate na police na koje pripadaju, samo cijepa svoja debla, zabija im klinove duboko u godove i uzdiše s drvetom. Kad je dan vlažan onda više i nabraja imena svih koji su mu se zamjerili. Psuje drvo, željezo, nebo i ljude, ali moje ime nikad ne prebacuje preko usana.

II

Moj čovjek ne liježe sa mnom. U našoj sam postelji sama, rastegnuta na slami i perju dok se on lomi na grbavoj klupi. Žulja kosti koje onda žuljaju njega, pa se budi u jaucima, hvata za leđa i psuje tvrdu postelju, ali u našu ne ulazi.

Nikome ne govorim o tome. Ne zato što ne želim izreći, nego zato što drugi ne žele čuti. Okreću glavu pa gledaju na drugu stranu. Ili se sablazne od mojih riječi pa me ušutkaju ili mi ni ne dopuštaju da ih izgovorim. Počnu spominjati nebo i proroke, broje grla stoke što su ih pastiri dotjerali s potoka ili kunu količinu žita na bazaru. Kad otvorim usta da se izjadam miloj Elizabeti koja za svaku moju nevolju ima melem, ona mi nježno stavi prst na usta i kaže: o tome se ne govori. Onda me pomiluje po kosi i kaže: pjevat ćemo. Zatim pjevamo riječi koje ju je njen čovjek naučio dok je služio u hramu: Pogledaj na me i smiluj se meni, jer osamljena sam i nevoljna. Odagnaj tjeskobe srca moga i iz bojazni mojih izbavi me.

III

Za stolom sjedim sama. Kad ispečem kruh i skuham ječam on ne pride stolu. Samo se muhe skupljaju na njegovoj posudi, srču njegov obrok pa mi zahvalno slijeću na obraze i cjelivaju me zato što sam im dobra sluškinja. Ja ih puštam jer mi je to postala sudbina, služiti muhe a ne čovjeka. Dok sam imala suza plakala sam, ali sam suze potrošila. Plakala sam prvi dan i

drugi dan, deset dana sam plakala, ali suze nisu mijenjale ništa, samo su mi močile obraze i solile kašu dok napokon nisu odustale. Pjesma kaže da u čovjeka samo ljubavi i suza nikad ne nestane. Kod mene više nema ni jednog ni drugog.

IV

Jutros me probudila mila Elizabeta. Tiho mi je pokucala iznad glave i pod prozorom ostavila darove. Riba u košari je još zijevala i udarala repom, a maslac se pjenio. Skuhala sam ribu kako me majka nikad nije učila, nisam štedjela ni ulja ni maslaca, zidovi su upijali slasni dim i sve je obavila slatka maglica obilja. Maglica se iskrala kroz zidove i kad je lupanje u radionici prestalo znala sam da je namirisao gozbu koju sam mu prostrla. Ušao je i mrko me pogledao. Pogledao je stol pa ponovo mene, a sjena s lica mu se rasplinula. Sjeo je za stol i počeo jesti, a moje su se grudi skoro rasprsnule od sreće. Punih usta i masne brade mi se obratio. Nakon mjeseca šutnje, kao da tišine nikad nije ni bilo, moj je čovjek progovorio. Govorio je o kući koju gradi, o deblima i njihovim čvorovima, kako mu fali klinova i kako je dobro vino Andrija napravio, a ja sam udisala njegov miris i prsa su mi se nadimala od radosti što smo napokon čovjek i njegova žena. Onda me pitao otkud mi riba. Rekla sam da ju je donijela Elizabeta Zaharijeva. Kad je čuo njeno ime stisnuo je usne. Mračna mu se sjena vratila na lice. Skočio je, bacio mi posudu u lice i prevrnuo stol. Prokletnice! Zaprijetio mi je prstom i pljunuo pod noge.

V

Spakirala sam se i otišla prije zore. Tek nekoliko krpica i brončani medaljon koji mi je poklonio otac. Ništa u toj kući nije moje, pa ni ja. Ovdje više ne pripadam.

VI

Majka je cijeli dan plakala. Kuća se i bogatstvo baštine od otaca, a od Jahve je žena razumna, rekao je otac i izišao. Ostavio me majci da mi objasni razum. Sjela je pred mene, prebacila maramu preko koljena i pažljivo joj izravnala kutove. Nisi ptica da smiješ bježati kud te krila ponesu, rekla je. Ti si od muškarca. Nikad ne smiješ pobjeći. Molit ću se da bude milostiv u svojoj kazni.

Sutra me otac posjeo na magarca i odveo natrag. Majka je stajala na pragu kuće suhih obraza. I ona je svoje suze već isplakala.

VII

Tukao me šakama i štapom, udarao me dlanovima i čupao za kosu, bacao me u zidove i gazio po podu sve dok nisam prestala osjećati bol i sve dok nisam prestala vrištati, a onda me zatvorio u kuću i zabranio da izlazim sve dok otisci njegovih udaraca ne izblijede. Slušala sam glasne udarce što su odzvanjali iz radionice. Zahvaljivala sam Bogu što umjesto mene sad drvo prima udarce.

VIII

Ostala sam sama. U ovoj kolibi nema nikoga osim Boga i mene. Zašto si, Bože, zabacio? Zašto kiptiš gnjevom na ovce paše svoje?

IX

Tiho kucanje po zidu, točno iznad moje glave na mjestu gdje spavam, zvuk je moje utjehe. Mila Elizabeta, žena Zaharijeva, lik je moga spasa. Kucanje joj je dovoljno glasno da me probudi, a pretiho da ga čuje itko drugi, bio u kući ili radionici. Ponekad me taj zvuk budi usred noći. Često ga čujem i danju. Želja mi svaki zvuk pretvara u nježan ritam drage ruke. Navečer se uspavljujem tihim kuckanjem o drvo.

Dogodit će mi se zlo, ako me čovjek uhvati da s tobom pričam, tjerala sam Elizabetu od sebe, ali ona mi se samo blago nasmijala. Rekla je da se ne bojim, moj je čovjek otišao u Kanu Galilejsku raditi na kući koja se tamo gradi i neće se vratiti do noći. Njen je nijemi muž Zaharija uredio taj posao da ostanem sama u kući i da me Elizabeta može posjetiti. Kad sam je pitala zašto su tako dobri prema meni, čime sam zaslužila njihovu ljubav, Elizabeta se samo nasmiješila i pomilovala me po kosi.

Pomadom mi je mazala rane od udaraca. Govorila mi je o ljudima i ženama i o vezama između njih. Nije dobro da čovjek bude sam, rekao je Jahve, Gospodin naš. Zato je stvorio

ženu, da bude na pomoć čovjeku. Zato smo ovdje, da smo na službi čovjeku i da mu sinove rađamo. To je naša uloga u Božjem svijetu. A koja ne ispuni svoju ulogu sramota je među ljudima. Ali to se može promijeniti, Marijo, stisnula me za ramena i protresla, to se može promijeniti. Pitala sam kako. Strpljivo, rekla mi je, saznat ćeš uskoro.

Ostavila me samo nekoliko trenutaka prije nego što se moj čovjek vratio. Bio je umoran i prljav, nije me ni pogledao ni oslovio. Bez riječi je otišao u radionicu i tamo zaspao.

X

Do zore sam promatrala odsjaj mjesečine na svom tijelu. Već sam godinu dana žena, ali grudi mi još nisu veće od višanja. Kukovi su mi uski i suhi, tijelo mi je prazna grana. Zašto moja utroba ne rodi ploda? Zašto si mi, Bože, uskratio ulogu?

XI

Progovorio je sa mnom. Poput Božjeg gnjeva mu je zvučao glas. Rekao je da radi kuću u Kani Galilejskoj i da ne može svaku večer putovati natrag pa će ostati tamo nekoliko dana. Zapovjedio mi je da pazim na kuću dok ga nema i otišao.

Jednom je otac morao na put i ostavio majku s nas petoro nejakih. Rekao joj je da pazi na kuću dok ga nema i otišao. Istu su noć došli razbojnici i odnijeli naše koze. Majka je svisnula od jada, htjela je skočiti s litice s nama u rukama. Kad je otac čuo što je htjela napraviti, odveo nas je na liticu. Sa stijene se vidjela cijela dolina od Nazareta do Ilijine planine. Ova je zemlja Jahvina, rekao je otac. One koze su Jahvine, dodao je i okrenuo se prema majci. A djeca su moja.

XII

Dan se još nije zagrijao kad se veselo kucanje prolomilo zidovima. Na vratima je stajala Elizabeta i glasno pjevala moje ime. Lice joj je blistalo i tijelo lepršalo nad prašnjavim podom. Ta stara žena skakutala je oko mene poput djevojke, ona je veselje i radost svijeta.

Rekla je da zna kako mi može pomoći. Govorila je kako je i ona bila četrdeset godina

obilježena kao nerotkinja. Živjeli su ona i Zaharija težak i tužan život, bez dječjeg plača i bez utjehe. Ali utjeha postoji, rekla je i rukom prešla po svom zaokruženom trbuhu. U njemu se već šest mjeseci stvarao čovjek.

Dodi, idemo, uhvatila me za ruku. Kuda, pitala sam. Idemo k onoj koja će ti pomoći, nasmiješila se i odvukla me.

XIII

Ona koja će mi pomoći zvala se Estera Sidonska, došla je sa sjevera iz dalekog Libanona i putovala na jug u sveti Jeruzalem. U Nazaretu je tek na dvije noći i Elizabeta je sve uredila da me dovede kod nje. I posao mog čovjeka u Kani i Esterino putovanje, sve su to dijelovi Elizabetinog plana. Estera je poznavala trave i Božju volju koja progovara kroz njih. Zato je putovala krišom, jer mnogima smeta Božja moć kad nisu oni ti koji je dijele.

Četrdeset godina moja utroba nije mogla začeti plod, pričala je Elizabeta. Ali Zaharija i ja bijasmo odani Bogu i on nam je uslišio molitve. Poslao nam je Esteru. Njene moći nas približiše Bogu i Bog nam je podario sina. Bilo je to prije šest mjeseci. Tada je anđeo Gospodnji skinuo s mene sramotu među ljudima, rekla je i pomilovala se po trbuhu.

XIV

Estera je bila sjedokosa starica s jednim okom, a i ono je izgledalo kao da ne vidi. Ipak je odmah prepoznala ožiljke na mom licu.

Dat ću ti trave za udarce, rekla mi je. Rekla sam da nije potrebno, da su ožiljci skoro nestali. Neka, rekla je starica. Lako je zaliječiti ožiljke s lica, rekla je.

Učini da ne bude više omražena, rekla joj je Elizabeta i dala joj vrećicu u kojoj su zveckali šekeli.

Estera je rukom odvagnula vrećicu i promotrila me onim okom. Još je mlada, rekla je, trave su prejake za nju.

Osjetila sam da mi izmiče posljednja nada. Kleknula sam pred staricu i preklinjala je. Da sam mogla plakati, plakala bih. Da sam joj imala što ponuditi, ponudila bih. Ali ništa na ovom

svijetu nije bilo moje.

Ustani dijete, ne cmizdri. Dobit ćeš svoga sina, anđeo će te Gospodnji posjetiti. Ali će koštati više od ovoga, zanjihala je vrećicu.

XV

Što će anđelu srebrnjaci, pitala sam se. Zaharija je bogat čovjek, iz službe u hramu se vratio s vrećama zlata. Nema bogatijeg čovjeka u dolini Jezrelskoj, je li ga zato anđeo izabrao? Zašto bi se Gospodin mene udostojio, nisam li presitna u Božjim očima. Bog ljubi svoje sinove, ne obraća se ženama. I anđeo je Gospodnji Zahariji sretnu vijest objavio, ne Elizabeti. Tvoja će ti žena roditi sina, rekao mu je anđeo. Zaharija je nijem iz tog hrama izišao, jer nije odmah tim riječima povjerovao. Hoće li moj čovjek prepoznati anđela Gospodnjeg ako mu se obrati?

XVI

Naš je grijeh najprviji, objašnjavala mi je Elizabeta dok smo sjedile pred kolibom umotane u tople halje. Strašno smo zgriješile pred Bogom i pred čovjekom. Žudnja će te mužu tjerati, a on će gospodariti nad tobom, rekao je tada ženi Bog. Trudnoći tvojoj muke ću umnožiti, u mukama djecu ćeš rađati, prokleo ju je. Ali nije njen grijeh taj što ju je Bog prokleo, nego što je zbog nje Bog i čovjeka prokleo.

XVII

Spremila me u postelju, noćas ću spavati kod nje. Od Esterinih mi je trava skuhala vrući napitak i dala da ga popijem prije poćinka. Suze su mi navrle na oči od gorćine koju sam ulila u grlo. Preplašenu i samu ostavila me u sobi i pošla k mužu u drugu. Njihova kuća ima dvadeset soba. Zaharija je dugo godina bio svećenik u Jeruzalemskom hramu, a onda se prošle zime, kažu, susreo s Bogom. Od tada nije progovorio ni riječ. Vratili su se u Nazaret i posvetili djetetu koje se uskoro treba roditi. Sin koji će biti prorok Previšnjemu. Onaj koji će ići pred Gospodinom i praviti mu put. Tako mu je rekao anđeo.

XVIII

Počelo je čim sam zatvorila oči. Krevet se zavrtio zajedno s prostorijom. Htjela sam kriknuti, ali iz usta mi nije izlazio glas. Htjela sam se podići, ali tijelo me nije slušalo. Krevet se vrtio sve brže i brže, a krova nada mnom je nestalo. Vidjela sam zvjezdano nebo, vidjela sam sve zvijezde u jednoj. Vidjela sam čitav svijet i sve je bilo jasno i jednostavno. A onda se sve pretvorilo u svjetlost.

Raduj se, milosti puna! Gospodin je s tobom! progovorila je svjetlost. Moje biće postalo je bol. Svi osjeti, svi dojmovi, sve moje draži postale su bol. Osjećala sam da se širim preko svijeta, osjećala sam svoje biće koje se rasteže i pokriva čitav svijet. A svjetlost je i dalje govorila: Ti ćeš začeti i roditi sina. On će biti velik i zvat će se Sin Previšnjega, rekla je svjetlost.

Ali kako to može, pitala sam bez riječi, jer ja se ne sastajem s mužem?

XIX

Marija! Marija, tresle su me tople ruke. Otvorila sam oči i ugledala blatni pod. Mučnina je izbila iz mene i povratila sam je pred sebe. Donesi hladne vode, čula sam glasove. Ruke su me držale, ruke su me podigle, pokušale me negdje nasloniti, ali sam ponovo povratila. Osjećala sam hladnu vodu kojom su me pljuskali, osjećala sam ruke koje su me tresle, ali nisam im mogla odgovoriti, nisam se mogla pokrenuti, tijelo mi je bilo samo gomila mesa, misli samo gomila boli. Osjetila sam kako se mučnina vraća, a onda je sve nestalo.

Ponovo sam bila djevojčica koja trči ulicama Nazareta. Sve su stvari oko mene bile lijepe i jednostavne, sunce nas je grijalo, a vrapci se valjali u prašini. Svi smo se smijali i dizali ruke u zagrljaj. Nitko nije bio nečist i nigdje nije bilo krvi.

XX

Najblagoslovljenija si ti među ženama! I blagoslovljen je plod utrobe tvoje! Govorila mi je Elizabeta. Plašila me tim riječima. Veseli se, Marija, veseli se sa mnom.

Duh moj kliče od radosti, ali zar je doista Bog milostivo pogledao na neznatnu robinju svoju? Kakvu mi je ulogu podario u svojim preuzvišenim planovima?

Rodit ćeš Spasitelja, milovala me riječima draga Elizabeta.

XXI

Moj čovjek se vratio. Svoj dio posla u Kani Galilejskoj napravio je, naplatio i vratio se. Ljuljao se i smrdio po vinu. Istresao je vrećicu šekela na stol i rekao da mu odsad svaki dan moram spremati ribu. Vikao je i govorio nepovezane stvari, spominjao ljude s kojima radi, spominjao proroke i nevjernike, kleo Baala i Makabejce, mahao prema nevidljivim neprijateljima, a na kraju skupio šekele sa stola i odljuljao se niz ulicu.

Moj je čovjek bijesan i ogorčen, ali me vidi kao svoju ženu. Srce mi je nemirno, ali sretno. Još samo da mi se smiluje. Još samo da legne sa mnom da se čudesne riječi anđela ispune.

XXII

Noćas me napala zvijer. Usred noći me probudilo lupanje. Otvorila sam oči i ugledala ga kako se pokušava podići. Ležao je kraj srušene stolice i vikao. Ugledao me u krevetu i doteturao do mene. Oči su mu blistale, vidjela sam demona u njima. Skočio je na mene i strgao mi haljinu. Vrištala sam. Nanosio mi je bol. Otimala sam se, ali nisam se mogla pomaknuti. Kidao me je. U jednom trenutku bol je postala nepodnošljiva, zbacila sam ga sa sebe i on je tresnuo o pod. Čula sam tup udarac, a on je ostao ležati bez riječi. Pomislila sam da sam ga ubila. Kamenovat će me i mravi će pojesti moje nesretno tijelo. Vrištala sam mu ime i tresla ga, ali nije se pomicao. Tek kad je zahrkao shvatila sam da spava. Oborilo ga je vino, ne ja. Pobjegla sam na krevet i cijelu se noć molila da me ne povrijedi kada se probudi.

XXIII

Zaobilazi me. Ponovo gleda kroz mene i ponaša se kao da sam utvara. Ponovo slušam ono gnjevno udaranje po daskama i zahvaljujem Bogu što drvo prima moje udarce. Navečer ode i nema ga cijele noći. Ležim u krevetu i kroz rupe u zidovima promatram zvijezde, a zvijezde

mi namiguju i kažu Spasitelj je u tvojoj utrobi. Stalno razmišljam o riječima koje mi je uputio anđeo. Doći će moj Spasitelj i osloboditi me moje nesreće.

Dok sam bila dijete u našu je ulicu navraćao čovjek koji se nazivao spasiteljem. Vikao je na djecu što se igraju, a na slavu Gospodinovu zaboravljaju. Vikao je na seljake što samo svoj kukolj čupaju. Prozivao je lažne pravednike i bogohulne lijenčine dok se nije o svoje riječi spotakao. Zatukli su ga u polju iza maslina. Čiji je on bio spasitelj?

XXIV

Mjesec dana je prošao u tišini. Dolaze dani moje nečisti. Pitam se što je anđeo posadio u mene.

Dogodi se da ljudi jedno posade, a drugo im izraste. Prije nego što je umrla, ženi mog strica su umjesto raži izrasle crne vrane. Tamo gdje je trebalo niknuti žito, ležala su pjegava jaja.

XXV

Sada znam, u mojoj je utrobi plod. Mogu ga osjetiti, više nije moguće da me želja vara. Riječi anđela Gospodnjeg su se ostvarile.

Moja će uloga biti ispunjena.

XXVI

Iz snova me vraća poznato kucanje. Elizabeta je poslala sluškinju da mi poruči da joj se devet mjeseci bliži kraju. Ona leži u svilenom krevetu, a muž i dvije sluškinje ugađaju svakoj njenoj želji. Elizabeta je uvjerena da će roditi proroka koji će Spasitelju utirati putove. Poručuje mi da sam ja ta koja ću roditi Spasitelja i da ne smijem prestati vjerovati u to. Vjera nam daje snagu da otpismo sve nepravde. Ali mene ne treba uvjeravati. Ja već znam, moje će dijete biti moj Spasitelj, oslobodit će me sramote i pretvoriti u ženu dostojnu ljudi.

XXVII

Svoju sreću više ne mogu kriti. Prošla su dva mjeseca i plod sve više osjećam. Uskoro će svi vidjeti. Moram smisliti način kako da to kažem mom čovjeku. Zašto anđeo nije progovorio i mom čovjeku? Zašto me anđeo znanjem odijelio od moga čovjeka? Kakav je Bog koji se skriva od čovjeka, a ženu uzima za slugu svojeg plana?

XXVIII

Nazvao me kurvom, bludnicom i preljubnicom, a kad sam mu rekla za anđela Gospodinovog nazvao me i luđakinjom, bolesnom i prokletom. Vikao je da me treba kamenovati i kamenovao me udarcima, silovitim udarcima. Udarao me po glavi, gazio po nogama, lupao po trbuhu. Ne po trbuhu, sklupčala sam se i štitila sveto djelo Gospodinovo, a on je uzeo štap i nastavio me tući po leđima i slabinama. Hladan znoj me oblio, sve je nestalo, crnina me prekrila.

XXIX

Tri dana i tri noći me držao zaključanu. Četvrti je dan ušao i na stol stavio košaru s kruhom i smokvama. Na lijevoj ruci je imao veliku posjekotinu. Šepajući je izašao i zaključao vrata, a iza njega je na tlu ostao krvav trag.

XXX

Peti mi je dan pod prozor došla Elizabetina sluškinja i rekla da Elizabeta rađa. Rekla je da me zove, da moram doći. Da je trenutak sve bliži. Da nas Bog treba. Bojim se da me moj čovjek ne ubije ako sazna gdje sam bila. Kad idući put digne ruku na mene, u njoj će biti sjekira. Moj me Bog treba, ali je u moga muža sjekira.

XXXI

Rađala je u krvi i suzama. U mukama je dijete rađala, baš kako je Bog ženu prokleo, i sada

znam da Boga uistinu ima, jer samo On može u toliku radost toliko boli unijeti. Samo On može suze boli u suze radosnice pretvoriti.

Blagoslovljen budi, Gospodine Bože Izraelov, blagoslovljen neka je sluga tvoj kojeg si mi kao sina poslao! Vikao je Zaharija prema nebesima. Svi smo zapanjeno slušali što govori. Devet mjeseci je šutio.

Žena mora šutjeti jer joj tako zapovijeda Jahve. Kad muškarac šuti, to je čudo.

XXXII

Danas je došao po mene. U ruci je držao sjekiru i mahao s njom pred Zaharijevom kućom izvikujući moje ime. Zaharija je izišao na prozor i rekao mu da više nisam njegova, sad sam Božja. Moj čovjek je urliknuo i sjekirom krenuo na vrata. Zaharija je izišao pred vrata i rekao: udari bezbožniče. Pred kućom su se skupili ljudi s ulice. Virila sam kroz prozor i gledala mu gađenje u očima. Još jednom je urliknuo i zabio sjekiru u tlo pod Zaharijevim nogama. Prokleti da ste, svi u toj kući i pogani Bog kojega štujete, viknuo je na odlasku.

Nemaš više muža, rekao mi je Zaharija. Ono što nosiš u trbuhu važnije je od bilo kojeg čovjeka.

XXXIII

Osmi dan po rođenju Zaharijeva sina skupila se rodbina obrezati dječaka.

Zvat će se Ivan, reče Zaharija i podigne ga prema nebu. Ti ćeš, dijete, biti prorok Svevišnjega. Ti ćeš mu utabati putove. A onda je pokazao na mene. Blagoslovljena majka našeg Spasitelja, rekao je. Prostorijom je krenuo žamor. Neki su me mrko gledali. Neki su prigovorili. Jedna je žena prišla Zahariji i pljunula ga u lice. Druga me uhvatila za ruku i ljubila je. Rekla mi je: blažena bila. Neke su žene pale na koljena i kleknule preda mnom. Ljubile su tlo. Ljubile su mi noge. Počele su me hvatati za trbuh. Pokušala sam pobjeći, ali svi su me okružili. Blažena bila, govorili su. Netko je glasno plakao ime Božje.

XXXIV

Puno je noći prošlo uz mene. U kući punoj života, gdje mi sluge donose večeru i gdje me mila Elizabeta pjesmom uspavljuje osjećam se stranom. Ma koliko mi ugađali osjećam da mi ovo nije dom. Moj je dom kuća s lancem na vratima. U nju sam dana i njoj pripadam.

Jednog se dana na vratima pojavio moj čovjek. Nosio je bijelu odjeću, u ruci tamjan i ulje. Kleknuo je pred vratima i dozivao mi ime. Zaharija je rekao da ne izlazim, da nemam više ništa s njim. Virila sam kroz prozor i vidjela mu tužne oči. Izišla sam. Nije podigao glavu kad sam stala pred njega. Oprosti mi, Marija, rekao je. Jadan sam čovjek i ne poznajem Boga i njegove planove. Ovo su pokloni za tebe. Rasplakao me.

Ušla sam u kuću po svoje stvari. Zaharija i Elizabeta su stali pred mene i rekli da ne idem. Zlo je ukopano dublje, sve što taj čovjek osjeća vino će ponovo iznijeti na površinu i ponovo će biti sve isto. On je moj muž i mjesto mi je uz njega, znala sam. Tvoja je uloga donijeti spasenje svijetu, a ne biti žena stolara, nisu me puštali. Prvo sam žena, rekla sam, a tek onda sve ostalo.

XXXV

Ponovo sam mu žena i on je ponovo moj muž. U našoj kući ima svega osim osmijeha. On me poštuje, ali ne ljubi. Pruža mi ruke, ali skreće svoj pogled.

Prije nekoliko dana se na bazaru dogodila strašna slika. Nosili smo stolice na prodaju kad je iza nas neka žena doviknula. Preljubnica, rekla je da je svi jasno čuju, nosi dijete drugog muškaraca. Moj čovjek joj je prišao, u jednoj je ruci još nosio stolicu, a drugom ju je rukom udario po licu. Žena je pala krvavog nosa i usta. Onda joj je stolicu razbio o glavu. Svi su počeli vikati, neki su ga ljudi odgurnuli od nje. Došao je do mene i rekao: idemo oдавде.

XXXVI

Danas sam shvatila jednu istinu. Čula sam je u njegovim riječima kojima mi govori sve osim stvari koje nas se tiču. Vidjela sam mu je u pogledu kojim gleda sve osim mog trbuha. On misli da je sam začeo to dijete u meni one večeri kad je pijan skočio na mene. Izbjegava razgovarati o bilo čemu osim onome što mora učiniti taj dan. Sad razumijem da je to

ponašanje krivca. U našoj kući više nema vina. Ne mogu znati je li ga to osvijetlio trak razuma ili ga je posjetio anđeo Gospodnji.

XXXVII

Stigla je vijest iz Rima. Veliki car August izdao je naredbu da se popiše sav narod Carstva. Svatko će se morati vratiti u mjesto gdje je rođen i tamo biti popisani. Mora putovati u Betlehem. Rekla sam mu da me ostavi ovdje, ja ću se snaći. Rekao je da neće, da me više nikad neće ostaviti. Trbuh mi je velik, bojim se puta. Rekao je da ne brinem, da će izdijeliti nova kola, samo da mi bude ugodno.

XXXVIII

U Judeju smo stigli na prvi dan popisivanja. Moj čovjek nas je doveo do kuće svog brata. Čekala sam u kolima pred kućom dok je ušao dogovoriti nam noćenje. Iz kuće su se čuli pozdravi i veselje. Onda tišina. Nečije dijete je sjedilo ispred kuće i gledalo me. Iz usta mu je virio gušterov rep. Uskoro se iz kuće ponovo čuo razgovor. Miješali su se ženski i muški glasovi. Razgovor je postajao sve glasniji, naposljetku se razgovor pretvorio u vikanje. Netko je vikao: ne, ne i ne! Moj čovjek je crvenog lica izjurio iz kuće. Lupnuo je magarca i kola su trkom pojurila niz ulicu. Dok sam se tresla u kolima osjetila sam bol u trbuhu. Okrenula sam se i ugledala muškarca i ženu kako izlaze iz kuće. Žena je udarila dijete. Dijete je na tlo ispljunulo guštera.

XXXIX

Skrivam pogled od njegovoga. Krvave mu se oči stalno okreću prema selu. Ležim u vlažnoj slami, osjećam vjetar na znojnim leđima, osjećam bol i nesreću, a on samo sjedi preko puta i ispija vino. Crvenu pljuvačku pljuje po bijeloj zemlji. Ispije i posljednje gutljaje vina i izlazi iz staje. Pred stajom viče. Prijeti nevidljivom neprijatelju.

XL

Bolovi su sve jači. Više ne znam gdje sam. Sijeno mi je meko poput svilenog ležaja i tvrdo poput sinajskog kamena. Mučnina me guši. Povraćam po svojim nogama. Padam u nesvijest i ponovo se budim.

XLI

Ne znam koliko je vremena prošlo. Vani je noć. Bol me tjera na plač. Trudim se plakati tiho. Pored mene je nečija ovca. Liže mi lice. Padam u nesvijest i ponovo se budim.

XLII

Osjećam toplinu svud po sebi, kao da je sjajnu zvijezdu netko postavio iznad štale. Nebeska svjetlost spustila se na mene i pretvorila u bol koja me para iznutra. Osjećam krv u ustima. Užareni mač u utrobi. Padam u nesvijest i ponovo se budim.

XLIII

Kao da golema sila izlazi iz mene. U glavi mi odzvanjaju riječi. U ušima plač. Rodio se, rekao je netko iza mene.

BENVENUTA

I

Još se u Messini nije dogodilo da žena ubije čovjeka, Bog mi je svjedok, ja ću biti prva. Otac me prodao Židovu, ni to se u Messini nije dogodilo, a ni neće. Sjeli su za stol i cjenkali se za mene kao za kozu. Crni Židov Sraffa, nos mu kao u štakora, uvrtao je svoje tanke brkove i trljao dlanovima. Prije će svijet završiti nego što ću poći za štakora. Ako ne mogu biti Vittorijeva neću biti ničija. Nisu se ni rukovali, a već sam iskočila kroz prozor i pobjegla.

II

Kod mesara Brighella ukrala sam nož kojim ću obraniti svoju čast. Luda Benvenuta, rekao mi je, znao sam ja da ćeš ti kod mene doći. Štipao me za bedra, a ja sam mu rekla da mi treba nož. Što će tebi nož, ludo? pitao me. Da crnom Židovu probodem srce, rekla sam. Ne treba tebi nož nego muž, zatvorio je vrata i nagnuo me nad stol. Dok mi je virio pod halju, dohvatila sam nož s police i uvukla ga u njedra. Rezao mi je prsa, ali nisam pustila ni glasa. Još se nije dogodilo da žena nožem kupuje svoju slobodu, ali dogodit će se.

III

Pred crkvom se skupio svijet. Probila sam se kroz gužvu i ugledala Pulcinella kako sastavlja vješala. Podizao je drvenu gredu na vrh stupa, a pred konstrukcijom je stajao debeli vijećnik i vikao: Rekli smo dva metra! Rekli smo vješala, nismo govorili o metrima, odgovarao mu je Pulcinella. Nećemo ti platiti za ovo, ljutio se vijećnik. Preniska su, tu se nikoga ne može objesiti, noge bi mu se vukle po daskama.

Pulcinella je postavio gredu i zakucao je čavlima, a onda preko nje prebacio konopac i zavezao omču. Možda bi vijećnik htio isprobati vješala, da se uvjeri da rade?

Vijećnik se zacrvenio, a narod smijao. Narod najviše voli kad se vlast crveni. Žamorili su o tome koga će sutra vješati i koliko je nesretnik visok, hoće li se lijepo njhati ili će mu se noge vući po daskama.

Ima li koji dobrovoljac za isprobati vješala? Obratio se Pulcinella okupljenima. Ja ću, rekla sam.

IV

Otrčala sam u luku naći kapetana Spaccamonta koji mi je rekao da će me, kad poželim pobjeći, sakriti u vreću žita i odvesti na kraj svijeta. Rekla sam mu da nisam luda s njim se vucarati po svijetu, a on je rekao da mu se nigdje ne žuri. Kad budem spremna, da mu se javim, njegov brod će me čekati. Sad sam bila spremna. Kad zarijem nož u srce Židova Sraffa morat ćemo Vittorio i ja pobjeći ili će se i meni noge vući po Pulcinellovim vješalima.

Nisu mi dali ući u luku. Na ulazu su se nanizali brkati stražari, kacige im na oči pale. Mahali su batinama, nikome nisu dopuštali ući. Mesinska je luka svakojakih čuda vidjela, ali još se nije dogodilo da poštenom narodu zabranjuju prolaz. Ljudi su trčali na sve strane i strašnu buku dizali. Vikali su kako je bolest na brodovima uplovila u luku. Od tolike su im se vike zacrvenjela lica i natekli vratovi. Vikala sam i ja, a nisam znala ni zašto ni na koga.

V

Spaccamonta sam pronašla u krčmi s one strane kapetanije. Točio je vino u sebe i razveselio se kad me vidio. Luda Benvenuta, dođi. Sjedi ovdje, uljepšaj mi dan, ljepotice, lupkao se po koljenima. Ne može to tako, rekao je kad sam tražila da Vittorija i mene odveze iz Messine, ja sam tebi nudio da sa mnom ploviš po svijetu, ne tvom ljubavniku. Vittorio je ljubav mog života i nikud ne idem bez njega, rekla sam. Onda će te to koštati dva dukata, rekao je. Dva dukata u životu nisam vidjela, mogu li mu drukčije platiti, pitala sam. Zla su vremena, rekao je. Bolest je došla u grad, uplovila na dvanaest denoveških lađa što su pred Tatarima bježali iz Caffè. Kažu da su mornarima tijela crna od čireva. Luku su zatvorili i nijedan brod ne smije ni ući ni izaći. Dva dukata ili nema plovidbe.

VI

Požurila sam da prije mraka stignem u ubožnicu Svete Marije Alemanjske. Sveta Marijo, i tebe je otac dao za Židova, ali ti nisi morala nožem braniti svoju čestitost. Tamo sam srela

sestru Cladestinu. Benvenuta nesretnica, zove me ona. Sestra Cladestina je svetica. Kad je mila moja nesretna majka, nebesa neka su joj blagostiva, umrla na porodu svog sedmog djeteta, sestra Cladestina nam je sama hranu donosila iz ubožnice. Otac ništa ne bi mogao bez nje, svi bismo umrli od gladi. Tada se zavjetovao dati svako drugo dijete da služi bogu. I ja sam drugo dijete i za mene je časna halja bila spremna, ali se ipak predomislio i prodao me kao kozu.

Dva dukata su velik novac, mi ovdje nemamo novca za dijeljenje, rekla je, a ja sam joj gledala raspelo na vratu i znala da se za njega bar dukat može dobiti.

Ostala sam spavati na slami, jer se kod oca više ne smijem vratiti. Cijelu je noć narod dolazio u ubožnicu. U jaucima i vapajima povraćali su krv i žuč po ciglenim podovima. Bijednici i sirotinja iz daščara pokraj luke što ih zadesio težak zrak koji je doplovio đenovskim lađama. Mrlje rigotina na podu su se uobličile u likove čudovišta. Pod slamom sam stiskala nož i čekala da taj pakao prođe.

VII

Ujutro su u vrtu ubožnice plegli jadnike s crnim pjegama. Da pobjegnem iz vrta morala sam preskakati njihova smrdljiva tijela. Pošla sam u geto tražiti Židova Sraffa. Nož ću mu zariti u srce i to mu naplatiti dva dukata. Po ulici su daskama zabijali vrata i prozore kuća. Na trgu su palili lomaču od lovora da dimom otjeraju loš zrak. Velika crna vrata geta bila su zaključana, a pred njima ljudi koji su vikali o božjoj kazni i pozivali na progon Židova koji su skrivili ovu pošast. Otjerat će Sraffa iz Messine, nisam mogla bolje poželjeti, pa sam i ja vikala s njima i prva bacila kamen na drvena vrata. Masa mi se pridružila pa smo zasuli vrata kamenjem, sve dok nisu došle gradske straže i otjerale nas.

Među narodom je bio i Pulcinella. Rekla sam mu da trebam dva dukata, a on se nasmijao i lupnuo me po stražnjici. Luda Benvenuta, ne rastu dukati na stablu. Trebaju mi dva dukata da bi Vittorio i ja mogli pobjeći iz ovog ludog grada. Pulcinella se počeo po bradi. Ima jedan trgovac što će dobro platiti za ljepoticu kao što si ti, možda i dva dukata, ali samo ako si djevica. Slegla sam ramenima. To se lako sredi, rekao je. Zakolje se golub i krv mu se nakapa u spužvicu, pa ju se gurne duboko unutra. Nema trgovca koji bi prepoznao oštećenu robu. Uhvati goluba pa me nađi, rekao je.

VIII

Tržnica je bila pusta, nije bilo ni ljudi ni golubova, samo su štakori trčali preko trga skupljajući ostatke hrane. S one strane tržnice živi Vittorio, potrčala sam mu pokazati nož i reći kako sam sve uredila. Pronašla sam ga kako tovari stvari na kola. Ne idi, Vittorio, pobjeći ćemo zajedno. Kapetan Spaccamonti će nas odvesti u Španjolsku u vrećama žita. A već imam nož kojim ću Židovu Sraffu probosti srce, izvadila sam ga iz halje i pokazala kako ću s njim bosti. Luda Benvenuta, makni mi se s puta, nervozan je bio moj Vittorio. Zar ne vidiš što se događa, ljudi umiru po ulicama. Iz kuće mu je izišao otac pa me otjerao. Ako treba i njemu ću srce probosti.

IX

Ispred crkve je glasnik lupao u bubanj. U cijeloj se Messini proglašava potpuna zabrana izlazaka. Svi se moraju zatvoriti u kuće i čekati dok pošast ne prođe.

Na ulici nije bilo nikoga. Vješala su se sama klatila na vjetru. Na njima nije bilo ni vrana koje baš vješala posebno vole, ni djece što se najveselije baš oko njih igraju. Svi su pobjegli, ljudi i ptice. Ili se zatvorili u svoje kuće ili odletjeli preko krovova. Sjetila sam se Scarramuccia kojem otac uzgaja golubove na krovu kuće. Dotrčala sam do njega, ali vrata su bila zatvorena. Lupala sam na vrata i zvala dok nije provirio kroz prozor.

Treba mi golub, vikala sam. Bježi kući, luda Benvenuta, bolest je na ulicama. Samo jedan golub, ne trebaš ga ubiti. Samo mu malo krvi pustiš ispod krila i nakapaš mi u spužvicu. Odrezala sam komad haljine i pružila prema njemu. Ulit će mi krv u haljinu, gurnut ću je duboko unutra i biti spremna za dva dukata. Nema trgovca koji bi prepoznao oštećenu robu.

Nema golubova, rekao je, stražari su ih sve odnijeli da razglase vijest o bolesti. Zalupio je prozor i više nije izlazio.

X

Bojala sam se da ne zakasnim, Pulcinella me neće vječno čekati, ili će Spaccamonti isploviti bez mene, ili će otac odvesti Vittorija. Sjetila sam se mrtvaca u ubožnici. Vrata vrta su bila zaključana, gusti dim je sukljao iza zida, a hrpa tijela ležala nabacana na sredini ulice.

Štakori su gmizali po njima, grizli im lica i trbuhe. Izvukla sam nož i približila im se, nijedan nije pobjegao. Skočila sam i probola jednog nožem. Podigla sam ga i odrubila mu glavu. Krv što mu je šikljala iz vrata nakapala sam u dlan.

JOHANNA

I

Kad je točno u sedam i deset ušao u pekaru jedva sam se suzdržala od smijeha. Njegova uštogljena pojava, tanke, iskrivljene nožice i još ta priglupa točnost. Priglupa, jer kako drukčije opisati naviku da se već deset godina svaki dan pojavljuje u isto vrijeme u pekari. I ne samo isto vrijeme, nego istu minutu, istu sekundu. Pa, ljudi na putu do sveučilišta navijaju svoje satove po njemu!

Naručio je mali kruh i slatko pecivo. Posve sam uvjerena da ću istu narudžbu slušati i svako drugo jutro. I to ne istu narudžbu, već iste riječi, isti poredak riječi, istu visinu glasa.

II

Pitala sam oca za njega. Ne čini to posljednjih deset, već posljednjih dvadeset godina. Čak više od dvadeset, zapravo, točno od dana kad je otac otvorio pekaru. Otac kaže da je za jutara kad se ovaj nije pojavio u pekari do sedam i petnaest, odmah zvao liječnika i slao ga u profesorovu kuću.

III

Danas sam mu planirala postaviti neko pitanje, izbaciti ga malo iz njegovih rituala. Kad se pojavio u sedam i deset, više nisam imala pojma što pitati. Što se uopće može pitati takvog čovjeka?

IV

Poslije večere me otac ostavio za stolom i govorio sa mnom o novcima. Ispada da pekara ne posluje baš najbolje. U stvari, otac je zanesen nekim svojim snom da pošalje sina na sveučilište, kao da sin pekara može postati doktor. Svrha tog razgovora bila je da mi napomene da bih trebala naći dodatni posao. Na to sam ludo digla glas i rekla mu da ima

dva starija sina koji ništa ne rade, a ja sam najmlađa i očekuje od mene da radim dva posla. Naljutio se i zapovjedio mi da nađem neki posao ili će mi ga on naći.

V

Jutros je ponovo tražio mali kruh i slatko pecivo. Odvažila sam se i preporučila mu krafnu. Pohvalila ih kako su jutros posebno ukusne. Uljudno me odbio i ponovio svoju narudžbu. Stara budala.

VI

Pomislila sam kako bi mi naš kupac možda mogao naći nekakav posao čistačice na sveučilištu. Otac mi je zabranio da ga uznemiravam, nije posao profesora da traži čistačice, neka idem tamo i pitam onoga čiji to jest posao.

VII

Jutros sam ponovo pokušala s krafnom. Ugladeno me ignorirao, ali bila sam napasna. Frustrirala me njegova tvrdoća. Ili je to možda tek nesposobnost da se uključi u običan razgovor?

„Mladoj gospođici je doista stalo da probam tu krafnu?“ rekao je.

„Mladoj gospođici je stalo do mnogih stvari koje joj, nažalost, nitko ne može omogućiti“, odgovorila sam.

Kiselo se nasmiješio i zamolio krafnu. Nije više ništa rekao.

VIII

Njegov iritantni lik me sve više obuzima. Jutros sam bila na sveučilištu raspitivati se za posao. Imaju dovoljno osoblja, rekli su mi. Onda sam pitala za gospodina profesora Kanta. Rekli su mi da predaje filozofiju, logiku i metafiziku i da mu je izvan granica Königsberga

ime vrlo cijenjeno.

IX

Jutros je naručio mali kruh, slatko pecivo i krafnu. To mi je dalo poticaj da ga zaspem pitanjima. Pitala sam ga zna li možda da se na sveučilištu traži nekakav posao. Rekla sam da znam čistiti i kuhati, a mogu naučiti i sve druge poslove koji bi možda trebali. On se branio da nije upućen u takve stvari, nevoljko me slušao i samo gledao kako da me se oslobodi. Kad je otišao, osjetila sam da sam pogriješila.

X

Jutros se nije pojavio. Toga sam se bojala. Preplašila sam ga krafnama. Nije li on tek plašljivi profesor nenavikao na susrete s prištavim djevojkama? Bože, što ću reći ocu? Kako ću se opravdati, pa on nam je najbolja mušterija, najstalnija u svakom slučaju. Kažem li ocu da nije došao odmah će poslati liječnika. A možda i jest bolestan? Zbog krafni?

XI

Već drugi dan ga nema. Propala sam. Ako je bio bolestan, već je umro. Ako nije dolazio zbog mene, otac će me ubiti. Propala sam u svakom slučaju.

XII

Pet dana. Više niti ne razmišljam o njemu. Bolje ne. Crvi su mu do sad već načeli tijelo. Da znam gdje živi prošla bih mu pored kuće, tek da se uvjerim je li živ ili se pakleni smrad širi otamo. Ali strah me ikoga pitati gdje profesor živi. Povezat će mi ime s njegovom smrću. Otac će me ubiti.

XIII

Kad se jutros u sedam i deset pojavio u pekari skoro sam mu se objesila za vrat od sreće. A on zbunjen, ograđen kao i uvijek, ispričava se što nije rekao da će izostajati, naime bio je u Berlinu i na tamošnjem sveučilištu držao nekakva izvanredna predavanja. Stara budala. A ja mislila da je umro.

Pitao me i tražim li još onaj posao čistačice i kuharice. Naravno, rekla sam, zar mi je našao nešto? Da, rekao je on, doduše, ne na sveučilištu, ali njegova spremačica, koja je radila kod njega već dvadeset godina, stara je i umorna i ako bih ja... Oh, naravno, naravno, skočila sam mu za vrat od zahvalnosti, a on se samo ukipio od zbunjenosti i sve bi bilo dobro da u taj trenutak nije u pekaru ušao otac.

XIV

Rekao mi je da odem tamo, da se ispričam, da se duboko ispričam i da budem vrijedna, marljiva i tiha i da mi ne pada na pamet da ikad više dodirujem profesora. Oslobodio me i posla u pekari idućih nekoliko dana, dok se ne vidi kakvi su profesorovi prohtjevi i kako ih mogu uskladiti s radom u pekari.

Zahvalila sam ocu na blagosti i spremila se za svoj prvi posjet.

XV

Zakasnila sam dvije minute. Namjerno. Naravno da je primijetio, ali nije ništa komentirao, osjećam da idući put hoće.

Živi u staroj obiteljskoj kući, puno soba, puno hodnika, a svi se sjaje od čistoće. Sve mu je pedantno složeno, nijedan predmet nije tamo gdje ga ne bi očekivao. Čitava je kuća bila slika i prilika njega samoga.

Objasnio mi je posao, svaki dan sam iznova trebala obrisati i pomesti svu prašinu po cijeloj kući, osim njegovog kabineta. Njega on čisti sam zbog delikatnosti posla i velikog broja papira i skripti koje se ne smiju izmiješati. Kakav je, uvjerena sam da ga čisti bar dvaput dnevno. Još mu moram i skuhati ručak svaki dan, a večeru sprema sam. Dužnosti kuhanja

ručka me oslobodio za prva dva tjedna dok se kod majke ne izučim dobrom kuhanju.

Ali ja već znam dobro kuhati, rekla sam. Nije se osvrnuo.

Od mog posljednjeg ručka oba su brata dobila proljev, ali nije moja krivica, meso je bilo staro. Nisam to spominjala.

XVI

Osjećam kako me izbjegava. Hodnikom prolazi uvijek trenutak iza mene, nikako u isti tren, nikako da mora prozboriti koju riječ ili tek pozdrav. Što stvara toliko nedruželjubive ljude? Knjige među kojima je zatrpan cijeli dan? Titula koju svi toliko poštuju?

Kuća je ogromna i posla ima preko glave. Rad u pekari je dječja igra prema ovom poslu, ipak, i novac u pekari je dječja igra prema ovom novcu.

XVII

Danas sam ga malo izazivala. Nisam prestajala laštiti pod u hodniku sve dok nije prošao pokraj mene. A laštala sam na vrlo poseban način. Na koljenima sa stražnjicom visoko u zraku. Neka se malo znoji.

XVIII

Danas sam mu skuhala prvi ručak. Dok sam mu ga servirala nisam propustila priliku očešati ga grudima po licu. Pratila sam poslije kako se crveni dok jede.

Uživam ga provocirati. Taj užtogljeni, konzervativni snob! Neka osjeti malo što su djevojačke grudi.

XIX

Načula sam na tržnici nešto o njemu. Govore da je ženomrzac. Da u svojim pedeset i nekoliko

godina nikad nije dotakao ženu, osim svoje majke. Kažu da mu je majka umrla prije nekoliko godina i da je jako bio vezan uz nju. Što je to u muškarcu što ga toliko veže uz majku? Nisam li i ja pila mlijeko iz sise pa pogledaj me, nemam poštovanja prema svojoj koliko ni prljavštine pod noktom.

Nokti su mi posve izjedeni zbog ovih laštenja. Morat ću malo lakše s tim.

XX

Danas sam brisala portret njegove majke, a kako je zakačen prilično visoko sasvim sam se uznojila gore, pri samom stropu. Naravno, već i prva kapljica znoja bila mi je opravdanje da se razgolitim. Tad je ušao on. Mogu mu vidjeti sukob u glavi. Jedina žena koju je ikad volio i koketna mala seljančica koja samo čeka priliku da ga zaskoči.

„Molim vas, budite pažljivi s tom slikom“, rekao je i naglo otišao.

XXI

Dogodilo se. Pokleknuo je. Sjeckala sam povrće u kuhinji kad je ušao. Čim sam ga vidjela unijela sam čitavo svoje tijelo u to sjeckanje. Ritmično sam lupala nožem i blago njihala grudima. Primijetio je. Zbunio se. Zatupljen je stajao nekoliko trenutaka i bez treptanja mi gledao u grudi, a onda ispružio ruku i uhvatio me za lijevu dojku.

„Oh, oprostite“, odmah je povukao ruku, „ja... oprostite...“

„Ne, to je sasvim u redu.“ Odmah sam bacila nož i približila mu se. „To je sasvim normalno, dajte.“ Uzela sam mu ruku i položila je na svoje grudi. Opet je tupo gledao. Vidjela sam kako guta slinu. Onda je naglo povukao ruku i bez riječi otišao. Što sad?

XXII

Nisam mu dozvolila da se ohladi. Otišla sam ocu i rekla mu da profesor Kant ima goste sutra na ručku i da ću ostati tamo cijelu noć spremati kuću i jela. Onda sam se usred večeri vratila, navukla spavaćicu i pokucala mu na vrata sobe. Otvorilo mi je ono isto zbunjeno lice

koje sam očekivala.

XXIII

Ujutro mi je priznao da nikad prije nije dotakao ženu.

„Zašto, zar te nisu privlačile?“ pitala sam.

„Ne znam. Nisam nikad imao priliku približiti im se.“

„Zar te nije uzbuđivala pomisao na njih?“

„Uzbuđivale su me druge stvari“, uzdahnuo je. „Zvezdano nebo...“

Lud je. Zašto svi ti umovi koji se nazivaju velikima tako olako preskaču preko malih stvari, sitnih zadovoljstava? I zašto se takva zadovoljstva uopće smatraju sitnima?

XXIV

Pokušao se ograditi od mene, ali nisam mu dozvolila. Naučila sam mu slabosti, ne može mi se oduprijeti.

XXV

Poželjela sam ostajati kod njega svaku noć, ali žestoko se naljutio na to. Nitko ne smije znati za nas, rekao je. Bit ću tu po cijele dane, ne moram i noći.

„Ali ti po cijele dane radiš“, rekla sam tužno trepćući. Obećao je da će manje raditi.

XXVI

Danas mi je pričao o čulnim užicima. Čovjek pripada dvama svjetovima, rekao je. Čovjek je osjetilno biće usmjereno ka sreći i ugodi, i kao takav pripada svijetu prirode i prirodne nužde. Ali čovjek je i biće slobode, i kao takav pripada umnom svijetu.

„Ovo što smo sad radili dio je prirodnog svijeta, svijeta u kojem se zadovoljavaju čovjekova čula.“

„Zašto uopće postoji umni svijet?“ pitala sam. „Kakva je korist od njega?“

Mumljao je i pričao mi komplicirana objašnjenja, ali ni u što me nije uvjerio.

„Gluposti“, rekla sam mu.

Divan je užitak reći mu „gluposti“ i onda gledati kako odluta s mislima kombinirajući i preispitujući svoja razmišljanja. Pa kad mi smisli neki odgovor ja opet samo „gluposti“ i tako po cijele dane filozofski raspravljamo.

XXVII

Cijeli sam dan ležala na stolu pred njim dok je on pisao svoje nerazumljive tekstove.

„Mi ne možemo ništa znati o stvarima“, objašnjavao mi je o čemu piše. „Ne doživljavamo stvari po sebi, nego samo pojave.“

„Zašto razmišljaš o tome?“ prekidala bih ga ja.

„Postoje pitanja čije je odgovore nemoguće dokučiti. Ja im se pokušavam približiti.“

„Zašto?“

„Ne zanima li te što je čovjek? Što može znati i što treba činiti? Ne zanima li te čemu se smiješ nadati?“

„Svatko zna što je čovjek. Gledaš ih svaki dan svugdje oko sebe, znaš o njima i više nego što te zanima. A sve čemu se ja mogu nadati je da pustiš te knjige i da mi se približiš.“

Raširila bih ruke prema njemu i on me ne bi mogao odbiti.

XXVIII

Što o čovjeku može znati muškarac koji nikad nije dotakao ženu? Kako o životu može razmišljati muškarac koji nikad nije dotakao ženu? Kakav je to život i kakav je to muškarac?

XXIX

Čita mi stihove. Ne razumijem ni riječ. Riječi, riječi, riječi... Kako to da ga sad, kad je napokon upoznao tjelesnost, riječi još tako privlače?

XXX

„Mani, pričaj mi o zvijezdama“, molila bih ga, a on bi se raspričao o nebesima koja se okreću, o Bogu koga ne možemo pojmiti, ali moramo vjerovati u njega, o zvijezdama koje su slobodne, ali se vladaju po zakonima, kao i čovjek.

„Mani, pričaj mi o ljubavi“, prekinula bih ga, a on bi se približio i šaptao mi moje ime. Golicao me je zvuk njegova glasa. Nasmijala bih se i odgurnula ga, ali on je već bio na meni.

„Voli me!“ zapovjedila bih mu, a on se pokoravao.

XXXI

Posve je moj. Nekoliko puta je zakasnio na predavanje zbog mene. Svijet se zgražava, svijet je iznenađen. Što se događa tom čovjeku, zar je to onaj isti profesor Kant, veliki filozof i učenjak zbog kojeg su toliki studenti dolazili na škole upravo u Königsberg? Ljudi se čude, a ne znaju da je tajna te promjene daleko ispred njihove racionalne spoznaje. Racionalnija i tjelesnija nego što je oni mogu pojmiti.

XXXII

Tako je bespomoćan preda mnom. Naziva me svojom gospodaricom. Kleči i moli. Smijem se njegovoj poniznosti i poigravam se s njim, a onda mu se podajem i on se preobražava u ono što nije, u muškarca.

XXXIII

Otac me moli da se vratim raditi u pekaru. „Zar kod profesora ima toliko posla?“ naivno pita. Ne samo da ima posla, dragi oče, već je i vrlo osjetljiv, vrlo delikatan, ne može se obavljati tek tako, usput i za male novce.

XXXIV

Danas smo išli na izlet u prirodu. Zapovjedio je kočijašu da nas vodi sporednim putovima. Kao da pokušava spasiti neku sliku o sebi koja je već davno izbljedadla. Davno sam primijetila čudne poglede na sebi kad kupujem hranu na tržnici. Ljudima za priče ne treba puno.

Jarko sunce ga je oduševilo. „Koliko sklada u Božjem svijetu!“ uskliknuo je.

XXXV

„A što bi se dogodilo kad bi jednom tražio moju ruku od oca?“ pitala sam ga jedno jutro.

„Johanna, molim te! Ta, tvoj otac je mlađi od mene. Mogao bih ti biti, ne otac, nego djed.“

„Pa što? Koga se to tiče?“

„Ne želim da se moj rad preispituje zbog toga što sam postao podložan nekoj balavici.“

„Ali, ionako više ništa ne pišeš. Neka te cijene po onome što si dosad napisao.“

Onda je zašutio.

XXXVI

Voljeli smo se u šumi, voljeli smo se u kuhinji, voljeli smo se pod stolom za kojim je radio, jedne noći i na katedri gdje je predavao. Tražio je novo i nepoznato. Oboje smo se oslobodili. Jednom sam, dok smo se ganjali po livadi, našla vrbovu šibu i njome ga jako udarila. Bol je izazvala još veću strast.

XXXVII

Jutros nije otišao na posao, bio je toliko iscrpljen od cjelonoćnih igara da se ujutro jedva izvukao iz kreveta.

„Ne idi, Mani. Ostani sa mnom“, molila sam.

„Moram ići. Trebam im tamo“, odgovorio je strogo.

„Naravno da im trebaš. Ti si im najpotrebniji i najvrjedniji, i baš zato ne smiješ ići bilo kakav na predavanja. Moraš biti odmoran i čio. Uzmi par dana odmora, Mani. Uzmi tjedan dana odmora.“

„Uzet ću dva dana slobodno.“

„Uzmi tjedan, Mani. Uzmi tjedan.“

„Ne! Dva dana.“

XXXVIII

Dva dana su se pretvorila u tjedan, a tjedan u dva. Onda mi se nekako izvukao iz ruku, ali sam ga opet natjerala da uzme dva tjedna odmora. Ovaj put ću ih produžiti bar na četiri.

XXXIX

Izgleda poput zbunjenog dječaka svaki put kada se preda mnom razgoliti. Nježan i mio, mek i topao. Ljubim mu tijelo, i njegovo tijelo mi zahvaljuje, volimo se ja i njegovo tijelo, pozivamo i njega unutra, on oduševljeno prihvaća, u ljubavi nas pozdravlja zora.

XL

Danas sam ga uhvatila kako sjedi za svojim radnim stolom i očajno se drži za glavu.

„Mani dušo, što je?“

„Ne mogu... Ništa ne mogu, ništa više ne znam, ništa ne razumijem...“

Grčila sam ga i ljubila, ali nisam ga smirila.

XLI

U svakom trenutku osjećam njegov nemir. Kad mi se prepušta, ne prepušta mi se potpuno. Kad se smije, ne smije se iskreno.

XLII

„Ne mogu više pisati“, rekao mi je. „Prije nego što sam te upoznao počeo sam raditi na knjizi. Već tri godine nisam u nju upisao ni riječ. Otkad te poznajem zanemario sam cio svoj život. Kao da u njemu nema ništa drugo osim tebe.“

„Zar ti treba išta drugo?“ pitala sam.

Pognuo je glavu. Umni svijet u njemu se bunio.

XLIII

Osjećam kraj. Dva svijeta u njemu se sukobljavaju. A uzrok sukobu sam ja, ljubav prema meni. To ga uništava. On je zapušten, već nekoliko mjeseci nije održao ni jedno predavanje, starješine sveučilišta prijete mu isključivanjem. Želi li se vratiti u život mora me isključiti iz njega.

Dragi Mani, moja ljubavi, zar mora biti tako?

XLIV

„Napravi mi dijete, Mani. Ne dozvoli da um poput tvoga nestane bez nasljednika.“

To su naši posljednji trenuci, to je moja posljednja molba.

„Ne, Johanna. Moram se posvetiti razmišljanju, moram se posvetiti čovjeku.“

„Posveti se sebi, Mani.“

„Ne, Johanna. Već sam bio i previše sebičan.“

XLV

Poljubila sam ga posljednji put. Ponovo je preda mnom bilo dijete, plakalo je i ridalo. Pomilovala sam ga po kosi.

„Zbogom, dječčače moj.“

XLVI

Mjesec me gleda kako plačem. Razdor u mojim plućima pretvara se u živu ranu. Nemoćna sam oduprijeti se boli. Nemoćna sam oduprijeti se.

XLVII

Ponovo radim u pekari. On u nju više ne zalazi. Ja pazim da ne prolazim istim ulicama. Noćima plačem. Noći su moje pokore.

XLVIII

Jedan od mladića što zalaze u pekaru me milo gleda. Bih li se mogla ponovo podati muškarcu?

XLIX

Promatram ga iz daljine. Objavio je knjigu. Često izbiva. Često odlazi predavati na druga sveučilišta, jednom ga nije bilo više od pola godine.

L

Objavljuje novu knjigu svakih nekoliko godina. Ponovo je na glasu kao čovjek apsolutne točnosti i pedantnosti. Ponovo navijaju satove po njemu. Ponovo ga zovu samcem i ženomrscem, u stvari, nikad nisu ni prestali.

LI

Slava mu raste. Valjda je najslavniji čovjek u Prusiji. Najslavniji um, sigurno. Mnogi dolaze u Königsberg vidjeti ga ili mu čuti predavanja.

LII

Kralj Friedrich Wilhelm Drugi osobno je izdao zabranu po kojoj više ne smije učiti niti pisati o vjerskim temama. Znam koliko ga je to pogodilo. Sad ponovo predaje matematiku.

LIII

Kralj je umro, Mani je ponovo slobodan govoriti što misli. Objavio je knjigu u kojoj je opisao svoja religiozna uvjerenja, sva ona koja je morao tajiti godinama. Sjeti li se ikad onih drugih stvari koje je tajio?

LIV

Prošli mjesec se svečano povukao u mirovinu. Sedamdeset i pet mu je ljeta. Svrha mu se približava. Razmišljala sam o tome da ga posjetim. Bi li me prepoznao? I na mome su se licu

skupile godine.

LV

Dvadeset godina kasnije pokucala sam mu na vrata. Otvorila je sluškinja. „Profesor Kant je u čitaonici, koga da najavim?“

„Staru prijateljicu.“

Podigao je glavu i skinuo naočale. Promatrao me dugi trenutak.

„Johanna“, drhtavo je šapnuo.

Vidjela sam suze u tim starim očima. Kleknula sam i poljubila mu ruku. Jesi li sretan svojim životom, Mani? Ništa nisam govorila. Samo sam ga čvrsto zagrlila. Što je čovjek, Mani? Jesi li saznao?

LVI

„Gdje si bila?“ pitao me muž kad sam se vratila kući.

„U šetnji.“

„Emanuel ti ima nešto reći. Kaže da hoće ženiti kćer mesara Georga. Ja sam mu rekao da je budala pa sad želi čuti majčino mišljenje.“

MARIA

I

Vlak je zapištao i prestao mirovati. Polako, sasvim polako, peron se počeo pomicati. Taj osjećaj koji te laže da stojiš na mjestu, a zgrade putuju unazad više je od osjećaja. Stojim na mjestu, a Poljska polako klizi natrag u moju prošlost. Divno je zavarati vlastitu percepciju, ali to je tek igra trenutka koja ne može opstati. Djeca smo razuma.

Vlak ubrzava. Polako, sasvim polako se vraćam u svoju budućnost. Moj povratak jest moj korak unaprijed. Moja odluka. Poljska koju ostavljam žrtva je mog izbora. I ti si žrtva mog izbora. Uvijek smo prisiljeni birati i svaki naš izbor stvara novu žrtvu. To je tako. Što manje suza pustimo za njima to bistrim pogledom možemo sagledati izabrani put. Suze samo mute naše vizure, emocije nas varaju, stvaraju u nama odnose koji nisu stvarni. Tvojom zaslugom znam što je ljubav. Spoznavši je shvatila sam da je mogu i pobijediti. Možeš me mrziti zbog toga, ali i mržnja je samo osjećaj. Prevladaj je.

II

U kupeu smrdi po hrani i ljudima. Znoj i svinjetina. Smrad me prati svakim putovanjem. Pariz i Varšava različiti su svjetovi različitih mirisa i prijelazi između njih uvijek su neugodni. To je tako. Ljudi s različitih strana granice različito mirišu. Razrežeš li zemlju tim nevidljivim crtama odijelit ćeš ljude pravilima i navikama i za stotinu godina će imati različite boje kose i ratovati međusobno. To se sad događa Poljskoj. Polako, sasvim polako, boja očiju im se mijenja. I neće proći dugo zaratit ćemo sami protiv sebe. A na meni je da to ne dopustim. Nisam se odrekla svoga sna i naše borbe. Samo je odgađam.

Kroz bukove šume vlak poskače na tračnicama.

III

Nema načina da ti objasnim svoju odluku u nekoliko trenutaka ukradenog zagrljaja na varšavskom kolodvoru. Kolodvor koji će uskoro otputovati unatrag nije mjesto za

objašnjavanja. Ne mislim da ti to dugujem. Iluzije koje nas vežu nas ne obvezuju. Ipak, baš tebe tako nerazumno volim i u ovom trenutku si mi još najbliža od svih bića. Zato ti želim sve ovo zapisati. Želim posložiti svoje misli i iskoristiti ove listove da sama sebi budem jasnija. Da mi ovaj notes postane svjedok, da ga mogu pitati za stvari o sebi koje ne razumijem ili se njima lažem. Da me uputi u smjeru shvaćanja toga što sam. I koga sam sve, poput vlaka, spremna pregaziti da stignem gdje želim.

IV

Moji su suputnici Poljaci. Preko puta mene sjedi mazovjecka seljanka s maramom boje krumpira. Uz nju je njen muž u nespretno skrojenom odijelu. Ona mu dovlači novine, namješta deku, popravljala naslon, stalno mu nudi hranu iz torbe, a pod nogama drži čuturicu s vinom. Kad on podrigne ona se ispričava u njegovo ime.

Uz mene sjede dva vojnika u pruskim uniformama. Čula sam ih kako šapuću, Poljaci su, ipak su u pruskim uniformama. Čim su sjeli pokrili su lica kapama i sad spavaju. Primjećujem im ruke. Jedan ima goleme šake debelih prstiju i kratkih prljavih noktiju. Bez sumnje, prije nego što je obukao uniformu ovaj je muškarac teško radio, okopavao tvrdu zemlju, toliko da mu se zauvijek urezala ispod noktiju. Drugi vojnik ima duge i nježne prste. Koža mu je njegovana, a nokti, da nisu izgrizeni, odali bi kakvo plemenitije zanimanje njegove obitelji. Zbunjene oči iza naočala, rijetki brčići, sin kakvog pisara ili učitelja. No ti njegovi, nekad brižno maženi, a sada brutalno izgrizeni prsti, govorili su o njemu puno više od porijekla. Bez obzira na to što je bio nekad, sad je nervozan i preplašen vojnik koji se trese pred onim što ga čeka.

Šesta osoba u kupeu je časna sestra. Jednom rukom čvrsto stišće crnu knjigu. Drugom se polako, sasvim polako gladi po trbuhu. Svaki put kad se vlak odvoji od tračnica ona se na trenutak ukoči.

V

Kad sam se vratila, rekla sam ti da sam se vratila zauvijek. I zbilja jesam. Tada jesam. Svoju misiju u Parizu sam ispunila, a Poljska me je trebala. Ti si me trebala. I moj otac me trebao. Nisam više mislila napustiti Poljsku, ali ta misao nije potrajala. Možete reći da sam vas iznevjerila. Vratila sam se, ljeto je upravo počinjalo, a varšavske su ulice upravo zamirisale

onom samo svojom aromom meda koju donese Visla. To je tako, ljeto nas zavede, ponese nas neki entuzijazam. Tako sam i ja vjerovala da je moj povratak kući stvaran ili bar trajan. Ali ni dvije diplome sa Sorbonne u Poljskoj još nisu dovoljni argumenti u zakonitostima muške logike. Znam što ćeš reći, nisam se dovoljno borila, brzo sam odustala, morala sam gristi, čupati i trgati. Zašto sam morala poniziti upravu krakovskog univerziteta, nisam li mogla otrpjeti njihovu mizoginiju? Osam sam se godina mučila za svoj san i sad tako olako bježim, nakon niti dva mjeseca onoga što je trebao biti početak našeg života. Ne, moje svjetlo, ne bježim od tebe. Samo te odgađam.

Kroz bukove šume vlak sve više poskakuje i na trenutak cijela kompozicija lebdi.

VI

Boli me trbuh. Strašno me boli. Otac me nije pustio bez ručka. Iznio je hranu na stol i rekao: „Možeš ići tek kad se toliko najedeš da te zaboli.“ Igramo tu igru, dopuštam mu taj privid autoriteta, iako oboje znamo da samo glumimo. Želim mu udovoljiti, pa makar to bilo samo hranom. Želim se rastati od njega kao pokorna kćer, što je paradoks, jer me baš on, moj otac, naučio koristiti snagu individualnosti. Nitko poput njega ne dijeli moje gađenje prema pravilima društva koje trpimo. Ipak, ne podnosi moju mršavost. To je roditeljski impuls koji ne može zatomiti. Mršavost ovdje znači glad, to je tradicija svake napaćene zemlje. To je tako. Glad mi ne smeta, navikla sam se ne jesti. Pariški su mi obroci često bili samo komadi kruha i šalice čokolade, jaje ili voće. Za više od toga nisam imala. Ipak, ti su skromni zalogaji predstavljali moju slobodu i neizmjereno sam uživala upravo u njima, tako skromnim i siromašnim.

Sad promatram svoje suputnike. Žena gospodina seljaka je na koljena prostrla krpu i na nju izvukla pečenu svinjetinu, kruh i luk. Gospodin seljak jede s bedara svoje žene. Svi u kupeu okreću glavu od prodornog mirisa mesa i luka. „Boguslaw mora jesti uvijek u isto vrijeme, to mu najbolje paše za želudac“, ispričava se žena svima u kupeu.

VII

U mislima si mi. Kroz prozor gledam šume, a vidim tebe. Ponovo živim onaj dan u kojem smo se uživali. Mogla bih samo iz njega cijeli život crpiti potrebnu ljubav, živjeti s njim u sjećanju

i nikad ne žaliti za ničim više. Sjećanje na taj dan mi može biti dovoljno za sve nedoživljene ljubavi iz budućnosti koja me čeka. Postoje ljudi koji mogu tako voljeti. Moj otac je tako volio. Kad je majka umrla nastavio je voljeti sjećanje na nju. Nikad nije prestao biti zaljubljen, samo osoba koju voli nije postojala u opipljivom svijetu, već samo u svijetu sjena. Ljubav nam dopušta takve iracionalne svjetove. Ljubav ima vlastitu fiziku.

Vlak lebdi nad tračnicama. Na trenutke smo u visini prvih grana. Gledamo djetliće i djetlići gledaju nas.

VIII

„Kad pojede, Boguslaw mora malo odspavati“, ispričava se žena gospodina seljaka koji se izvalio preko svog sjedala i glasno hrče. Hrkanje je probudilo i vojnike. Ovaj s grubim rukama me mjeri pogledom. „A što gospođca piše?“ pita. Prepoznajem taj pogled, taj malograđanski cerek. Bez obzira što odgovorim komentar će mu biti isti. To je tako. „Nije za gospođce pisanje, nego da kuć djecu rađaju“, odgovaram mu njegovim naglaskom. On mrko ušuti. Drugi vojnik se smiješi. Časna sestra me pogleda s prijekorom. Časne sestre časni svijet uvijek gledaju s prijekorom. Ova časna ne prestaje gladiti trbuh. Polako, sasvim polako.

U Sorbonni nas je bilo dvadeset i tri od dvije tisuće. Ta me brojka vodila, inat me punio snagom. I uvijek sam maštala o Poljskoj. Jer ma koliko malen bio broj žena na francuskom univerzitetu, on je beskonačno puta veći od broja žena u svim poljskim univerzitetima zajedno.

IX

Gospodin seljak je digao strašnu buku. Nestala mu je propusnica, dozvola granične policije za putovanje u Francusku. Gospodin seljak putuje na veliki poljoprivredni sajam, a bez propusnice ne smije izvan države. Sad više i psuje, pregledava si džepove. Tu ju je držao, pokazuje na prednji džep kaputa. Viče na svoju ženu, kune i cara i boga. A onda, prijeteći prstom, optuži sve u kupeu. Upire prst i u mene. Netko mu je ukrao propusnicu. Neka odmah priznaju ili će prijaviti ovo žandarmeriji. Vojnik nježnih ruku nije skidao smiješak za trajanja te predstave i seljak ga uzme na pik. Dohvati njegovu torbu i krene je istresati

vičući da će sve pregledati, ali vojnik ustane i gurne ga. Seljak mu vrati šamar i dvojica muškaraca se poguraju usred kupea. Drugi vojnik ustane i razdvoji ih. Seljak vičući iziđe iz kupea prijeteci da će se vratiti sa žandarima. Vojnik nježnih ruku digne torbu s poda i brzo u nju vrati nekoliko knjiga i snop papira. Uspjela sam prepoznati korice *Komunističkog manifesta*.

Vlak je izišao iz šume. Vozimo se nad poljskim žitom. Za nama nestaju polja kruha i rudnici soli, simboli one Poljske gostoljubivosti od koje bježimo.

X

Poljaci su heroji. Sve što rade, sve što prolaze, sva poniženja na koja ih prisiljava car, samo mi učvršćuju stav da su Poljaci heroji čiji se duh ne može slomiti ma koliko malih izdaja podnijeli.

Pričala sam Pierreu o školama u kojima imamo dva seta knjiga. Ruske, koje vadimo na stol dok kontrole obilaze naše škole, i poljske, koje skrivamo pod školskim daskama i iz kojih učimo vlastitu povijest i jezik. Pričala sam mu kako su škole stalno nadgledali ruski inspektori i kako bi profesor uvijek mene izvukao za ispitivanje pred inspektorom, jer sam bila najbolja učenica i jedina znala gradivo i ruskih i poljskih udžbenika i o tome kako u Poljskoj nijedna žena ne može upisati višu školu. U muškim gimnazijama poučava se ruski, latinski i grčki, a u ženskim samo ruski. A na sveučilište se ne može upisati nitko tko nije učio klasične jezike.

Pričala sam Pierreu o lebdećem sveučilištu, tajnoj školi za poljske djevojke u kojoj sam skovala svoj plan. Položiti fiziku na Sorbonni i dobiti dozvolu za učiteljicu da mogu poljske djevojke učiti znanosti. Da ih mogu spasiti. Da mogu spasiti sve nas.

XI

Nikad ti nisam govorila o Pierreu. Znam da to ne želiš znati, znam da će te to boljeti i znam da ću te s tim mučiti, ali bez Pierrea ova priča nije potpuna. Upoznali su nas prije nekoliko mjeseci. Društvo za napredak nacionalne industrije mi je ponudilo posao na istraživanju magnetskih svojstava čelika, ali nisu mi mogli ponuditi i adekvatan laboratorij. Tako su me uputili Pierreu. Vidiš, kad sam diplomirala prva u klasi sve sam ih iznenadila. Pobijedila sam

ih u njihovoj igri. Tako su preplašeni i nesigurni kad zagrebeš u njihov teritorij. Boje se ženske slobode. I taj trenutak kad su iznenađeni sa mnom, kao da sam djetlić koji je odjednom počeo govoriti, to je trenutak koji mi otvara vrata muškog svijeta. I tek kad uđem vidim koliko je laži ukovano u povijest. Da se iskupe osigurali su mi stipendiju za studij matematike. Polako, sasvim polako, počinju mi prilaziti. Kad ne znaju kako dalje traže od mene pomoć. Tako se i dogodilo to istraživanje čelika. Vidiš, zanimljivo je da me nikad ne smatraju ženom. Ne, njima sam neki mutant, neko superiorno biće koje ih nadmašuje u svemu što su smislili, da im je jednostavno nepojmljivo da ih toliko može poniziti netko tko je samo žena.

I Pierre je isti. Veliki fizičar i mali muškarac. Pao je na tlo i ljubio mi stopala.

XII

Otac mi je rekao: „Oslobodi svijet, kćeri.“ Sve mu je lošije. Više mu ni štaka nije dovoljna za hodanje, netko ga mora pridržavati. Ne može sam jesti, ne može na toalet. Heleni je sve teže. Ne uspijeva se brinuti za oca i za svoju obitelj. U ova dva mjeseca otkad sam tu, rekla mi je, napokon se uspjela bar malo naspavati. Sad kad si se vratila, sve će biti lakše, rekla mi je kad sam doputovala. Manya, i tvoja je dužnost da se brineš za oca. I ti si mu kćer, vikala je na mene kad sam joj rekla da se vraćam u Pariz. Ne možeš nas ostaviti u ovoj situaciji, rekla je. I ti si mu kćer, rekla je.

XIII

Gospođa seljanka plače u maramicu. Govori sebi u bradu čega su se odrekli zbog ovog puta. Kako je odlazak na sajam u Prusiju značio život ili smrt od gladi za njihovu deseteročlanu obitelj. Poziva boga da ispravi nepravdu. Gospodin seljak šuti. Kad se vratio u kupe samo je rekao da je prijavio krađu i da će žandari dočekati vlak u Poznanu. Nakon toga više nitko u kupeu nije bio miran. Vojnik nježnih ruku je postao uznemiren. Opsesivno je grizao nokte i lupkao nogom. Više je puta izlazio iz kupea sa svojom torbom. Nježne ruke ne brine propusnica već knjige koje nosi. Ne želi suočiti ruske žandare sa sumnjivim štivom. Drugi vojnik se pravi nezainteresiran, ali i iz te pasivnosti zrači nervoza. Sad primjećujem neke zanimljivosti kod ovih vojnika. Nijedan nije skladan u svojoj uniformi. Nježnom su vidljivo prekratki rukavi, a grubi ima nevješto porubljene nogavice.

Časna sestra i dalje jednom rukom grčevito stišće crnu knjigu, a drugom se ne prestaje gladiti po trbuhu. Povremeno obriše znojne ruke o halje. Iz sredine knjige viri vrh žutog papira.

Vlak lebdi nad livadama. Jastreb ponire uz nas. Potoci dijele poljsku vodu poljskoj zemlji.

XIV

U mislima si mi. Kroz prozor gledam livade, a vidim tebe. Razmišljam, zašto te nisam povela sa sobom? Mogle smo to izvesti na stotine načina. Nedostaje mi toplina, dodir, tvoj zagrljaj. Teško je objasniti koja to energija kola među tijelima za vrijeme zagrljaja. Znaš li da me majka nikad nije zagrlila? Nakon što me rodila je dobila sušicu. Čuvala me od svoje bolesti tako da me uvijek držala dalje od sebe. Voljela me i gurala me od sebe. Umrla je kad sam imala deset, a da me nije zagrlila. Čeznem li zbog toga za dodirom žene? Moguće, uzroci nisu uvijek jednostavni. Ali srce je presložen mehanizam da bi ga razumjeli i ne vrijedi trošiti vrijeme na to, kad ima toliko drugih stvari za otkriti. Treba ga prihvatiti kakvo jest. To je tako. Glupo je trošiti um na probleme srca, jer je to jednako besmisleno kao pokušati srcem utjecati na um.

Polako, sasvim polako, naš vlak slijeće. Kondukter je najavio iduću stanicu, a seljak se počeo osvetnički smijuljiti.

XV

Sletjeli smo u Poznanu. Seljak je isti tren istrčao van i uskoro se vratio sa žandarom. „On je ukrao moju propusnicu. On ili ovaj drugi. Ili obojica“, prstom je upirao u vojnike. Žandar ih je kratko pogledao i rekao da nema potrebe da pruski vojnici krađu propusnicu kad mogu prijeći prusku granicu po volji. Od vojnika nije zatražio ni dokumente, takav je poljski odnos prema Pruskoj. Strah od moći. Ni u oči ih nije pogledao.

„To nema smisla. Jeste li sigurni da je niste zagubili? Jeste li pregledali sve džepove?“ pitao je žandar. Seljak se zacrvenio od bijesa. „Ona!“ pokazao je prstom na časnu sestru. „Ona je ukrala moju propusnicu!“ Žandar je zakolutao očima i rekao mu da siđe s prtljagom.

Seljanka je počela naricati. Uхватила je žandara za rukav i počela mu nabrajati siromašnu povijest svog života. Žandar je rekao da može telegrafirati u Varšavu i napraviti im novu

propusnicu. Seljak je rekao da nemaju toliko novaca. Onda moraju iz vlaka. Dok su silazili seljanka je plakala, seljak se hvatao za glavu. Polako, sasvim polako, vlak je krenuo. Kroz prozor smo gledali maramu boje krumpira kako ostaje iza nas. Plač očajne žene još je neko vrijeme bio u našim ušima.

XVI

Znaš li da sam naučila pisati s četiri godine? Cijeli sam život željela biti spisateljica ili pjesnikinja. Na kraju nisam postala ništa slično. Puno sam toga željela. I tebe sam željela, željela sam da me kroz život vodi ljubav, željela sam zajedno s tobom proživjeti taj život. Ali vidiš, naša je ljubav žrtva sama za sebe. To je tako. Da sam se morala dati našoj ljubavi nikad se ne bih mogla posve posvetiti drugim ciljevima. Nikad ne bih imala zaklon od ugnjetavanja i traženja, uvijek bih bila pred nekim kriva i gonjena. Uvijek ilegalna. Uvijek potlačena. Prezirem tu našu slabost. Ne želim je prihvatiti. Jesmo li potlačene zato što smo slabe ili smo slabe zato što smo potlačene? To je začarani krug. Moramo ga razbiti. Moramo biti snažne. Moramo biti slobodne. U Parizu, kao Francuskinja, imala bih slobodu biti što želim. Pitaš se kako se postaje Francuskinja? Lako. Uda se za Francuza. Da, Pierre me zaprosio.

XVII

Tko je ukrao propusnicu? Po žandaru to nisu vojnici kojima propusnica ne treba za izići iz države, ni časna sestra koja služi bogu, a ne granicama. Samo što stvari nisu ni toliko bijele ni toliko crne. Kako se približavamo pruskoj stanici vojnici se sve češće pogledavaju i dijele među sobom tajne signale. Već sad vidim, ovi vojnici neće vidjeti prusku granicu, izaći će u Plwcanu, posljednjoj stanici prije granične kontrole. Oni su vojnici koliko sam ja bradata žena iz cirkusa. Uniforme krivih veličina, komunističke knjige u torbi, seljak i intelektualac zajedno, arhetip para revolucionara. Nisu oni ukrali propusnicu niti misle prijeći granicu. Uniforme im služe da se besplatno voze po državi i propagiraju svoje pogrešne metode. Revolucija je pogreška. Svaki požar zapali više nego što osvijetli. Znanje treba biti oružje slobode. To je jedino ispravno oružje.

Vlak leti nad rijekom. Vidim stotine riba koje plivaju u krivom smjeru. I rijeku koja teče u krug.

XVIII

Pierre ima trideset i pet godina. Kao dijete je volio ženu koja je umrla, nakon toga nije niti pokušavao. Pored žene se izgubi. Stoji sa strane, gleda negdje u pod, gladi bradu, uglavnom šuti. Kaže, do mene nije mogao ostvariti pravi kontakt sa ženama, tako su plitke i nezainteresirane za znanost. A onda sam ja došla i srušila njegov svijet, žena i još sjajna znanstvenica, tako me vidi. Kao da sam čovjek slon ili Edward Mordrake koji ima dvije glave, takvo mu je čudo upoznati ženu znanstvenicu. I nije jedini u tome. Isti su od Varšave do Pariza, nijedan brk ne vidi dalje od penisa.

Cijelo mi je ljeto pisao ljubavna pisma. On ne zna i ne razumije što je to ljubav. Socijalnom kriptu se nikad nisu razvile prave emocije. Ali razumije fiziku. I pri tom je i Francuz u Parizu koji ima vlastiti laboratorij. Bole li te ove moje riječi?

XIX

Vojnici su pobjegli, točno kako sam i predviđela. Odglumili su da idu zapaliti cigaretu na stanici i nisu se vratili. Sad časna sestra i ja putujemo prema granici. Sad je vidim vrlo jasno. Moja suputnica nije u potpunosti posvećena svome Bogu, osim ako se Bogu ne posvećuje i u krevetu s muškarcem. Njeni obrazi, njeni prsti i cijela njena figura koju neuspješno skriva iza debele crne halje odaju isto. To glađenje trbuha, ti tihi uzdasi – moja je suputnica trudna. Poljska ne voli samostalne žene, to već znamo. A ako samostalnost predstavlja izbor njihovog ljubavnog života, voli ih još manje, to nas dvije također vrlo dobro znamo. A zamisli tek koliko ne voli samostalnost žene koja nosi halje svete religije katoličkog Boga, koji je ovdje bliži zemlji nego igdje drugdje u svijetu. Vjerojatno je njen red seli u neki samostan s one strane granice, gdje je nitko ne poznaje, da rodi svoju nesreću u tišini i diskreciji. Ne, ni moja suputnica nije ukrala propusnicu. Ona svoju već ima. Viri joj iz svete knjige koju stišće u krilu. Taj grčeviti stisak knjige koju ne ispušta iz ruke cijelo putovanje, nije stisak uzdanja u Boga, već u svoj bijeg u svijet s one strane granice.

XX

Granica. Nevidljiva crta na zemlji urezana u ljude, a ne mjesta. Pokazali smo svoje papire i

prošli. I to je bilo sve. Trepnula sam i već nisam ništa dugovala svijetu iza sebe. Ti, otac, cijela Poljska, samo ste staze mojih putova. To je tako. U puno smjerova moramo putovati da bi stigli do višestrukih ciljeva i što smo raspršeniji to je vjerojatnije da ćemo zalutati. A odluke donosimo zavisno od toga koliko cijenimo koji cilj, čak i od toga da li nam je cilj uopće značajan. Mnogima je već i putovanje do njega dovoljno.

Moraš samo razumjeti da smo ljudi vremena i stanja. Određuje nas sve oko nas jednako kao i sve u nama. Da su dani drukčiji, da je svijet što nije, možda bih imala ono što želim i bez odricanja ljubavi, obitelji i domovine. Osjećam da imam priliku napraviti nešto posebno. Želim tu priliku. I dozvoljavam ti da me mrziš zbog toga.

XXI

Vlak leti visoko iznad Prusije. Ispod mene je svijet mogućnosti. Sloboda. Nećeš me zaboraviti.

Ovom pismu prilažem i propusnicu, dozvolu granične policije za putovanje u Francusku. Neimenovana je, može je koristiti bilo tko. S njom možeš izići iz Poljske. Iskoristi je da pobjegneš negdje gdje ćeš imati šansu. Zgazi sve što ostavljaš, u suprotnom nikad nećeš biti slobodna.

Voli te,
Manya

KUDRAVKA

I

Što ćeš učiniti kad dođu po tebe? Hoćeš li mahati repom ili ćeš ih ugristi za ruku kojom ti nude hranu? Hoćeš li povinuti kičmu, izvrnuti se na leđa i pustiti da ti se jezik vuče po podu? Ili ćeš režati? Protrčati im kroz noge i pobjeći preko nasipa, preko zaleđene vode i klizave ceste? Hoćeš li se boriti za ono što si, ili ćeš sretna cviljeti jer su baš tebe odabrali?

II

Što ćeš učiniti ako se ponovi onakva zima? Nitko se nije kretao gradom, putovi su bili zatrpani. Samo su se vozila sa zelenim oklopima probijala kroz snijeg. Noćna svjetla nisu gorjela, a jutro su svitala hladnija od noći. Snijeg je bio pretvrd da bi ga žvakali, jezici su nam gubili boju kad bi ga lizali. Kroz rešetke smo gledali zaleđene štakore i nismo mogli do njih. Zavijali smo i lajali na njihova tijela, jedino meso koje smo vidjeli tjednima. Neki od nas su izgubili snagu. Postalo im je preteško pokretati se. Onda su pali i postali led. Okružili smo ih i gledali se. Što ćeš napraviti kad ponovo netko padne? Hoćeš li i njega pojesti? Ili ćeš pobjeći u kut gdje te nitko ne vidi i u tišini zime gristi svoje zaleđene šape? Led je davno umrtvio bol u udovima, ali ne može i u trbuhu. Grizeš se i ližeš se, sobom zatvaraš krug gladi. Dok ti noć ledi rane, okus vlastite krvi prati te u san.

III

Što ćeš učiniti kada dođu po tebe? Jer dolaze, oni uvijek dolaze. Ili šinteri u smeđim uniformama koji nas love kukama i mrežama, pa ubacuju u svoja vozila i lopatama ubijaju na smetlištu, ili svijet u odrpanim kaputima i dugim bradama koji nas lovi komadima kobasica pa onda s tim istim kobasicama peče nad vatrom iz limenih bačvi koje skrivaju duboko u svojim domovima. Ili ovi novi u bijelim kutama što se pojave sa zelenim kamionima i iznose kuhano meso na ulice i onda gledaju kako ga jedemo i sve bilježe u svoje notese. Hoćeš li poći s njima? Hoćeš li se pomamiti za mirisom hrane i ući u njihove zelene kamione?

IV

Tko vlada tobom? Što misliš, tko je gospodar ulica? Ti, koja lavežom možeš rastjerati ptice i mačke, ili oni koji upravljaju tišinom? Tko jače grize, tvoji oštri očnjaci ili njihovi tupi zubi?

Znaš da ljudi vladaju svijetom. Pale šume u stotinama tvornica i tom si vatrom griju domove. Ubijaju krave u tisućama klaonica i tim mesom hrane svoje mlade. Niža smo bića koja žive od njihovih mrvica. Same smo izabrale uloge: ili kućne robinje ili ulične prosjakinje. Jedne su robinje koje ne vladaju ničime pa ni svojim životom. Druge su slobodne umrijeti od gladi na mjestu koje su same izabrale i to je vrhunac njihove slobode. Uličarenje je borba. To je zakletva na koju svaka lutalica sama sebe obvezuje. Kad postane preteško bolje se odreći borbe nego prekršiti zakletvu koju smo same sebi dale.

V

Psi nestaju s ulica kao što ljudi nestaju iz domova. Ljudi u zelenim uniformama pokucaju na vrata njihovih stanova ili ih dočekaju ispred njihovih poslova ili ih presretnu na ulici i odvođe. Kad nisu zelene uniforme, onda su bijele kute. Kad nije sila, onda su lijepe riječi. Ali uvijek završava isto. Uvijek je jedna manje. Hoćeš li postati njihova kučka ili ćeš ostati zarobljenica slobode?

VI

Hoćeš li prihvatiti ulogu kućne lutke? Skakati na dvije noge i jesti im iz ruku? Umiljavati se ruci koja te češka iza uha? Hoćeš li biti ponosna što si njihova kučka?

A što ćeš kada te ljudi u bijelim kutama odvedu u bijelu sobu? Što kad te počnu nazivati brojem. Što ćeš kad počnu mjerenja? Što ćeš kada te stave u kavez u kojem se ne možeš niti okrenuti? Što ćeš ako ne možeš otrčati niz ulicu i posrati se u travu? Koliko ćeš trpjeti prije nego što počneš pišati po vlastitim nogama, prije nego što počneš srati po podu na kojem spavaš? Crijeva će te boljeti, ali nećeš moći to činiti u tom kavezu. Žice će ti se urezati u desni dok ih pokušavaš pregristi. Dolazit će ti oni isti koji su te mazili i govoriti ti milim glasom, ali te neće pustiti van. Zapisivat će svoja zapažanja u svoje notese. Koljena će ti klecati. Tvoj tužni pogled neće proniknuti iza njihovih naočala. Nakon dvadeset noći će ti otvoriti kavez, a ti nećeš moći izići. Nećeš moći koraknuti. Oni će te tješiti i grliti, a ti ćeš im

oprašati. Svaki će ti drugo ime davati. Zvat će te Kovrčava. Zvat će te Lajavica. Zvat će te Malena. Bol izgrizanih šapa će te podsjećati na mjesto odakle si došla i gdje ćeš se vratiti ako tvoji novi gospodari ne budu zadovoljni.

VII

Hoćeš li im biti robinja? Hoćeš li veselo mahati repom kad te izvuku iz mašine u kojoj si sama po sebi povraćala? Tlo ti je postalo nestvarno, sve se vrti, želudac ti se izokrenuo, povraćaš, a hrana ne pada na tlo nego lebdi ispred tebe i lijepi ti se na lice. A što kad te poslije toga uguraju u mračnu kutiju iz koje dopire buka koja para uši? U mraku ne znaš gdje si, u buci ne čuješ ni vlastiti cvilež.

Ako te nakon svakog mučenja dočeka keks, hoćeš li lizati ruku koja ti ga daje? Što kad jednog dana nestane keksova, mesa i ostalih slasnih obroka? Što kad ih zamijeni zelena želatina šupljeg okusa koju ne možeš ni zagristi ni onjušiti? Kučko, gdje su ti granice?

VIII

A onda će te jednom čovjek u bijeloj kuti uzeti i odvesti svom domu. Tamo će biti njegova djeca. Bacat će ti loptu i igrati se s tobom. Dat će ti hranu sa svoga stola. Zavezat će ti mašnu oko vrata.

Hoćeš li tad biti ponosna što si nečija? Ako budeš, znaj da neće potrajati. Uzet će te toj istoj djeci i vratiti u bijelu sobu. Cviljet ćeš po putu, ali ništa ti neće reći. Bez riječi će te zaključati u malu sobu. Prije nego što ugase svjetlo, tužno će te pogledati i reći će ti: „Lajka.“

IX

Što ćeš učiniti kad te stave u srebrnu mašinu u hladnom hangaru? Kad te vežu u malom prostoru, ne većem od onog kaveza? Kad se svi s bijelim kutama, svi oni koji su te voljeli i mučili, kad se svi oni poredaju pred tobom i tihim te glasom pozdrave? Kad samo stražar ostane uz tebe. Kad hangaru uklone krov pa ugledaš zvijezde iznad sebe? Kad shvatiš da se

nešto događa, da će se nešto dogoditi? Kad osjetiš da se ovome bliži kraj? Hoćeš li i dalje biti ponosna što si bila njihova kučka?

X

Kad buka krene u daljini će svirati glazba. Iza sigurnog zida ljudi će ti pljeskati, a tvoj će se svijet tresti. Sve će se zagubiti u dimu. Ponovo ćeš povraćati što si pojela. Ponovo ćeš cviljeti, a buka će onemogućiti da se sama čuješ. U udahu ćeš prijeći sve ulice koje si ikad pretrčala, sve parkove u kojima si pišala, sve šahtove u kojima si spavala. U udahu ćeš prijeći udaljenosti stotine pasjih života.

XI

A onda tišina i mir. Buka će prestati. Tréšnja će prestati. Prigušeno svjetlo će ispred tebe otkriti novi obrok zelene želatine. Postat će hladno. Gledat ćeš vrata, ali ih nitko neće otvoriti. Tišina i mir. Svugdje oko tebe i svugdje u tebi. Nećeš znati, ali ćeš osjetiti da si daleko od bijelih kuta i zaleđenog grada. Nećeš znati, ali ćeš osjetiti da si ostavljena. Da više nikoga oko tebe nema. Da više neće niti biti. Da su te ispljunuli poput smrdljivog kukca. Da su te zgazili i šutnuli daleko od svih i svega. Tamo gdje si, kučko, više nema ruke koju možeš ugristi. Što ćeš učiniti kad propustiš posljednju priliku za ugriz?

IRENA

I

Jutros sam uselila u dom. Četvrti kat, šesti paviljon, pogled na zgrade preko puta. Otac mi je pomogao donijeti torbu i kutije s knjigama. Dobro da je visoko. Svijet je s visine ljepši.

Upoznala sam cimericu. Amra, Bosanka, književnost druga godina. Studirala je valjda do rata u Brčkom, onda je bila godinu dana u Švicarskoj, sad je tu. Čini se fina.

Otac me vodio na večeru u neki restoran. Pokušavao je među zalogajima ubaciti i koji komentar o učenju i o dečkima, ali mu nisam dopustila da priča gluposti. Na kraju smo se skoro posvađali. Odmah mi je bilo žao.

II

Prokleta birokracija! Ponovo nisam uspjela izvaditi sve papire, pa još ne mogu jesti u menzi. Navečer smo išli u neki disko, upoznati se za zagrebačkim noćnim životom, ali bilo je bez veze. Uglavnom sam se dosađivala, na kraju sam ih ostavila i sama otišla doma. Mrki se opet nešto mota oko mene, ali ne pada mi na pamet da mu popustim. Ovo je Zagreb, ovo je nešto drugo. Novi početak i to napokon moj novi početak. Gluposti ostavljam iza sebe i ulazim u ovo nova, onakva kakva doista želim biti. Za početak to isključuje Mrkija.

III

Raspored mi je pretrpan. Nemam pojma kako ću sve to stići. Da ne spominjem da se u predavaonice od gužve praktički ne može ući. A naletjela sam i na neke sa starijih godina koje poznajem, pa su me samo još više uplašili svojim pričama. Srela sam i Ivanu, bože, ta žena je luda. Ako je pola onoga što mi je napričala istina, onda... A znam da jest, Ivana je jednostavno takva. Na muškarcima vidi samo... A osim muškaraca ništa drugo ne vidi. Rekla je da će me voditi van i naučiti me nekim stvarima. Nadam se da neće.

IV

Danas sam bila vani i učila neke stvari. Neke žene očito nisu za neka znanja, samo sam to uspjela naučiti. Ivana se na pola noći izgubila s nekim tipom, a kraj mene se kao za pokoru pojavio Mrki. Nakon što ga se nisam uspjela riješiti na lijep način pokušala sam na ružan, ali to ga je samo još više napalilo. Napokon sam morala postati opaka. Tek ga je to djelomično uznemirilo. Zanimljivo kako moje „ne“ on svojstveno tumači.

Kad sam napokon došla doma našla sam cimericu kako uči. Možda sam i nju trebala zvati da ide s nama?

V

Ona samo uči. Kad se navečer vratim u sobu, redovito je nalazim nad knjigom. I kad idem spavati i kad se ujutro budim, ona je uvijek za tim knjigama. Kao da ni ne mijenja pozu. Nadam se da to nije normalno studentsko ponašanje. Valjda ne studiraju svi tako. Nadam se da se takvo nešto ne očekuje od mene.

Išli smo skupa na večeru. Nije baš razgovorljiva. Kaže da je još premalo prošlo od svega onog što joj se dogodilo u Bosni. Ne zna što joj je s ocem, već treća godina.

VI

Mrki je danas bio kod mene. Tlačio me je svojim prepotentnim pseudoseksualnim spikama i nedvosmislenim sugestijama. Ja sam samo prevrtala očima i gledala jadnu cimericu koja nije ni riječ izgovorila cijelo vrijeme dok je on bio tu. Onda sam ga, kad je napokon odlučio otići, ispratila do izlaza paviljona gdje me je seronja na prepad poljubio. Isprašila sam ga i vratila se gore, a tamo je cimerica ležala u krevetu i plakala. Ništa nisam rekla, samo sam uzela svoju jaknu i izišla na večeru. Kad sam se vratila ponovo je bila u svojoj normalnoj pozi za stolom. Nešto s njom nije baš u najboljem redu.

VII

Mrki je idiot i budala. Ne znam što mu je u glavi pa da misli da ima imalo prava na mene.

Jučer se skoro potukao s nekim malim koji je navodno nešto ružno govorio za mene. A znam da nije. Mali me samo ciljao pogledom, i ciljala sam i ja njega, i bio je baš dobar i zanimljiv, ali glupi Mrki se morao umiješati. Mrzim tog kretena! Sutra ću mu reći da nemam više ništa s njim.

VIII

Išli smo svi zajedno u kino na Savi i on je odjednom postao strašno romantičan, a ja guska stvarno ne znam reći ne. Slaba sam na nježnosti i gotovo. Poslije smo se ljubili kraj Jaruna, a on je navaljivao da idemo kod mene, ali ne pada mi na pamet voditi ga tamo kod moje cimerice, ne želim opet gledati onakve ispade. Smrzavali smo se gotovo do pola noći i onda otišli svatko na svoju stranu.

IX

Danas sam se vratila s faksa, a ona je sjedila za stolom, licem uronjenim u ruke i grcala u suzama. Knjige pred njom bile su doslovce mokre od suza. Stvarno nisam znala što da radim ili kažem. Sjela sam do nje na stolicu i zagrlila je. Onda je dugo plakala na mom ramenu, a ja nisam znala što učiniti, što reći. Taj položaj, nas dvije na jednoj stolici, me tako neopisivo žuljao, a tako mi ju je neopisivo bilo žao. Što da radim s njom? „Amra?“

X

Imala je devetnaest godina kad je počeo rat. Kad su ušli u Brčko, ona i obitelj bili su posve zatečeni i šokirani. Kao i svi, valjda. Kao da to nitko nije očekivao. Moglo se naslutiti, sve se moglo predvidjeti, pisalo je gdje god bi se okrenuo, ali ljudi teško povjeruju u zlo, čak i kada je očito. Ljudi ne žele vjerovati u zlo. Odveli su joj oca. Od onda je samo čula za imena nekih logora, a ni to nije sigurno. Ona i mati su nakon četiri mjeseca nekako došli do Švicarske. Plače kad god se sjeti svega.

Obje smo se dobro isplakale i zaspale. Ujutro se sve činilo bolje.

XI

Bila sam s Mrkim u zoološkom. Šetali smo i lijepo pričali. Objašnjavala sam mu zašto više nema smisla da budemo skupa. Bilo je što je bilo, imali smo što smo imali i ja želim dalje. On je uporno htio da se sjetim kako nam je bilo lijepo. Ja sam se uporno sjećala kako nam je moglo biti puno ljepše da nije on bio takav konj i kako mi se stvarno ne da ponovo kroz sve to. On bi onda rekao kako to ne bi bilo ponovo, nego bi to bilo nešto novo, a ja bih rekla kako nema tu ničega novoga. Znam ga i zna on mene, i tu nema baš ništa novo, a ja želim upoznavati nove ljude i slušati nove priče. Onda bi on opet navaljivao da se sjetim kako nam je bilo lijepo i razgovor se neprestano vrtio u krug, baš kao i mi po zoološkom. Mrki je blebetao, majmuni su urlicali, a ja sam ih na trenutke teško raspoznavala.

XII

Danas sam ponovo uzrokovala eksces. Mrki me uspio nagovoriti da odemo u moju sobu ujutro, dok je cimerica na faksu. Ne znam kako sam uspjela biti toliko glupa. Došla je u najnezgodnijem trenutku. Dok je vješala kaput iz kupaonice je izišao Mrki, gol i mokr. Skamenila sam se od izraza njenog lica, a glupi Mrki nemajući pojma što se događa nije se udostojao niti prikriti vlastiti sram, nego se ponosno šepurio po sobi. Ona je samo istrčala bez riječi.

„Ovo je posljednja glupost koju si učinio, Mrki. Odlazi!“

„Ma što? Zašto? Pa koji je njoj kurac, mogla se nasmijati i to je to!“

XIII

Nisu vrijedila ni sva ispričavanja. Rekla je da je u redu, da je malo osjetljiva i da joj je žao i nastavila tupo gledati u knjigu. Promatrala sam joj pogled. Oči joj nisu gledale u slova.

XIV

Ivana kaže da je Mrki budala. Tipičan opsesivno-posesivni zaljubljeni muškarčić kakvih se treba kloniti. Takvi te uvijek nekako sjebu, čisto zbog naše emotivne strane ženske naravi

koja uvijek popusti kad vidimo što su sve neki muškarci u stanju učiniti za našu ljubav. I neka se ne zavaravam klasičnim zabudama poput: siguran seks ili dobar seks ili lijepa zajednička sjećanja. Žena uvijek može dobiti seks kad ga želi, i to ne bilo kakav, već pravi seks od muškarca koji je doista voli i poštuje. Muškarcu za punu ljubav treba dan i pol. I neka se ne brinem za dobar seks, jer bi kao idući mogao biti loš. Ne draga, vidjet ćeš, svaki idući je sve veći majstor, a ako i nije ništa te ne zadržava za njega. A lijepa zajednička sjećanja? Pa to je smiješno! Što je to uopće?

XV

Amra ne priča sa mnom već nekoliko dana. Ne mogu više izdržati u toj sobi. Raspitivala sam se kako se mijenja cimerica.

XVI

Danas je neka druga. Izgleda da joj majka dolazi u Zagreb, u posjet ili nešto. Ona je posve izvan sebe. Živčano hoda po sobi i vrišti. „Ne želim je ovdje! Ne želim je ovdje!“ samo ponavlja i vrti se po sobi.

XVII

U skladu s Ivaninim savjetima, idem dalje. Srela sam u menzi onog zgodnog malog i dopustila si priglupi dijalog. On je prihvatio igru i pozvao me na kavu. Kava je bila slatka, vrlo slatka i sigurno ćemo završiti na još kojoj zajedno. Malo sam igrala *hard-to-get* po Ivaninim savjetima i zadovoljna sam. Sad me zanima nastavak priče.

XVIII

Svađaju se, tuku, onda grle, ljube i plaču, dugo plaču. Onda se opet za nešto zakače i na kraju opet plaču. A ja sve vrijeme držim walkman na glavi i pokušavam upiti nešto iz prokletih skripti. Amra je grozna prema svojoj majci, sve vrijeme je samo tjera od sebe i traži da je pusti na miru. Kad bi ova otišla u hotel, gdje spava, Amra bi dugo u tišini ridala. Žao mi

je, ali ne znam što da radim. Najradije bih joj prišla i opet je zagrlila, ali bojim se uvlačiti u njen život. Bojim se da nisam dorašla njenim krizama.

XIX

Sinoć smo se presrele na ulazu u kupaonicu. Prvi put sam je vidjela polugolu, u stvari vidjela sam joj samo ruke, koje, tek sad sam shvatila, uvijek skriva. Na zapešćima je imala stravične ožiljke. Sledila sam se i sapun mi je ispao iz ruke i razbio se. Ona se brzo pokrila i odjurila u svoj kut sobe.

XX

„Moja se cimerica pokušala ubiti“, rekla sam Ivani ujutro.

„Je li to ona ista što plače kad vidi kurčić?“

Amra nosi u sebi nešto stravično i srah me toga, neopisivo me strah. Nisam se usudila vratiti u sobu, nego sam Malog na silu izvukla na kavu. Propala mi je hladna kulisa, ali jako mi je trebao netko za razgovor.

„U Bosni su se događale strašne stvari. Tko zna što je sve vidjela ili doživjela“, rekao je.

„Što da radim? Ne znam kako da se postavim.“

„Budi dobra.“

XXI

Ivana je glupača još gora od Mrkija. Njih dvoje su stvoreni jedno za drugo. Došla je danas i napravila nekakvu scenu pred Amrom. Nekakve iskustvene priče o muškarcima i njihovim perspektivama. Ona valjda misli da je Amra rezala ruke zbog nekog bivšeg tipa ili što. Malo mi je trebalo da je izbacim kroz prozor. A kad se Amra rasplakala, a Ivana je krenula tješiti njenim „svaki idući je sve bolji“ spikama, onda mi je stvarno prekipjelo i samo sam otvorila vrata i rekla: „Odlazi!“

Nije bilo riječi kojima sam se sad mogla ispričati. Na moje veliko iznenađenje, nije mi ih niti trebalo. Amra mi je prišla, zagrlila me i rekla: „Izvini.“

XXII

Kad su „oslobodili“ Brčko objavili su proglas u kojem su rekli da se ništa nikome neće dogoditi. Promijenila se država i vlast i to je sve. Ali bilo je daleko od toga. Ulazili su u kuće i stanove i pljačkali sve što su stigli. Nitko im nije mogao ništa. Nitko nije niti htio išta, svi su od straha bili paralizirani. Mogli su samo čekati i bojati se. Dolazili su i kod nje nekoliko puta. Tražili zlato, marke, tukli oca i odlazili. Onda su ga jedne večeri samo odveli. Sumnja u terorističke aktivnosti ili nešto jednako besmisleno. Od onda je deset puta čula da je živ i dvadeset puta da je mrtav.

XXIII

Ostali smo cijeli vikend zatvoreni u sobi. Kuhala sam joj čaj i donosila hranu iz menze. Ona je pila andole, apaurine i pričala. Bilo je to kao terapija, kao liječenje poslije živčanog sloma. U stvari, bilo je to upravo to. Imala je temperaturu i sva je bila u groznici. Kaže da je majka izluđuje. Ne može je više podnijeti. Kad je kraj nje kao da je ponovo u Bosni. Onda se vrati i groznica.

XXIV

Pričala je kako su ih maltretirali i ponižavali. Kako su ih mučili fizički i psihički. Kako su činili da osjećaju da njihov život ne vrijedi baš ništa. Kako su gledali kako njihove prijateljice i susjede ulaze u sobe iz kojih više nikada nisu izašle. Onda je zaplakala i dugo joj riječ nije izašla iz usta.

Cijelu priču mi nije uspjela ispričati. Kaže da ne može. Da bi htjela, ali da ne može. Onda se zagrne u deku i trese. Ja je grlim i tresem se skupa s njom.

XXV

„Bila sam glupača. Nije mi uopće palo na pamet...”

„Bila si glupača, Ivana. I vrijeme je da počneš razmišljati o stvarima koje ti ne padaju na pamet.”

Bile smo skupa na kavi. Pričala je kako je Mrki došao kod nje i kako je cijeli u komi zbog mene i sve to. Objasnila sam joj da me nije briga za njega, da se tu pojavio Mali kakav mi baš treba.

„Ali Mrki je u stvari toliko dobar i izgleda kao da te stvarno voli.”

„Eto ti ga onda.”

XXVI

Vodila sam Amru u zoološki. Ima nešto u tom zoološkom što čudno djeluje na čovjeka, zbog svih tih životinja zatvorenih u svojim malim zatvorima, ili te loše imitacije prirode i divljine. Puma što se nervozno vrti u kavezu. Tigar što nezainteresirano gleda kroz prolaznike. Ta neka kolektivna bezvolja među svim životinjama. Paraliza volje. Sjedili smo pred tigrom, pili sok i pričali. Ona je pričala, ja sam drhtala.

XXVII

Imala je devetnaest. Bila je djevica.

Svaki je zalazak donosio moru. Jedan se vraćao svaku večer. Prijetio da će ih ubiti spomenu li to ikome. Odvodio ju svaku večer u sobu i tamo napastvovao po nekoliko puta. Majka je ostajala u kuhinji i plakala. Uvijek je dolazio s još nekim u istoj uniformi. Ovaj bi ostajao vani s puškom i čekao. Zna da ju je i njemu uvijek nudio, kao da je cigara, ali taj nije htio. Zna ime i prezime svoga silovatelja, zna točno kako izgleda, odakle je, i sve zna o njemu. I drži se toga znanja kao da će to jednom sve ispraviti. Ne nada se, samo pamti.

Često je dolazio pijan. Jednom je došao s još dvojicom i svi su se izredali na njoj. Nisu je niti odveli u sobu, nego su to činili tamo, pred majkom. A pušku su ostavili kraj kreveta. Gledala

je pušku i gledala je majku. Slala joj je poglede očaja. Ali majka je bila previše preplašena da bi se usudila bilo što. Gledala je pušku i mislila što bi se dogodilo ako bi sama skočila na pušku. Kad bi je uzela i spasila se. Kad bi ih ubila i kad bi sebe ubila.

Trajalo je tjednima. Dan za danom, ponekad i ujutro, ponekad i noću. Nekad bi dolazio i govorio joj da mu je žao što ju je maltretirao, da je voli, samo se ne može kontrolirati. Nekad bi bio nježan. Nekad bi ih tukao. Na kraju je došao s nekim oficirom i nju i majku utovarao u kamion. Rekli su im da je naređeno da sve slobodne žene trebaju raditi za srpsku vojsku. Rekli su im da će raditi u motelu izvan Zvornika. Čistiti i raditi u restoranu.

XXVIII

Vodila sam je na kavu zajedno s Malim. Obzirno i pažljivo. Upozorila sam ga. Bilo je super. Mali je tako pametan i obziran, nešto toliko drukčije od Mrkija i Ivane. Pričali smo o svemu i svačemu, prvi put da sam vidjela Amru kako se smije. Bilo je to poput vodopada. Ona je jednostavno sama. Ona nema nikoga, ona nema prijatelja. Ona to treba.

XXIX

Mali je predobar. Cijelu noć smo proveli u njegovom krevetu razgovarajući.

XXX

Pričala mi je kako je tek u motelu počeo pravi pakao. Silovanja su bila sistematska. Sve žene što su tamo „radile“, bilo ih je preko pedeset, prolazile su kroz najgoru moguću torturu. Držali bi im noževe pod vratom i prijetili da će ih zaklati. Izvivljavali se na njima najbrutalnije što su mogli. Tjerali ih na nemoguće stvari. Često je padala u nesvijest. Polijevali bi je hladnom vodom pa bi dolazila sebi, a netko bi već bio na njoj. Onda bi opet pala u nesvijest. Čula je glas koji kaže da joj treba metak u čelo, da nije nizašto. Željela je da netko to učini.

XXXI

Kad ne bi pričala svoje priče Amra je postajala življa i veselija. Neki zid se u njoj polako, sasvim polako topio. Tako smo je Mali i ja odlučili povesti na neki tulum. Unijeti malo života u njen. Dugo smo je nagovarali, na kraju je popustila.

Čim smo ušli, u gužvi sam vidjela Mrkija. To je trebao biti dovoljan znak da se okrenemo i odemo, ali glupača, htjela sam sebi potvrditi da me taj kreten uopće ne dira i da mi ništa ne znači je li tu ili nije. Tako smo ipak ostali. Stajali u kutu i lagano pijuckali. Čak i Amru nagovorili da popije nešto. A onda je počelo. Mrki me je nekako uspio odvući, jer kao nešto važno mora razgovarati sa mnom. Mali se izgubio u gužvi jer je kaže htio plesati, ali u stvari je bio ljubomoran što me Mrki odvuкао, samo to nije htio pokazati pred Amrom. A Amra je ostala sama. Tad su počeli Partibrejkersi.

*„Kupio sam prsten, kupio sam pušku,
jedno od ta dva baciću u reku.“*

XXXII

Tek dva sata kasnije smo je krenuli tražiti u sobu. Zaključano. Ključ iznutra.

„Amra! Amra otvori!“

„...“

„Amra, otvori, mi smo!“

„Ne.“

„Amra, brinemo se! Jesi li u redu?“

„...“

„Amra, otvori!“

„Ne.“

„Molim te. Moraš otvoriti.“

„Ne mogu. Hoću biti sama.“

Sjeli smo na pod i naslonili se na zid. Šutjeli smo dva sata i držali se za ruke. Onda se ključ u vratima okrenuo. Mali je otišao kući, a ja bez riječi u sobu. Ležala je u krevetu pokrivena preko glave. I ja sam učinila isto.

XXXIII

Ta, glazba, taj jezik, ona to ne može. Na tom su je jeziku silovali.

Ja sam je grlila i molila da mi oprostí što sam je tamo ostavila. Ona je mene molila da joj oprostim što se tako ponašala. Opraštale smo jedna drugoj i isplakale sve iz sebe. Rekla je da tri godine ni s kim nije progovorila više od nekoliko riječi. Da sam joj sve što ima i da ne želi da se zbog nje loše osjećam.

XXXIV

„I... kako se osjećaš?“ Ivana je puhala u tek lakirane nokte.

„Loše.“

„Zbog priča?“

„Zbog svega.“ Puhala sam i ja. U vjetar.

„Kako ti i Mali?“

„Loše.“

„Što? Ne ide? Mislila sam da je on idealan.“

„I je... Ali.“

„Pa već ste dosta skupa.“

„Jesmo.“

„I... niste?“

„Ne.“

Ne znam. Ne mogu, ne znam, ne mogu. Sad je to nekako drukčije. Uvijek mi je pred očima Amra i sve to. Sanjam njeno lice kako vrišti. Mali je tako dobar, Mali je predobar, ali ja ne mogu. On se pravi kao da nije bitno, ali vidim mu u očima da je. Ne znam. Kao da se sve to meni dogodilo, a ne nekom drugom. Sanjam se u smrdljivim sobama punima neograničene mržnje.

XXXV

Motel u kojemu su bile zatočene prozvali su bordelom. Dovodili su ljude sa svih strana i tjerali ih da siluju. Bio je i jedan mladi, možda je imao dvadeset. Nikad neće zaboraviti njegove oči. Natjerali su ga da legne na nju. Morala se skinuti i on je legao na nju golu. I trzao je tijelom kako su od njega očekivali. Bila je to naredba. Ali nije ništa radio. U jednom trenutku ju je pogledao u oči. Bilo joj ga je žao.

XXXVI

Mali mi je nabavio nekakve knjige o ratu u Bosni. Listam ih samo kad je Amra vani. Knjige broje dvadeset tisuća silovanih žena i ne broje one koje su nestale i koje nisu preživjele.

XXXVII

Sutra joj ponovo dolazi majka. Želi da budem uz nju. Ne može je više podnijeti. I nikako je ne može podnijeti sama. Htjela sam da mi objasni zašto, što ne valja. Rekla je da joj majka nikad nije proživjela što i ona, makar su cijelo vrijeme bili skupa. Majka je u hotelu samo čistila i kuhala, bila im je prestara i nisu je dirali. Nikad nije... Tu je zaplakala. Ostala sam zbunjena.

XXXVIII

Još ne vjerujem u ono što sam vidjela. Iz kojeg svijeta dolazi njena majka? Počelo je mirno,

malo nepovjerljivo. Amra je uzimala, majka navaljivala. Onda je počela govoriti o školi. Majka joj zamjera što studira. Nisam mogla vjerovati. I to još nije ništa. Ona joj zamjera što živi tako kako živi, takva kakva jest. A moja velika glupost natjerala me da pitam kakva to. A samo sam htjela stati u Amrinu obranu. Vidjela sam da se već povlači u svoj kut.

„Kakva je to ona?“ pitala sam. Ona me pogledala kao da sam simbol zla spušten u tu studentsku sobu.

„Obeščašćena.“

XXXIX

Žena i njena čednost su svetinja, rekla je majka. Zli duhovi i prokleti ljudi bacili su sram na njenu obitelj. Više je boli što su učinili Amri, nego što su joj ubili muža. Voljela bi radije da je i ona ubijena, nego što je tako obeščašćena. Ja sam se stisla na krevetu i plakala. Nisam mogla to slušati. Sad je Amra kriknula. Vikala je na majku, ponovo su se svađale, a ja više nisam bila tamo.

XL

„Po Kuranu ove djevojčice i žene, koje su silovane neće snositi nikakvu krivicu. Njih bi trebali respektirati kao paćenice kojima je u ovom groznom ratu uništen život. Žene su moralno čiste. Grijeh je na ove žene gledati s prezirom, jer su strašno propatile.“

Hazrat Mirza Tahir Ahmad, vrhovni poglavar Ahmadijskog islamskog pokreta u svijetu.

Stravičan je svijet u kojem se takve stvari moraju izreći. Moj dom.

XLI

Amra me vodila na kavu. Nisam znala da li da joj se divim ili da je se bojim. Sve što se dogodilo, sve što podnosi... Sumorno gledam u svoju kavu, crni talog iza očiju. A ona se smije i veseli. Kosa joj je sjajna i lepršava. Oči joj blješte. Preljepa je. Preljepa si, prijateljice moja. Sunce ti je šminka. Najljepša si među ženama.

XLII

Mrki je danas pokušao ući u sobu. Kao, ima nešto važno pričati sa mnom. Amra ga nije pustila. Izvikala sam se na njega i izbacila ga. Uživala sam.

XLIII

Negdje nestaje prošlost. Negdje preskačemo zid i više se ne okrećemo. Negdje nas stare boli prestaju boljeti. Treba postojati Negdje.

Ispričala mi je kraj priče.

XLIV

Od nekog švercera kupile su jugoslavenske pasoše. Preko Beograda stigle do Berna, zajedno s još nekim bosanskim ženama. Tamo je prvi put bila kod poštenog liječnika. Dijagnosticirao joj je triper i spontani pobačaj od prije nekoliko mjeseci. Ležala je u bolnici dva mjeseca. Pokušala se ubiti. Šest mjeseci u kampu u Bernu. Još jedan negdje u Austriji. Onda ih je udomila nekakva rodbina od rodbine na Murteru. Tu su ostali dvije godine. Onda ona više nije mogla. Morala je otići. Morala je ostaviti majku i prošlost i sve. Učila je cijelo ljeto i upisala se na fakultet, dobila dom. Novi početak.

XLV

Samo treba izvući volju iz sebe. Samo treba željeti. Snaga je tu. Unutra.

XLVI

Dok sam se jutros tuširala neki je dečko kucao na vrata i tražio Amru. Cijeli mi je djelovao smušen. A tek ona kad se vratila iz hodnika gdje je pričala s njim. Zacrvenjela se kad sam se nasmijala. Sjajila je.

XLVII

Vani je sunce, prekrasan dan. Mali je došao pozvati me u šetnju. Naravno, Mali. Ljubavi.

DIJANA

I

Želim reći kako me se stišće s više strana. Kako se moj prostor smanjuje. Kako me se promatra. Kako mi se objašnjava šaptanjem. Kako je Amalija to učinila. Kako je Ana to učinila. Kako je Andrea to učinila. I kako sam ja sljedeća po abecedi.

A opet sam sanjala morske pse. Ja plivam, a morski psi za mnom. Nemoguće je pobjeći. Mašem rukama i nogama, ali se ne mičem. More postaje sve gušće, mahati je sve teže i samo čekam da me šcepaju s leđa. Onda se probudim sva unezvijerena. Unezvijerena, kako je to glupa riječ. Ima zvijer u sebi, a nema veze sa zvjerstvom. Zvjerstvo. Ima stotine glupih riječi. Jutros mi je poslao poruku: „Ubijedit ću te“. Kako glupa riječ, ubijediti. Kao da će me učiniti bijednom. A točno to i osjećam, da ću biti bijedna kad me napokon nagovori. I jebanje je glupa riječ. Jebanje, je-banje, jel nije to glupo? Od gluposti mi se ponekad napušu uši i slušam se kao da ću preletjeti preko budala.

II

Priča mi Hela kako je to smeće. Kako stalno curiš okolo, stalno se okrećeš i gledaš iza sebe jesi li negdje ostavila trag. Budeš luda, napižđena skroz. Stalno ti se piša, boli te trbuh za popizditi i onda se ni iz čega sjetiš tate i počneš plakati. Ili tipa: u pola sekunde ti u glavi prolazi film, kao, ubit ću sve, ostavite me na miru, mater vam jebem, i onda isti tren se raspekmeziš pogle kako divna maca dođi maco, dođi da te pomazim i onda tipa isti sekund pukneš: Neka me netko zagrlji prije nego se rasplačem! Jebote, sama sebi nisam normalna, kaže Hela. Samo što nitko sam sebi nije normalan, to nije mjera. Hela je prvi dobila na zimu i od onda pizdi. Briga nju, po abecedi je iza mene i Emilije. Njoj je tata umro prije nekoliko godina, od onda je s mamom kao s prijateljicom. Ja svojoj ništa ne mogu reći jer se odmah zacrveni i počne puhati. Moja mama stalno puše, kod nas je uvijek neki propuh.

III

U džepu sam pronašla papirić. Pisalo je: „Oću te ajmo to na otoku“. Zadnji dan škole cijeli

razred ide na izlet brodom, on mi kaže ajmo to na otoku. Bogte, ništa drugo ga nije briga. Ništa drugo nikoga nije briga. Samo se prebrojavamo: tko, kad, kako, s kim, gdje. A ja se bojim broda, morske pse sanjam. Plivam i ne mogu pobjeći, a osjećam da mi prilaze, da su mi sve bliži. On se ruga da je to glupo. Da san i java nemaju nikakve veze. Da koliko je on puta sanjao svemirce. A zašto mi onda uvijek pričaš kako sanjaš da smo se na školskom igralištu ili na tvojoj zgradi ili usred bijela dana u parku iza fontane? Nemoj reći da ne sanjaš, kad uvijek pričaš da sanjaš. Nemoj sanjati da ne sanjaš, kad uvijek sanjaš da sanjaš.

IV

Svako jutro kad se probudim prebrojim zvijezde na svojoj posteljini. Da stigne u moju sobu, sunce prođe kroz ogradu gradilišta, odbije se o staklenu zgradu banke, rastrese kroz lipu ispred moje zgrade i mreška u lokvama vode na noću opranom pločniku. I onda kad prođe kroz moje rolete završi kao hrpa zvijezda na posteljini, među medvjedićima i ponijima. Medvjedićima zasvijetle trbušići, ponijima se razmašu repovi. Rekla sam mami da želim crnu posteljinu, ona je samo puhнула. Kad sam kupila crnilo za oči, onda mi je opalila pljusku. Kad sam se prvi put pojavila crnih očiju pred njom, opet je samo puhнула. Za idući moj prijestup ću dobiti pljusku. Pa onda puhanje. I tako redom. Uvijek neki red. Uvijek je važno što kojim redom. Kaže on: ajmo dok nam je red. Da moramo to prije nego mi dođe vrijeme. Važno je da je prije. Strašno je važno kad. Ništa drugo nije važno, samo je to važno. Od važnosti mi nekad nabubri jezik pa ispadne iz usta i razbije se kao porculanska figurica Michelangelovog Davida. Još mjesecima poslije će komadi Davida zveckati u maminom usisavaču dok joj ja poslušno pomažem sjedeći na kauču s nogama podignutim u zrak.

V

Hela je tetovirala zmaja na guzicu. Kaže da ju je mama odvela u salon. Mama ima istetoviranu zmiju na nozi. Njih su dvije kao frendice, Hela kaže da joj je mama rekla da će joj dati da puši travu, samo kad bude spremna. Tako će je uvesti u život. Ona će joj sama zamotati prvi joint. Poslala mi je dvije fotke na kojima isprobava novi kostim. Na jednoj se nagnula i stisnula sise i šalje poljubac fotografu. Kao dva balona na prsima. Desna joj je bradavica skoro ispala. Takvu je mama slika i meni šalje. „Na otoku moramo biti tip top“, napisala je ispod fotki. Tip top, kakve glupe riječi. Tko je to smislio? Tip top. Top je oružje, a tip je vrsta. To nema veze s vezom. Ja nemam takav kostim. Ja nemam ni sise da ih mogu

stisnuti pa da izgledaju kao baloni. A baš se sad negdje u Teksasu neki balon zaljubio u kaktus.

VI

Sanjala sam psihomafiju. Nisam ni znala da to postoji. Sanjala sam tu neku ekipu ljudi kod mene u kući koji su znali stvari. Bila je neka slika Gospe u garaži za koju sam znala da je tu, a oni su se cijelo vrijeme pravili da nije, manipulirali su sa mnom i zato su je ukrali. Znali su unaprijed stvari koje su bile samo u mojoj glavi. Ali shvatila sam da prvo naprave nešto da bih ja nešto pomislila, a poslije bi učinili nešto totalno suprotno od mog predviđanja. Užasno su pametni bili.

VII

Pitala sam mamu da mi da novce za izlet. Majka je sva sretna odlepršala do kuhinje, izvukla stotku iz kutije od viskija, dala mi je napola namignuvši i rekla: samo nemoj potrošiti na piće. Da mi je dala pljusku nekako bih lakše to podnijela, ovakve nelinearne izljeve raspoloženja je puno teže pratiti. Skoro sam joj se sažalila. Skoro sam sjela kraj i nje i pitala je: mama, ajde mi ispričaj kako je tebi bilo prvi put. Pa bi me ona zagrlila, skuhalo bi nam kavu, prostrla kuhinjsku krpu i na nju stavila dvije šalice, pa bih je morala slušati kako je i ona bila mlada, ali nije bila pametna, i neka ja budem pametna. Sve mame obožavaju takve fraze. Kakva glupost, što znači „budi pametan“? Kako se bude pametan? To je kao da nekome kažeš „budi plav“, ili si plav ili nisi. Ili plivaš ili toneš. Naravno da bih plivala da mogu. Ali mašem i ne pomičem se. A morski su psi sve bliže.

VIII

Gnjavio me preko odmora. Na otoku ćemo se, kaže dok mi trese pepeo na tenisice. Glupane, ne radi to, gurnula sam ga tako da mu je cigareta ispala. Prečiste su, kaže. Psihomafija dolazi. Moramo prije ljeta, kaže. Prije nego što završi škola pa me mama odvede baki u Slavoniju. A možemo čekati dok se ne vratim, možemo si pisati pisma preko ljeta. Ne, bit će prekasno, uzruja se. Ne možemo čekati, moramo prije nego ti dođe. Tako ne možeš zatrudnjeti. To je jedino sigurno. Moramo prije, kaže i trese mi pepeo na tenisice.

IX

Podvalili su mi sinoć tortu s jajima i rumom, zato sam ovako neuravnotežena danas. Bilo mi je krivo što sam to pojela. Tješili su me, ali sam zbilja bila bijesna. Živciraju me ta jaja što se svugdje podmeću.

Ja ne jedem meso, a oni kažu: ali to su samo jaja. Ljudi su baš vezani za jaja. Ja bih uvijek trebala pitati: da li mi sigurno ne pokušavate podmetnuti jaja?

A današnji je dan počeo neodređeno kišno. Voda je s neba padala neuravnoteženo. Neke su se kapi razočarano vratile u oblake.

X

Mama je vlakom otišla na petnaestu godišnjicu mature. Vozit će se deset sati da vidi tko se udebljao, a tko rastao. Cijelu ću noć s Helom gledati filmove. Hela će u detalje prepričavati kako će joj biti prvi put. Sve zna, s kim, kada, kako, gdje, što će on obući, što će ona, koja će glazba svirati na radiju. Onda će mi kovati planove za otok. Gdje će me on odvesti i što će mi raditi. Onda će iz torbe izvaditi, votku, apaurine i vibrator. Ima ovakvih nekih dana kad se rascvjetam. I tada sam potpuno nemoguća pjesmotvorka. Kakva divna glazba.

XI

Mrzim biti ostavljena. Onaj osjećaj kad tražiš nekoga na plaži, tražiš, tražiš i nema ga. A onda ugledaš toga nekoga kako leži potrbuške i uhvatiš mu pogled, a on brzo spusti glavu među laktove i nastavi se praviti da spava. Ti tada shvatiš da ga ne možeš naći jer on se pravi da ga nema. I samo nastaviš šetati tom plažom i prođeš pored tog spavača bolno ostavljena.

XII

Sunce je tek pljunulo krajolik, a mi smo već bili nagurani u tom brodu i čekali da krene.

Torbe pune votke, apaurina i planova. Svi su se cerekali. Neki su pjevali glupe pjesme. Kad je brod napokon krenuo, osjetila sam toplinu. Netko je rekao: gle, krv! Gle, moja krv. Krvava mi rijeka curi niz nogu, sve je krvavo. Gledaju me Amalija, Ana i Andrea, sve redom po abecedi. Gleda me i on, preko reda. Svi me gledaju, a za nama, za brodom, za mojom krvlju morski psi plivaju.

Mogla sam zacviljeti kao prasica, mogla sam ih sve pobiti kao zalivena Carrie, ali nisam. Nije me bilo briga. Jebi se, sad sam sam pomislila kad sam vidjela njegov gadljivi pogled. Sam sam, kako to glupo zvuči. Pogubila sam sam pamet. Sad sam svoja sama, sama sebi sama, jebite se svi. Digla sam ruke u zrak i zapjevala: *Svi pjevaju, ja ne čujem, nikome se ne radujem, samo tebe očekujem*. I baš kao u pjesmi svi su digli ruke i pjevali sa mnom.

SARA

I

Gledam vas kako sjedite i ništa ne pričate. Malo se smijete, malo ljubite, malo se zaplićete u osjećajima koje mislite da poznajete. Ona ti drži ruku u kosi, privlači ti lice dok je ljubiš. Onda se ponovo smijete. Hvata te za ruku, čvrsto je steže. Tako te čuva od mene, biblijske opasnosti, babilonske prijetnje. Osjeća me u istoj prostoriji, kao pas strah. Ne pušta te. Nešto ti govori. Ti se smiješ. Prepoznajem tvoj smijeh iz pristojnosti. Ponovo je ljubiš. Gnječite usne. Gura ti ruku među prepone. Skrećem pogled.

II

Gledam vas krišom, skrivajući pogled iza poluprazne čaše. Između nas su neki ljudi. Svira neka glazba. Ljudi pričaju i plešu. Zajednički prijatelji, jedina stvar koju još dijelimo. Jedan od njih mi prilazi i sjeda kraj mene.

„Zabavljaš se?“ pita.

Zabavljam se, dragi zajednički prijatelju, u mislima pljujem crne hostije ne bi li mi se podzemlje smilovalo pa im gromobran s katedrale zabilo u vratove.

„Gledaš ih?“ ne dopušta mi da ga ignoriram.

Propuštam njihova lica kroz kaleidoskop očaja gledajući kako im šarena stakalca upadaju u oči i zabadaju se u srca.

„Zaboravi ih. Zabavi se.“

Da, dragi zajednički prijatelju, pucnut ću prstima i sve zaboraviti, to je bar lako. Pa onda i mi možemo zaplesati, pa me možeš napiti, odvesti na balkon i gurati mi ruku pod majicu. Eto zabave.

III

Ja samo tvrdim da se vi ne volite. Tvrdim da je vama samo dobro zajedno, a da se zapravo ne možete podnijeti. Ja samo kažem da me on u svakom trenutku želi više nego tebe, a da će svejedno pristati biti tvoj i da će me uvijek zaniijekati. Ja kažem da je on još dijete i da će ga boljeti kad progleda.

IV

Večer završava. Vi se dižete, pozdravljate sa svima (uključujući i mene) i odlazite. Zamišljam vas kako silazite stepenicama, kako se štipate u mraku. Kako zagrljeni hodate ulicom i kako vas ulični peraći požuruju šmrkovima. Vidim vas kako čekate tramvaj, kako se bez riječi vozite, odlazite kod njega. On pere zube, a ti se skidaš i čekaš ga u krevetu. On dolazi iz kupaonice, gasi svjetlo. Sad vas čujem, krevet lagano škripi, on se propinje, ti ubrzano dišeš, mene boli.

V

Znam što ništa neće riješiti i što ne smijem napraviti. Pa ipak me neki iracionalni impuls gura s litice. Nešto mi ne dopušta da se ponašam onako kako moram, već onako kako ne želim. I ne želim te nazvati, ne želim ti čuti glas, zamišljati tvoje lice i osjećati prste kako mi kruže po leđima, kako iscrtavaju osmice među mojim lopaticama, i klize prema slabinama, ne želim to osjetiti, ne želim te, iskreno sebi govorim ne, ne i ne.

VI

Pitam se, pamtiš li sve ono što ja pamtim? Čega se prvoga sjetiš kad mi čuješ glas? Otkud ti toliko hrabrosti, toliko odvažnosti da tako hladno razgovaraš sa mnom? Otkud taj podsmijeh? To je ona, zar ne? Tamo je negdje, pored tebe, stvara ti odstupnicu. Štiti te. Imaš nju i zato se možeš poigravati sa mnom. Imaš gdje pobjeći i zato si dopuštaš ispade.

VII

Gledam u svoja prljava bijela vrata i čekam da se otvore. Svaki dan očekujem tvoj lik na njima, u glavi stvaram slike tebe koji se nenajavljen pojavljuješ i ulaziš bez riječi. Samo pružaš ruku i posjeduješ me.

U mojim si snovima uvijek nijem. Bez riječi mi prilaziš. Bez riječi me uzimaš. Odavno je sve izgovoreno. Sve se zna. Tu nema više ničega osim pukog postojanja. Postojanja tvoga bića kraj mene, i moga bića u tebi. Postojanja za koje sam bila sigurna da je sve što je doista potrebno za život. A onda se malo odmaknem i pogledam se iz daljine. Gle! Pa ja postojim i dalje, iako sama, iako bez bića uz koje sam postojanje definirala. I još postoje pojmovi kao što su život, i sreća, i život. I pitam se sada je li to stvarno ili si još lažem.

VIII

Mojim danima upravljaju naivnost i nerazumnost. Tvoja slika stalno mi se uobličava pred očima. Dok hodam ulicom, vidim te kako mi mašeš s druge strane. Vidim te u redu u trgovini, razmičeš gužvu i pružaš mi ruku. Vidim te na tramvajskoj stanici, TV dnevniku i reportažama iz egzotičnih zemalja. Svugdje me opsjeda tvoj duh. Ne jedem, ne pijem i ne dišem, egzistencija mi se srozala na listi prioriteta duboko ispod tužnih pjesama i maramica za plakanje.

Zašto me razara tvoje neprisustvo? Koje je evolucijsko opravdanje ljubavi? Mogla sam biti kučka, tjerati se tri tjedana i pustiti na sebe džukelu da mi stvori sretnu porodicu od deset malih štenaca. Čemu ljubav? Ljubav je slijepa grana evolucije. Izlasci u kino, večere uz svijeće i pokloni za godišnjice oruđa su naše nesreće. Ili ćemo se vratiti njušenju genitalija ili ćemo izumrijeti.

IX

A ja te u stvari mrzim. Znam to jer znam kako izgleda mržnja. Prepoznajem gađenje, onaj osjećaj kad ne želiš biti ni blizu njega, kad ne želiš niti razmišljati o njemu, kad ti svaka pomisao budi osjećaj odbojnosti i ružnoće, odvratnosti i želje za nasiljem, jednostavno: mržnje.

Jednostavno te mrzim. Mrzim tvoje pronicljive načine kojima mi daješ do znanja da sam od nas dvoje ja ona koja je manje vrijedna. Mrzim tvoje samodopadne izljeve koji me uvijek uspiju uvjeriti da sam od nas dvoje ja ona koja je manje u pravu. Mrzim sve čega se više ne mogu sjetiti jer se aktivno trudim izbaciti te iz svakog pojedinog sjećanja koje imam. Lutam nekim novim ulicama. I ne gledam izloge.

X

I tako sam shvatila da ti, ustvari, dugujem. Sjeti se, ti si onaj koji je otišao, onaj koji me povrijedio, koji je bešćutno, hladnokrvno, bešćutno, posve nonšalantno gazeći moje nježnosti, otišao. Ti si onaj koji mi je dao sav taj jal. A ja tebi nisam dala ništa. Rekla sam ti: „Kako hoćeš.“ Rekla sam ti: „Ne želim to slušati.“ Rekla sam: „Nije me briga.“ Dala sam ti otpust, blagoslov, potpunu slobodu, sjeti se. A ti si meni dao samo hrpu govana da u njih uranjam emocije koje su preostale. Oprosti na izrazima, ponekad se malo ražestim, tada se ne libim prostota. Pa kažem govno. Neprimjereno, zaista. Puno je prihvatljivije kad uzmem nož i zabijam ga u jastuk. Perje frca, madrac skiči, federi mi se zarivaju u dlanove, ali bar društvo ne pati od mojih histerija i nitko se ne mora snobovati nad ružnim riječima. Ti skromni ispadi posljedica su toga što nisam reagirala kad sam trebala. Sjeti se moje indiferentne vanjštine, nepomućene strukture hladnokrvne elegancije. Oh, bila sam toliko iznad svega toga. Kakva nepotrebna i bijedna gluma. Najradije bih ti zarila onog prokletog Orfeja u srce. Ali, eto, nisam. To ti dugujem.

XI

Sjećaš li se Orfeja? Sjećaš li se onog zlokobnog dana koji sam s toliko optimizma zvala našom prvom godišnjicom. Sjećaš li se jadnog Orfeja koji nije izdržao ni petnaest minuta s glavom na ramenima? Uspio si mi zgaditi taj dan, uspio si mi zgaditi toliko toga, ali baš ti taj dan nikad nisam zaboravila. Godišnjica. Savršena prigoda za potvrdu proteklog vremena i emocija. Stol sa svijećama, večera, bijelo vino u frižideru. Čekala sam te cijeli dan. Došao si s mrenom bezvolje na licu. Ništa gore nisi mogao te večeri unijeti u moj stan. Što je ono bilo, htio si ići negdje s prijateljima? Pivo, utakmica ili neki drugi povod muškarcima za banaliziranje svijeta oko njih? Naravno, bio si mrzovoljan. Častio si me plejadama gundanja i prigovaranja. Pretvarao si svoju letargiju u umjetnost. „Preko kurca“, nazivali smo to jedinstveno stanje. Preko kurca si jeo ono što sam za tebe čitav dan spremala. Preko kurca

pio vino. Vrhunac je bio kad si me preko kurca povalio na krevet i preko kurca uzeo. I onda Orfej kao neko opravdanje. Gipsani kipić za sklad i razumijevanje. Tad ti je prvi put poletio prema glavi.

XII

Drugi put priznajem svoju pretjerano burnu reakciju. Doista, nisi samo ti taj koji je bio negativac u našoj vezi. Bilo ih je nekako i previše. Jadni je Orfej to trpio koliko je mogao. Dva puta mu se gipsana glava mogla priljepiti na ostatak tijela, treći se put rasprsnula u previše komada da bi je itko sastavio. Pa ipak smo je lijepili. Sjeti se, ipak smo je lijepili. Tek sad uviđam što nam je taj kipić uistinu bio. Izlijepljen stotinu puta, sav okrnjen i deformiran, ali mi smo i dalje tražili sitne komadiće gipsa ispod stola i kreveta i ponovo ih pokušavali staviti na mjesta kojima su pripadali. Previše puta razbijen da bi se ponovo sastavio, a ipak smo pokušavali. Mi smo taj kip. Mi smo ti krivo srasli komadi.

XIII

Sad ga gledam. Glava mu je neprepoznatljiva. Ono što je vjerojatno bio lovorov vijenac (zašto ima lovorov vijenac, što je on, neki pobjednik?), strši sada iz čela poput roga, a glumi nos. Lira u rukama posve okrnjena, a ni cijele jedne ruke, koja je bila toliko slobodna da se drži dalje od tijela, nema. Ožiljci udaraca po nogama i leđima, taj mali komad gipsa prošao je u tih godinu i pol više nego mu grčki original u dvije i po tisuće godina.

XIV

Orfej. Hodao si, po vlastitim riječima, tjedan dana među izlozima tražeći nešto što je dostojan poklon za prvu godišnjicu naše ljubavi. I vidio si ga, i provirio pitati za cijenu, a susretljivi starac ti se naširoko raspričao o Orfeju, o njegovoj veličanstvenoj ljubavi, o tome kako su mu bogovi, zato što tako lijepo pjeva, dopustili da ode čak u Had po svoju dragu. U smrt zbog ljubavi, ponavljao si mi često, oh, zasljepljujuća patetiko! A najdraži dio ti je bio onaj drugi, onaj kad se Orfej bezuspješno vrati iz Hada i nakon toga prezire sve žene. I onaj kad ga naposljetku tračke žene iz bijesa rastrgaju. I ja bih prezirao sve žene da izgubim tebe, govorio si. I mene bi rastrgale. Spasi me, Zeuse, patetike koja me je onda toliko

opčinjavala. Spasi me, Zeuse, od same sebe i svoga lika iz prošlosti.

XV

Govorio si: „Sve što muškarac treba, jest pustiti ženu da djeluje u skladu s onime čime se ona u dubini duše zavarava.“ I uvijek si tako i djelovao. Bilo je zabavno ismijavati tvoje stavove. Što si ti uopće mogao znati o dubini ženske duše? Koliko si puta pokušao zaroniti u moju? Bio si previše zaokupljen svojom ulogom u našoj vezi, a da i malo vremena posvetiš takvim apstraktnim imaginacijama, pojmovima posve nedokučivim tvojoj percepciji, kao što je moja duša. A dubina moje duše bila je prepuna naših slika u nekom svijetu koji nam je, tvojim zaslugama, ostao nedohvatljiv, nedokučiv, nepristupačan, nemoguć.

XVI

Govorio si: „Sve što muškarac treba, jest pustiti ženu da djeluje u skladu s onime čime se ona u dubini duše zavarava.“ Pročitao si to u knjizi, prepisao u notes, ponavljao kao mantru. I ja sam te pustila da vjeruješ u to.

XVII

Dan prođe, mjesec i sunce zamijene pozicije, a ja se uhvatim kako te ponovo krivim za sve. Nepravedna sam prema tebi. Ti si me jedan trpio koliko si mogao, a onda kad se to više nije dalo i nisi mogao učiniti ništa drugo nego se uvaliti u krevet prve koja ga je sveusrdno ponudila. Svjesna sam svih svojih ispada, znam koliko sam bila teška. Ali znaj da me baš ta ljubav učinila toliko teškom. Bez ljubavi bila sam ništa. S ljubavlju sam postajala prijetnja, emocionalna bomba zastrašujućeg kapaciteta. Ljubav nas pretvara u oružja. Ljubav nas pretvara u nekog drugog. Ljubav nas gradi, upravlja našim postupcima, mijenja naše stavove. Toliko toga dugujemo ljubavi. A ljubav ništa ne duguje nama. Jebe se njoj. Samo skače dalje, kad iscrpi jedne domaćine, nađe druge.

XVIII

Sjedila sam na prozoru i gledala veselje proljetnog dana na ulici. Što bi se dogodilo da se sad bacim, pitala sam se. Kako bi ti primio tu vijest? Kako bi se osjećao? Vidiš koliko sam glupa bila u svojoj boli. U mislima mi je bila samo slika tebe kojemu govore da sam se ubila. Čitava jedna novinska tragedija, dvije kartice teksta sa slikama policijskog vozila i plahtom pokrivenog tijela na pločniku, samo za slanje poruke. Koliko je samo neodgovorno neekonomična komunikacija inicirana emocijama. Moja tarifa uključuje tisuću besplatnih sms poruka mjesečno, a ja sam bila spremna platiti cijenu u krvi.

XIX

A to je ta ljubav. Ljubav je ta stravična sila, ta apstraktna moć koja upravlja nama više nego što ćemo si ikad priznati. Ona nas lijepo oblači, ona nas šminka, ona nas sili da budemo duhoviti i ležerni, pametni i obrazovani. Ona nas u trenutku pretvara u zvijeri, u trenutku nas ponižava i nikakav razum joj se ne može oduprijeti. Razumno, mi smo bića za koja se smatramo. Radimo ono što želimo, biramo između mogućnosti koje nam se nude ili koje smo sami stvorili, rasuđujemo i odlučujemo onako kako je za nas najbolje. Ali čim se taj životinjski nagon u nama probudi, čim nama zavlada osjećaj, sve razumno i racionalno se zamrača i mi djelujemo po čistom nagonu. Ljubav od nas čini zvijeri. Ljubav nas ponižava i vrijeđa. Zbog ljubavi stojimo na kiši i plaćemo u liftovima. Zbog ljubavi prisluškujemo kroz zaključana vrata i bacamo se kroz prozore.

XX

Ljudi su proklete životinje. Mogli smo biti spokojni, baviti se esencijalnim stvarima, hraniti se, razmnožavati, radati, umirati, ali u nekom trenutku stvari su skrenule krivo. Neki je majmun mutirao, neki mu se gen pokvario, pa je stao na ledinu i plakao. A drugi, umjesto da ga odmah zatuku kamenjem i zatru tu protuprirodnu opscenost, sjeli oko njega pa mu se čudili. I pogledaj nas sad.

XXI

Bila sam dijete, pa sam postala djevojka, sad sam žena. Izgubila sam uvid u te transformacije, ostale su zamagljene negdje u danima koje smo potrošili zajedno i sad ih ne mogu ni prepoznati ni dozvati u sjećanje, još manje vratiti. Vrijeme ima tu neugodnu manu da se ne da manipulirati. Nepotkupljivo je i neuviđavno. Nema razumijevanja za tvoje pogreške, za mjesece i godine koje si ulupala u krivim smjerovima. Možeš se samo predati i prepustiti, i gledati kako neka druga hoda stazama koje nisi izabrala, čini stvari koje si ti trebala, spava s muškarcem kojeg si ti željela. Neka druga će se upisati na fakultet koji si ti htjela i dobit će posao koji si sebi odredila, pa će se jednog dana ta – neka druga – baciti kroz prozor na kojem si ti sjedila.

XXII

Čitam sve ovo i shvaćam koliko sam vremena bila zatvorena, izgubljena u onoj našoj posebnoj prošlosti. Potpuno sam zanemarila svijet oko sebe, i taj svijet je zauzvrat potpuno zanemario mene. Nastavio je teći, razvijati se, i taman kad sam posve zaboravila na njega, taj svijet mi se obratio. Rekao je: „Oprosti ako se namećem. Možda bi željela ići u kino večeras?“

XXIII

On je lijep. Ima oči i zube. Ima kosu i jedan mali ožiljak na ruci. Ima ruke i noge i na njima prste, a na njima nokte. On je muškarac. Prvi muškarac kojeg sam vidjela od... Prvi kojeg sam doista vidjela, a da mi pogled nije samo prošao kroz njega kao kroz objekt. Prvi s kojim sam doista razgovarala, a ne samo pozdravila u prolazu ili razmijenila nekoliko beznačajnih riječi. Prvi ikad. Ako je onda kad si me ostavio bio smak svijeta, onda je on prvi muškarac. Onda je on Adam.

XXIV

Zamisli, ima isto ime kao ti. Ta spoznaja me toliko zgrozila da sam odbila poziv u kino. A on je htio znati razlog. Kako se može objasniti taj razlog? Onda sam i sama sebi pokušala

objasniti taj razlog. Vežemo se uz neke apstraktne pojmove, pretvaramo ih u simbole i dopuštamo da nas usmjeravaju, da upravljaju nama. Mi želimo biti upravljani, ne želimo nositi odgovornost odluke. Zato važemo naša imena, uzdamo se u numerologiju da nam prebroji šanse, slinimo nad horoskopima, zato želimo pastire da nas vode kao ovčice. Gdje god zagrebem, ocean je iracionalnog.

Pitao me što ne valja s njegovim imenom. Rekao je da je do jučer bio prilično zadovoljan s njim. Ja sam rekla da nema potrebe da postane nezadovoljan, to je sasvim lijepo ime. Razgovor besmislen i banalan, ali bitan. To je ta razmjena vibracija, bitno je da se nešto razmjenjuje, da postoji kontakt i interakcija. Šutnja ubija.

XXV

Čudni su ti prvi trenutci upoznavanja. Čudna su ta ponašanja pri prvim susretima, kad osoba pokušava ostaviti što bolji dojam na osobu koju upoznaje i na kraju, neizbježno, glumi nekoga tko nije, osobu prijaznu, zabavnu i na silu duhovitu. Ali još je gore kad nikoga ne glumi, kad bez prikrivanja bude ono što jest. Tek onda počinju problemi, jer bez one glumljene prijaznosti i ugodnih fraza postoji mogućnost da svojom sirovošću i surovošću neglumljene reakcije izazove posve suprotan efekt od onog koji zapravo želi. Ljudska je komunikacija farsa loše izvježbanih uloga.

I tako prolazi već drugi tjedan, a on je i dalje toliko prijazan, zabavan i duhovit. Toliko umjetan.

XXVI

Da, u mom je životu novi čovjek. Novi muškarac. I jedini razlog zašto ti se još obraćam je puka inercija, tromost tijela koje nastavlja činiti isto i još dugo nakon što je podražaja nestalo. A podražaja je davno nestalo. U meni za tebe ničega više nema.

XXVII

Toliko se trudi da mi ugodí. Sve je točno onako kako treba, sve točno onako kako je najbolje.

Kao da se vodi po priručnicima za samopomoć. Kao da sam mu cilj do kojeg mora stići u deset koraka. Korak jedan: definirajte cilj. Korak dva: evaluirajte moguća rješenja. Korak tri: bez povoda joj kupite ruže. Korak četiri: poslije seksa ugodno intimno čavrljajte do dugo u noć.

XXVIII

Želim da me bude briga za tebe samo onoliko koliko mi treba da zadovoljim svoju povrijeđenu taštinu. Čula sam da te je nova draga ostavila. Pokušala sam ne reagirati na tu novost, ali isto sam, čim sam ostala sama, slatko trijumfirala nad tvojom nesrećom. Želim ti da si sam, bijedan i jadan, da plačeš i da te boli, sve ti to želim i samo želim što nisam ja ta koja bih te do toga dovela.

XXIX

Ne znam što hoćeš. Ne znam što je to trebalo značiti. Danas si nazvao. Što hoćeš od mene? Spominješ izlazak, spominješ razgovor. Tko smo mi da me smiješ tek tako nazvati i tek tako govoriti sa mnom, onim istim tonom, opušteno i svakodnevno, kao da stotine dana nije iscurilo između nas? Ja sam jača od tvoje opuštenosti. Ja sam gospodarica svoje odluke. Uporno si to ponavljam i hvatam se kako otvaram ormar i gledam što bih mogla obući za tebe, oštru košulju ili pitomu haljinu, sexy ili cool, crno ili bijelo ili neku od boja tvoga spektra.

XXX

Neshvatljiv mi je poriv koji me tjera na valjanje u pepelu lomača vlastite prošlosti. Ne mogu zapaliti ni jedan most iza sebe. Stalno se vraćam na stepenicu za koju sam vjerovala da sam je ostavila iza sebe. Dva koraka naprijed, jedan natrag. Nikud.

Mrzim se što sam popustila pred nečim čega nema. Tek kad je noć iščistila iz mene mrenu pohote, vidjela sam, da sam se podala praznini. Ništa mi nisi. Ništa mi ne pružaš. Fizička ljubav, emotivna ljubav, kristalna ljubav, socijalna ljubav, sve su ljubavi samo pogreška u kodu majke prirode. Neki prođu neokrznuti, drugi zaglave u beskonačnim petljama.

XXXI

A bio si tako drag, tako nježan i moj. Ti si biće koje ima sve, ali ne zna s tim. Ni ja više ne znam s tobom. Ja te ponovo želim. Ja se više ne želim odvajati od tog daha, a znam gdje me tvoj dah vodi i znam kako taj udisaj završava. A taman sam se odvikla od boli.

XXXII

On je bijesan, ponižen i jadan. Postaje bezličan i prazan. Ili je oduvijek i bio, samo sam ga ja u sebi pretvorila u nešto što nikad nije mogao postati.

Ne razumije u čemu je pogriješio. Što je napravio krivo? Odmahujem rukom, gledam na drugu stranu, tamo ljudi hodaju ulicom, žive svoje ravne živote, nitko ne vrišti, nitko ne plače. On želi da mu se objasni, zašto, što, kako. Zar je kriv priručnik ili je on pogriješio u koracima? Umara me. Toliko je sporedan. Nemaš ti ništa s tim, sporedni statistu. Ništa ne dijeliš s mojom pričom. Pa ni ime.

XXXIV

A ti, ti me više ne iznenađuješ. Kad sam ponovo udarila licem o tvoj zid od hladnoće nisam se šokirala, gotovo sam ga očekivala. Tvoja je arogancija potpuna. U tvojim zidovima nema rupa. Naučit ću živjeti uz njih.

MILA

I

Možda se dogodilo. Osjećam nešto, teško je objasniti što, ali kao neka veza, kao magija iznutra. Nadam se da je to moja mala truba.

Navečer smo prošetali da se malo rashladimo, u stanu je neizdrživo. Ni vani nije ništa bolje. Sunce kao da nikad ne zalazi. Bili smo na sladoledu. Princ vaniliju, čokoladu i limun, ja jagodu. On uvijek mora tri kuglice. Došli smo kući i nakon pola sata dosadnog filma bacili se na posao. Nije išlo, nisam se mogla opustiti, kao da me neki strah savladao. Probali smo polako, dosadni film nije ništa pomagao atmosferi, ali na kraju smo nekako uspjeli. Posao odrađen. I sad imam taj osjećaj, nešto zbilja neobično i neobjašnjivo, ali znam da se sve stvari ne mogu objasniti i da to možda moja mala truba već svira negdje duboko u meni.

II

Već nekoliko dana kao da osjetim čudan okus u ustima, slatkasto metalan. Možda je to to, zvuči kao simptom. A možda mi se samo pričinja, svašta mi se ovih dana pričinja. Svugdje oko sebe vidim trudnice. Dok idem na posao – trudnice. Kad odlazim u trgovinu – trudnice. Ne mogu vjerovati da ih toliko ima, zar je moguće da ih dosad nisam primjećivala? Kao da je cijeli grad zatrudnio skupa sa mnom. Možda pretjerujem sa svojom željom. Ali ako jako nešto želim, onda će se i dogoditi, zar ne?

III

Sestra kaže da je to umišljena trudnoća. Da ima žena koje se toliko umisle da im grudi narastu, da im trbuh naraste, a da ništa u njima, osim rupe u glavi, nema. Po njoj, sve žene u glavi imaju veliku rupu. Zato se valjda oduvijek i ponaša kao muškarac.

Jutros sam doručkovala jogurt s pahuljicama i osjetila mučninu. Ima već cijeli tjedan da mi je začepljen nos. Je li i to simptom?

IV

Promašaj. Menstruacija me iznenadila jutros. Ponovo mi je ciklus ispod dvadeset dana. Nemoguće je planirati uz ovakve cikluse. Dvadeset i pet, pa četrdeset i dva, pa trideset i jedan, a pred Božić okruglih pedeset. I onda, kad se pred ljeto sve malo primilo, i bar sam naizgled djelovala kao normalna žena, učinilo se da ćemo lako pogoditi trenutak. Ali očito ne ide lako. Opet je uranila. Rekli su mi da je to zbog nervoze. Ciklus se skрати i jajašca izlaze ranije, nedozrela i nespremna. Ode moje drago jajašce.

V

Opet smo pokušali. Dva puta. Bilo je kao po zadatku, skidaj se i baci na posao. Onda sam radila poze da nesretnicima olakšam put. Princ se samo smijao i pušio. Rekao je da čim zatrudnim, prestaje pušiti u stanu. Možda sam upravo zatrudnjela, mogao bi odmah. Ali se na to samo nasmijao.

VI

Danas je utakmica. Princ je napunio frižider limenkama piva i sad njih pet sjedi oko televizije i dižu strašnu buku. Grozni su svi zajedno, vulgarni i bezobrazni. Samo je jedan oženjen. Kad dođe beba to više neće moći tako. Dizali su buku do kasno, a ja sam u sobi pokušavala čitati roman, ali sam se samo gladila po trbuhu i maštala da je moja mala truba unutra. Da prevrće po svojim tipkicama i svira svojoj mami najnježniju serenadu.

VII

Moji su poslali paket s poklonima. Uvijek to rade, za Božić dođu, preko ljeta šalju paket. Sve puno čokolada i gluposti, ništa zbilja korisno. Nikad nema novaca, kažu da se novci ne smiju slati u paketu, pa onda samo za rođendan dođe kuverta, a spasio bi nas jedan takav preuranjeni rođendan.

Princu plaća kasni više od mjesec dana, a i kad dođe, kad svi uzmu svoj dio, toliko malo ostane da ne možemo ništa s tim. Srećom, već sam od prijatelja rezervirala i krevetić i

kolica, pravog troška nećemo niti imati. Sreća nemamo ni auto pa nam ne treba autosjedalica. Pelene i robica, možda bolje ne razmišljati još o tome. Dosad nismo ništa uspjeli staviti sa strane. Potrošimo više nego što imamo. Kad beba dođe stvari će se morati promijeniti. A i prije nego što dođe. Imamo dovoljno vremena da se sredimo i uštedimo novaca.

VIII

Kasni mi tri dana. Još nije vrijeme za slavlje, možda mi ciklus ponovo divlja, ali optimistična sam. Uz to me bole i grudi. Stišćem ih i uživam u boli. Možda rastu. Nije li prerano za to? Ne znam. Odgađam kupiti test, još nisam spremna za to. Neka još malo prođe. Ako do ponedjeljka ne dobijem, kupujem test. A onda proslava.

IX

Ništa.

Imala sam savršeni plan zatrudnjeti do kolovoza, pa da mi se mala truba rodi na proljeće. Djeca proljeća su uvijek sretnija i veselija. Proljeće je divno doba. Krasno je imati rođendan u proljeće pa ga slaviti u vrtu, a ne u malom stanu. Ako budemo imali vrt do tad.

Ali ništa od mog plana. Tijelo me lagalo. Grudi, mučnina, sve sam simptome imala i svi su nestali istog trena kad sam saznala da ponovo ništa.

Kupila sam test. Nisam mogla čekati do ponedjeljka, otrčala u dežurnu apoteku, cupkala u redu dok sam ga plaćala, kao dok ti se strašno, strašno piški. A nije mi se piškilo uopće, dva sam sata pila sok da stvar krene. Na kraju popiškila i test i ruku. Stavila test ispred sebe, rukama zatvorila oči, i onda polako, polako širila prste i virila kroz njih. Od uzbuđenja da mi vijest o mojoj maloj trubi ne dođe prenamo usporavala sam taj trenutak da potraje dugo, dugo. Ali, ništa. Nema trubice. Nema još.

Ipak, nisam se predala. Ništa ne priznam osim menstruacije. I testovi griješe.

X

Danas je najgori dan. Sve što mi se danima skupljalo danas je eksplodiralo u navali očaja. Princ je opet izišao, nije mi rekao ni gdje ide, ni zašto. Tužna i bijesna išla sam napraviti čaj i potpuno bez pameti uhvatila vrelu šalicu rukom, ona mi je ispala i razbila se u tisuću komadića baš kao i moj čvrsti paravan. Tiho sam otišla u kupaonicu, makar sam bila sama u stanu zaključala se u njoj i suzama oprala pod.

Sve sam isplakala. I trudnoću i novce i roditelje i sestru i njegove tajne i šalicu čaja, sve. Sjedila sam na školjci bar pola sata i glasno ridala.

Kažu, svaka budala može napraviti dijete, a nama ni to ne polazi za rukom, kamoli neke ozbiljnije stvari. Kažu, ono što jako želiš će ti se i dogoditi. A kažu i nemoj misliti o tome pa će se dogoditi. Kažu, najbolje su poze takve i takve. Ili kažu, samo se opusti i uživaj pa će se dogoditi.

Ne mogu se opustiti, ne mogu u poze, ne mogu ne misliti o tome, ne mogu toliko željeti to. Sve postaje tako golem teret. Seks s Princom mi postaje sve dalji i sve teži. On želi da radimo druge stvari ili da radimo iste stvari na drugi način i sav je pun nekih prohtjeva, a ja se ne mogu opustiti i ne mogu uživati u tome. Previše mi je toga u glavi, a on mi ne uspijeva sve to izbaciti iz nje, nego je dodatno puni i opterećuje i onda se pronađem kako samo ležim i čekam da on završi svoje, pa da mogu ići spavati. Kažu, samo lezi i misli na Englesku. Lezi i misli na Hrvatsku, kakav jad.

Još sjedim i plačem, a vrući čaj se razlio po parketu, ostavila sam ga tamo i sigurno ga je parket već upio i sad će se podići. Još i to.

XI

Naš prvi seks bio je i moj prvi seks. On smatra da je svaka cura prva cura i da se to ne broji niti spominje. On o tim stvarima nikad ne govori, a ja nemam kome. Moja sestra, koja bi mi trebala biti nešto kao intimna podrška, još je gora po tom pitanju. Ona nikad ne priča o ljubavi, skreće s teme kad se govori o menstruaciji, sama ide u javni zahod. Tako sam sve što znam morala učiti iz filmova. A filmovi, ili su drame ili lažu.

Bilo je i romantično i robotski istovremeno. Meni je bilo strašno stalo do toga da to obavimo, a on se nije ni nudio ni izvlačio, pomalo nesiguran jesam li iskrena ili se zavaravam. Sjećam

se kako mi je bilo strašno neugodno išta reći. Vjerujući da se komunikacija mora ostvariti samo tijelom, jer je to ideja tjelesnog odnosa, šutjela sam, a noga mi je zapela u pregibu kauča. Dok je napokon završilo presjekao me takav grč, da sam zaplakala od boli. Tjedan sam dana šepala. Ostala nam je šala, da me moj dragi toliko rasturi da poslije niti hodati ne mogu.

XII

Propustili smo cijeli mjesec.

XIII

Ništa mi ne govori. On rijetko išta govori, ali postoje faze kad ta tišina nije samo njegovo normalno ponašanje, nego neki ključ iza kojeg je zaključao stvari koje skriva od mene. Izbjegava razgovor. Odlazi van i ne znam ni gdje, ni s kim. Ostavlja me po strani i znam da nešto skriva. Pretresla sam mu odjeću, grozno sam se osjećala, ali morala sam. Odahnula sam što nije bilo nikakve droge, ali našla sam listić iz kladionice. Znam da se kladi, ali to je više zabava, nego pravi novac. Prije je i kartao i kockao. Lupao po poker automatima i odlazio u kockarnice. Znam i za drogu. Sve mi je rekao i zakleo se da je sve to daleko iza njega. Vjerujem mu, on mi ne laže, on mi nikad ne laže. Ali zato često prešućuje.

Nekidan je podignuo tisuću s računa, a da mi nije rekao. Pitala sam ga što se događa, rekao je da će sve biti u redu. To nije odgovor, rekla sam. Onda je izvukao novce iz džepa, zamahnuo s tih tisuću i rekao, evo ih, vidiš da nije ništa. Kaže da je mislio da će mu trebati zbog nečeg, ali ipak nisu. Mi nemamo tisuću viška da maše s njima preda mnom. Kaže da su to samo gluposti i sitnice i da me ne želi opterećivati s glupostima i sitnicama. Ne može me opterećivati više nego me opterećuje ne želeći me opterećivati. To je začarani krug, a moj Princ iz njega ne zna izići.

XIV

Danas je bio krasan, krasan sunčan dan. I usred te ljepote stigla je odlična vijest! Od listopada ponovo radim! Nakon, evo, skoro tri godine ponovo ću imati posao. Nije moglo

doći u bolje vrijeme, ako sam zaposlena u trenutku odlaska na porodiljni dopust dobivat ću porodiljnu naknadu. Predobra vijest! Samo moram izdržati do tad. Rekli su da je posao samo probno na šest mjeseci, u stvari zamjenjujem ženu koja je na porodiljnom, ali su velike šanse da im budem trebala i na stalno. Znači, prvo šest mjeseci, a nakon toga ćemo vidjeti. Dat ću sve od sebe. I više od toga. Što je najbolje, cijela plaća ide preko računa, ništa na ruke. Pravo čudo. Vidjet ćemo kako će ići. Danas sam bila tamo, posao znam, kolege se čine u redu, šefovi kao šefovi, uvijek isti. Mislim da neće biti problema. Ali, nikad ne znaš.

XV

Babe govore da ne smiješ govoriti da planiraš zatrudnjeti, da se ne urekne. Doktori kažu da nije dobro prva tri mjeseca govoriti da si zatrudnjela, jer su rizični i puno se beba ne primi, pa je bolje ne pričati o tome. Ja tako ne mogu. Nemam što kriti. Mrzim tajne. Želim moju malu trubu i želim da cijeli svijet zna za njen zvonki zvuk.

XVI

Sve ide krivo. Seks od kojeg se ne može zatrudnjeti. Novac koji stalno, bez opravdanja, nestaje. Izlasci i tajne, ne mogu to više trpjeti. Željela sam mu sve reći, ali on bi opet samo rekao da je sve u redu i otišao.

U srijedu idem na put. Nekakav seminar se održava i moji budući šefovi žele da to prođem prije nego li dođem raditi. To je odlična vijest, znači da im je stalo do mene, kad ulažu u moje znanje.

XVII

Provela sam krasan dan. Daleko od onih trideset kvadrata osjećala sam se slobodna i prvi put nakon puno vremena ništa me nije mučilo. Počelo je čim sam sjela u bus. Kad je krenuo osjetila sam samo – klik. Kao da je netko ugasio sve moje probleme. Imam dan samo za sebe. Sve loše ostavljam iza.

Seminar je bio zanimljiv, vodili su nas na ručak u neki super restoran, a poslije u šetnju

gradom. Slikali smo se kraj spomenika, slikali smo se pred zgradom, slikali smo se u parku i na mostu. Ekipa je odlična i super smo se zabavljali.

Ulice su bile pune ljudi, svugdje se nešto događalo, na svakom je kutu netko svirao ili plesao, osjećala sam se kao seljanka koja prvi put dolazi u veliki grad.

Kući sam došla dobro iza ponoći. Princ me čekao i sve ga je zanimalo. Nedostajala sam mu. Pričali smo do dugo u noć i zaspali zagrljeni.

XVIII

Baš se i ne nadam ovaj put. Još jedan mjesec kao da je potrošen uludo, više na svađe nego na ljubav, ali isto osjećam neku napetost u trbuhu. Kao da se malo napuhnulo i kao da je neka težina u njemu. Znam da umišljam, ali nekako mi je ugodno osjetiti bilo kakvu promjenu, samo da me zagolica malo, pa da se rasplamsa očekivanje sljedećeg dana. Kao neka nada koja mi uljepšava spavanje svaku večer. I ta duga proučavanja sebe u ogledalu. Da li se nešto promijenilo? Oči, lice, trbuh?

Znam da je opet sve to zbog stresa, uopće se ne nadam, a u stvari se lažem. Gledam se u ogledalu i vidim da se sama sebi smiješim.

XIX

Ponovo mi kasni. Ali rekla sam sebi da neću o tome. Izjedam se svaki put, samo se uništavam time. Ovaj put ću mirno i prisebno pustiti da stvari idu kako idu.

Bila sam na poslu i jučer i danas. Zovu me da, kao, upoznam posao, da se upoznam s kolegama i sve. Sve je to u redu, ali u stvari me već trpaju poslom, i već sve bitno moram raditi, a kao zaposlit će me tek za mjesec dana. Kažu da ne moram ni ostati cijeli dan, ali vidim na njima da ne bi bili zadovoljni da odem ranije. Ništa, odlučila sam istrpjeti i dati sve od sebe, pa tako i radim.

XX

Trudnaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa!!!

Znala sam, baš sam znala, valjda onako kako samo majke znaju, ali nisam si dopustila razmišljati o tome. Ipak sam osjećala ono nešto posebno, posve drukčije nego prethodne mjesece.

Pustila sam da kašnjenje napuni pet dana, ujutro se probudila, mirno i dostojanstveno otišla do ljekarne, vratila se kući, popila kavu kao da se baš ništa posebno ne događa, ali isto sam znala. Onda u kupaonicu, četiri kapi, pet minuta, dvije crtice, trudnaaaaaaaaaa!!! Svira moja mala truba!

Otrčala u sobu, skočila na Princa da se probudio u jauku i rekla mu: jebaču, uspio si.

XXI

Princa sam upoznala prije tri zime u planinarskom domu. Tih je dana na jedan sumoran i besmislen način završavala moja neispunjena avantura s Gospodinom Doktorom. O njemu sada ne želim razmišljati, a nisam željela ni tada, što je i bio razlog koji me odveo na planinu. Hladna planina, ugrijan planinarski dom, pili smo kuhano vino i pjevali uz gitare. Naizgled idilična atmosfera, ali gorak okus Gospodina Doktora se nije dao isprati ni klinčićima, ni cimetom. Princ je bio za drugim stolom s nekim svojim društvom koje nije bilo ni veselo, a niti su se posebno pravili da uživaju. Tek sam puno kasnije saznala da mu je to bio prvi vikend na slobodi poslije zatvora. Pet je godina odležao, ili kako on voli reći, oturpijao u buksi. Kako je završio za tokara tamo je radio kao stolar, što se svodilo na turpijanje elemenata, jer nisu imali pristup pravim alatima, samo radili završnu obradu. Tako je moj Princ pet godina turpijao zbog dvije kile heroína, i kad je prvi vikend bio vani, otišao s prijateljima na planinu udahnuti što više svježeg zraka. Tamo je ugledao mene. Pričao mi je poslije kako ga je fascinirala moja radost, veselje i neka mladenačka bezbrižnost. Ali nije moj Princ nikad saznao da ono nisu bili ni radost, ni veselje, ni bezbrižnost, nego sam ja, u golemoj želji da izbrišem Gospodina Doktora iz glave, glumila da mi je super i da se super zabavljam. Ja sam vidjela tihog i povučenog muškarca, na neki način mističnog, ali ipak iskrenog. On je vidio mladu, veselu i sretnu ženu. I dogodila nam se iskra. I evo, tri godine kasnije iskra je zapalila vatru i sad se moja mala truba na toj vatri grije.

XXII

Više ništa nije isto. Sada više nisam samo ja u ovom tijelu, sada nas je tu tko zna koliko. Možda dvoje. A možda i pet! Sada sam odgovorna za sve nas. Sve što jedem, sve što pijem, sve što udišem, sve što radim, sve što mislim i sve što osjećam na neki se način ugrađuje u moju malu trubu. Više nema natrag. Od sad će sve biti drukčije. Nema više pušenja u stanu, nema više pizza za večeru. Od sad šetnje i vježbe, čisti zrak i čisto srce.

XXIII

Peti tjedan. Od danas truba u meni svira valcer. Od danas u meni kuca još jedno srce. Moja mala truba velika je centimetar. Princ je jako uzbuđen, počeli smo raditi planove. Opet one iste planove koje smo imali i prije, ali sad ih treba ponoviti, sad kad nas je troje. Trebat će nam veći stan, teško ćemo se svi troje skupiti u trideset kvadrata. A najgore od svega, to i nije naš stan, nego mojih roditelja koji se vraćaju čim im srede penziju u Njemačkoj, a to bi se moglo dogoditi jako brzo. Kredit za stan nam je nemoguća misija, ali sad kad budem radila možda će se stvari posložiti drukčije. Princ i dalje pali cigarete u stanu, rekla sam mu da je rekao kako će prestati kad zatrudnim, bar da ode na prozor, ali on kaže – od sutra. Kao da mu nije do glave došlo koliko je to bitno i ja mu to ne mogu objasniti a da se ne posvađamo, ali ne želim stvarati negativne emocije, pa da se moja mala truba neugodno osjeća u svom gnijezdu. Moram biti vesela i pozitivna.

XXIV

Smeta mu što nema ručka. Vрати se umoran s posla u tri, digne noge i gleda televiziju. Ja dođem dobro iza četiri, isto tako umorna, možda ne radim fizički posao kao on, ali kad te cijelo jutro jebu u mozak mislim da ti bude gore nego da cijeli dan kopaš. I onda on prigovara meni što ne stignem ručak skuhati prije pet. Ja pokušavam biti pozitivna, ali kad mi onda još i zapali cigaretu pod nosom prelije mi se čaša. Onda on ode van, a ja u kupaonicu.

XXV

Dolaze moji. Bit će tu do iza Božića, a onda se vraćaju gore. Svake godine dođu na dva ili tri tjedna, pa se stiskamo u trideset kvadrata. Ja i Princ završimo na kauču, a oni dobiju sobu, ali ove godine žele oni na kauč, jer meni kao treba komfor. Princ je uvijek nervozan u to doba godine, ali meni je pomalo i drago. Mama uvijek kuha, sredi stan, a donesu i novaca, pa se zbilja za ništa ne trebamo brinuti dok su tu. Mama će doći i kad rodim, da pomogne dok se ne budemo sami mogli snaći.

Plaši me ta njihova penzija. Za najviše godinu, dvije, oboje će ostvariti uvjete i onda se vraćaju. Gdje ćemo onda? Kolegica kaže da se ne brinem za to, bitne se stvari uvijek slože. Pa neće nas izbaciti na ulicu s malom bebom u rukama. Ali ja stvarno ne znam što će s nama i ne usudim se uopće otvarati tu temu. Imat će pristojne penzije, s tim mogu bez problema iznajmiti koji god žele stan, a mi s naše dvije plaće jedva spojimo kraj s krajem. A trebat ćemo pelene, pa robu, pa cipelice, pa stotine drugih stvari za koje još niti ne znam da će mi trebati, ali dobro znam da neće biti besplatne. Zbilja ne znam što nas čeka. Mogu se samo nadati da se bitne stvari uvijek slože.

XXVI

U zraku je stalno neka napetost. Moja mama misli da stvari treba raditi na jedan način, a mi ih oduvijek radimo na neki drugi, ili još gore – ne radimo ih uopće. Pa onda ona meni prigovara da ja Princu kažem kako nešto treba, a njega zbilja nije briga. I sad ja moram biti posrednik između njih, kao da mi nije dovoljno i vlastitih briga. Onda se tu umiješa i tata s nekom svojom iskrivljenom logikom i jedva se suzdržim da ne puknem i sve mu saspem u lice. Mama to prepozna pa mi u kuhinji šapće, nemoj ocu odgovarati. Znaš kako ima bolesno srce. Ne smije se nervirati. A ja smijem? Najradije bih se i sama pokupila s Princem van na pivu, ali ne mogu, samo sjedim tamo i sliježem ramenima, a u sebi maštam o mojoj maloj trubici, kako joj je unutra toplo, kako pliva i uživa i kako joj sigurno samo smetaju ovi glasovi koji uznemiruju, a ničemu ne služe.

I još je tata Princu dao neke novce, da imamo kad zatreba za bebu, za krevetić i kolica. Nismo ni rekli da ćemo dobiti i krevetić i kolica od prijatelja, novac će se svejedno imati na što potrošiti, ali me brine što je Princ samo nestao s novcima, nije mi rekao ni koliko smo dobili, ni gdje ih je stavio. A da ga pitam već znam da bi rekao da je sve u redu i da se ne brinem, jer se ne smijem sad brinuti kad sam trudna, nego samo lijepe misli imati. I ja bih

htjela imati lijepe misli, ali mi nitko baš ne pomaže u tome.

XXVII

Najgore je kad se spomene sestra. Zašto nije došla bar za Božić, nisu je vidjeli šest mjeseci i sve takve priče. Otkud ja znam zašto nije došla, zato je i pobjegla studirati daleko i od njih i od mene, da može imati svoj život. Naravno, prešutjela sam neke stvari. Pisala mi je više puta i slala neke reklame, dobro joj ide studij, svašta radi, a glumi i u nekakvoj lezbijskoj predstavi. Sad ti to njima objasni, nema načina. Najbolje se držati dalje od te teme, jer je i njima jasno da je s njom nešto drukčije. Nema dečka, nije ga nikad ni imala, ne misli se udavati, nema pravi posao, a ni taj faks iz njihove perspektive ne pomaže puno. U stvari, kad se njih pita to ni nije fakultet, nego samo nekakav tečaj i bolje da se uhvati nečeg korisnog u životu. Onda ja budem kriva zbog nje i mene napadaju za stolom što ona misli sa svojim životom. Evo ti telefon pa je sama pitaj, mislim se u sebi, a samo šutim i sliježem ramenima.

XXVIII

Danas je stigao SMS s nepoznatog broja. Pisalo je: „Čestitam! E.“ Nepoznati broj i poznato slovo. Njegova majka i moj otac su skupa radili prije nego što je tvrtka otišla u stečaj. Otkad znam za sebe dolazili su nam u goste i mi smo njima išli u goste. Imali su stan s pogledom na park u kojem su uvijek trčali nogometaši. Mi bismo legli na balkon i brojali ih. Gledali kakve tko ima hlače i koje boje čarapa. Dok su naši roditelji u primaćoj kartali, mi bismo se igrali u našim sobama. Kad smo bili kod njega, vozili smo bagere, kad smo bili kod nas, oblačili smo lutkice. Kad smo krenuli u školu, pričali smo jedno drugome o simpatijama iz razreda. Sestra bi spavala na gornjem katu kreveta, a mi bismo šaputali na donjem. On mi je prvi virio u gaćice. Njegov visuljak je prvi kojem sam se smijala. Bili smo djeca. A onda smo prestali biti djeca i stvari su postale napete. Situacije i razgovori. Elektricitet u zraku. U to je doba tvrtka već propala i moji su otišli u Njemačku, a sestra i ja kod bake. Više nije bilo kućnih posjeta, ali sretali smo se po gradu. Ta se romansa nikad nije dogodila, ali nije ni nestala. Stvari su izgubile kontrolu dok je bio na studiju. Do trenutka kada je postao Gospodin Doktor, imali smo cijelu Anu Karenjinu iza sebe. I sad, nakon četiri godine, poruka.

XXIX

Osmi tjedan moje male trube. Ovih se dana uopće ne osjećam trudna. Truba svira neku tihu baladu. Mučnine skoro da i nije bilo, a onaj neki pritisak u zdjelici nestao je. Princ ipak tvrdi da sam vrlo trudna, jer sam se izvikala na njega zbog čarapa. Poslije sam ga grčila i ljubila i očito mi hormoni pomalo počinju divljati.

Bili smo na prvom pregledu. Ginekolog mi je vrlo ugodan, ali jedno mu oko bježi pa me je strah njegovog pregleda, kao da će nešto pogriješiti ili krivo vidjeti. A najgore je to što je obiteljski prijatelj, pa mu je usput normalno pitati za starce i tatino zdravlje dok mi pipa maternicu. Pričaj mi o vremenu, pričaj mi o prometu, ali mi ne spominji roditelje dok su mi noge u zraku.

Onda mi namaže trbuh i upali ultrazvuk, a tamo, u gužvi signala i šuma, jedna mala točkica treperi. Suze su mi krenule od sreće. To je srce, objašnjava doktor. Mjeri ga uzduž i poprijeko, ispisuje mi slike male trube, a meni suze krenule i ne mogu ih zaustaviti. Vidjela sam kako se sestra u jednom trenutku zaustavila, zabrinuto me pogledala, kao da plačem zbog loše vijesti. Ja se ne mogu niti nasmijati da pokažem da je sve u redu, plač mi prerasta u histeriju, a doktor govori – čestitam.

XXX

Razmišljam o imenima. Znam da je rano, ali želim nešto pokloniti mojoj maloj trubi. A ime je krasan poklon. Jedna od stvari koju će uvijek nositi sa sobom. S ponosom i veseljem, nadam se.

Napravila sam listu od trinaest imena. Sve ženska. Nemam nijedno muško, sasvim slučajno, nijedno muško mi nije palo na pamet. A ako koje i jest, nije mi se svidjelo. Možda je to neki znak? Ma, smislit će mu mama i neko muško, ako zatreba. Princ nema ni ideja ni volje pomoći. Samo je rekao da kod njih nikad nisu znali davati imena. Dok je bio dijete, imali su psa koji se zvao Pas. A kad je uginuo pa su nabavili novog, ponovo su ga zvali Pas.

XXXI

Sladolede, ljubavi moja. Ne mogu prestati jesti sladoled. Vani je pao prvi snijeg, a ja se

gušim u sladoledu. Gutam sve veće i veće komade dok mi se u jednom trenutku mozak nije zaledio, uspjela sam pomisliti samo: „O, ne! Oglupjet ću!“ i strašna me glavobolja stresla, još me nije pustila. Al nisam ga ostavila. I dalje ga manično jedem, ali sad pazim, pa samo na male zalogaje, da mojoj maloj trubi ne bude hladno.

I znam da trebam paziti na hranu, i pazim, stvarno pazim, ali bez sladoleda ne mogu. Princ mi kupuje one najjeftinije, kaže da nemamo za skuplje i usput prigovara, a nije prešao na jeftinije cigarete. Ali ne ljutim se na njega, doktor je rekao da se ne smijem ljutiti.

Dobila sam nekoliko kila, sve po pravilu. Ipak, moram pažljivo sa sladoledom. Možda još samo jedan. Za bolji san.

XXXII

Princ baš ništa ne zna o ženskim hormonima. Stalno mu nešto smeta, a i ja nemam uvijek mjeru, ali ne razumije on da to hormoni govore, ne ja.

Kupio mi je cvijet, a nikad mi ne kupuje cvijet. Ne znam što mi je bilo, hormoni, što drugo, pa sam se izvikala na njega što troši novce sad kad ih nemamo. On se naljutio pa ga bacio kroz prozor i otišao van. Vratio se pijan i dva dana nismo pričali.

Jučer su došli neki likovi, baš njega su tražili. Vidim da mu nije svejedno, ali veli, sve je u redu. Vjerujem mu da je sve u redu. Naravno da je sve u redu, kad mora biti sve u redu. Zbog male trube je sve u redu. A i ne smijem si dopustiti sama tumačiti stvari. Ne mogu vjerovati svojim hormonima. Zato, kad on kaže da je sve u redu, onda je sve u redu.

XXXIII

Odgovorila sam mu: „Hvala“. Samo sam to napisala, samo hvala. Onda sam dugo gledala u mobitel da vidim hoće li nešto odgovoriti. Nije. I bolje da nije.

XXXIV

Treba mu dvadeset tisuća. Dvadeset tisuća!!! I ne želi reći zašto, ni kome. Pitala sam ga je li

droga? Rekao je da nije droga, da mi je obećao kako je s tim gotovo i da se toga drži, ali svejedno ne želi reći zašto mu trebaju novci. A ne da ih nemamo, nego smo isto toliko u minusu. Od njegove bijedne tri tisuće koje zaradi na svom bijednom poslu, skinu mu svaki mjesec tisuću i četiristo. I tako već drugu godinu to traje, a potrajat će još pet. Glupan je bio jamac svom šefu na bivšem poslu, posao propao, šef pobjegao, a banka njega zaskočila. Sad, kad sam opet bez posla, nikako, ali nikako ne možemo živjeti s tih tisuću i šesto i da moji ne uskoče svako malo i pošalju, odavno bi bili gladni. A nema šanse, nema nikakve šanse da njih opet pitamo. Prošle je godine u neakvim svojim ludim planovima prokockao sve što je imao i nije imao, i onda smo pitali moje roditelje, jer je stvarno bila gadna situacija i poslali su petnaest tisuća. To im još pamtim i govorimo da ćemo vratiti. Oni kažu ne morate, zaboravite. Mi želimo vratiti, ali kako? I sad dvadeset tisuća. U što se uvalio ovaj put?

Boli me trbuh, užasno me boli trbuh od svega ovoga. Znam da će biti sve u redu jer mora. Ne može biti nikako drukčije. Mirno spavaj, mala moja tubo, tvoja će se mama pobrinuti za sve.

XXXV

Danas smo trebali ići na ultrazvuk. Ugovorili smo ga još prošli mjesec, ali sad nemamo novaca. Princ je rekao da ga pitam, da je obiteljski prijatelj, da će razumjeti, da ćemo mu platiti kasnije, ali ne dolazi u obzir. Ne bih podnijela da me mama zove i da me pita zašto nemamo novaca. A sigurno bi došlo do njih. Ne, ići ću svojoj doktorici i naručiti ultrazvuk u bolnici pa koliko budem morala čekati, čekat ću.

A moja truba sad već ima ručice i nožice, lijepo bi se vidjele na slici. Čak, ako se dobro okrene mogli bi vidjeti ima li pišu. To se rijetko dogodi, ali nekad se spol već sad može vidjeti. Mala tubo, još neću vidjeti tvoje krasne ručice i nožice. Još neću saznati imaš li pišu, ali ništa ti ne brini. Samo sviraj vesele pjesme i uživaj. Ne moram te vidjeti da bih te znala.

XXXVI

Već nekoliko dana nisam vidjela sunca. Samo oblaci, svugdje samo oblaci. Princ je danas išao kod odvjetnika. Objasnio mu je situaciju, beba na putu, a dvostruka ovrha sjeda na njegovu plaću zbog kredita koji uopće nisu njegovi. Tražio je neko rješenje, mi ne možemo

više živjeti u ovoj situaciji. Dužni smo na sve strane, minus nam raste i raste, a najveći trošak nam tek dolazi. Banka nam više ne bi dala kredit, mi doslovno nemamo od čega živjeti. Bivši šef, kojem je bio jamac, obećava novce, ali oni nikad ne dolaze. U početku je čak i plaćao, ali zadnjih skoro godinu dana ništa. Izbjegava Princa, obećava, ali jasno nam je da od toga ništa. Može li ga prijaviti policiji, može li išta? Dok su šefovi računi prazni, može malo toga. U govnama smo.

XXXVII

Četvrti mjesec. Moja mala truba već ima dvadeset centimetara. Moj trbuh to jasno pokazuje. Mučnine su prestale, tek se povećao. Ukupno, osjećam se vrlo dobro. Puno šetam i zdravo jedem. Prestala sam sa sladoledom, sad ga više ne mogu smisliti. Kad prolazimo pokraj slastičarne, moram skrenuti pogled da ne ugledam sladoled, jer mi se odmah trbuh okrene. Mislim da ostatak života više neću moći pojesti ni jednu kuglicu. Ali me zato privlači maslac od kikirikija. Mmm, mogla bih pojesti tonu. Sreća, Princ pazi na mene pa mi ga ne kupuje. Blago meni.

Napokon smo bili na ultrazvuku. Moja mala truba nam je okrenula leđa i nismo mogli vidjeti što skriva među nogicama. Doktor ju je pokušao malo potaknuti da se pomakne, da zamaše rukicama i nogicama, ali ništa. Spava mala truba. Spava, i samo sebi nešto divno svira.

XXXVIII

Gledam se u ogledalu, ista sam. Ista ona od prošle godine. Ista koža, isti nos, ista frizura, samo su oči izgubile sjaj. Gledam ih i ne vidim ono bezbrižno veselje, onaj slatki optimizam. Nestao je sjaj.

Moji su poslali kuvertu s pet tisuća. Ostavili smo za ovaj mjesec, a ostalo je Princ odnio. Kaže da je sve u redu, kupio si je s time puno vremena, sve će biti u redu. Ja ne mogu više slušati to „sve će biti u redu“. Ako mi još samo jednom itko, ali itko, kaže „sve će biti u redu“, tako ću ga lupnut nogom u jaja da će mu se i mala truba smijati iz mog trbuha.

Navečer smo puhali u tortu. Nije baš bila prava torta, ali ne smeta, glavno da je od čokolade. Rekao mi je: „Zaželi želju i puhni.“ Grcamo u problemima, Princov posao je postao upitan, njegove cigarete i kladionice nam ne olakšavaju nimalo, moj nepostojeći posao, naš

stambeni problem, njegov tajanstveni dug. Toliko imam želja, toliko kritičnih situacija koje bi jedna mala malešna željica sigurno bar malo riješila, ali ipak nisam zaželjela ništa od toga. Zaželjela sam najljepšu glazbu mojoj maloj trubi i puhнула. Sretan mi rođendan.

XXXIX

Neće mi produžiti ugovor. Mojih šest mjeseci je pri kraju, šef me zvao na razgovor. Rekao je da dobro radim, da su jako zadovoljni sa mnom, ali da si ne mogu priuštiti još jednu radnicu. Gledala sam ga u oči, ali nisam ništa vidjela. Onda sam otvoreno i pomalo ljuto pitala je li to zato što sam trudna. Nije. Naravno da nije. Sačuvaj bože, nije im to ni na kraj pameti. Ali ipak nema više posla za mene. Takva je situacija na tržištu, kaže. Mrko sam otišla od njega i počela spremati svoje stvari. Imam još dva tjedna, ali ne želim se više osjećati kao da je taj stol moj. Tu više nisam poželjna.

XL

Osjećam se jako loše. Moja mala truba svira tužnu baladu. Neki su tamni oblaci na nebu. Samo čekam da mi netko nešto kaže, da me krivo pogleda ili krivo udahne pa da se izvičem na njega, da ga udaram šakama i da isplačem sve što je u meni. Princ me zaobilazi u velikim lukovima. Nemam rame koje bi primilo moju gorčinu.

U tom bijesu, u toj neostvarenoj erupciji emocija je stigao novi SMS. Pisalo je: „Uvijek. Ako ti išta treba, samo javi. E.“

XLI

Princ ostaje bez posla. Kad dovrše ovu zgradu, nema novih ugovorenih poslova, pola njih će dobiti otkaz. To je za dva mjeseca, maksimalno tri. To znači da ćemo proljeće oboje dočekati bez posla. Nesreća ne dolazi sama, ali ovo više nije nesreća. Ovo je kraj naših normalnih života. Ne znam što možemo. Što možemo osigurati maloj trubi, gdje ćemo je to dovesti, u što ćemo je to uvaliti? Princ kaže da će sve biti u redu. Ponovi to dvadeset tisuća puta, jebem ti mater, lažljivče i nesposobni seronjo! Prešutjela sam to. Prešutjela sam štošta.

XLII

Zadnji dan na poslu. Kupile su tortu. Tu sam bila šest mjeseci i one su postale moje prijateljice. Njima je stalo. To je istovremeno i tako divno i tako tužno. To sve ovo samo otežava. Bila sam negdje između smijeha i suza, a onda sam osjetila divan i precizan udarac. Tup! Negdje lijevo dolje. Stavila sam ruke, svi su utihnuli i gledali me, a onda ponovo udarac. To je ritam! Moja mala truba svira! Mala truba se javlja! Mala truba živi u meni.

Pojele smo tortu i izljubile se. Obećala sam ih posjetiti povremeno, one su obećale zvati čim šefovima opet netko zatreba i da ću uvijek biti prva na toj nepostojećoj listi budućih radnica. Izašla sam u podne, a sve su mi mahale s prozora. Što li me sad čeka, mislila sam mašući im.

XLIII

Otac je loše. Srce mu je poskočilo ili preskočilo i to ga je srušilo. Nije udar, ali nije ni dobro. Završio je u bolnici i zaključili su da će morati na operaciju. Mama kaže da nije toliko ozbiljno i da bi moglo i bez operacije, ali da može pomoći. Otac je sad dobro, opet je kod kuće, a oni razmišljaju što raditi. Pa su se raspitivali i našli nekog doktora, neku privatnu kliniku. Ali to jako puno košta. Uključujući i sve novce koje su skupljali za rođenje male trube i koje bi nam poslali. Mama je pitala imamo li novaca, je li sve u redu? Ja sam rekla da je sve u redu, da se snalazimo i nek oni samo misle na tatino srce. A u glavi mi je vrištalo dvadeset tisuća malih glasova.

XLIV

Mala truba lupa i udara kao da ne može dočekati da iziđe. Sad već ima velike oči i kapke na njima. Može gledati. Zato dižem majicu da joj pustim svjetla unutra, da uživa u njemu, sad kad je izašla iz svog mraka.

Moji su poslali paket pun dječjih stvari. Igračke, šuškalice, slikovnice bez teksta, male tanjure i žličice i nekoliko komada robe neutralne boje. Sлагala sam je na krevet i zamišljala kako će moja mala truba izgledati u njima. Princ nije ni pogledao stvari. Osjećam se kao da sam sama trudna, kao da je samo moja stvar. On kaže: „Dobro“ i nestane negdje.

XLV

Nismo spavali od začeca. Kaže da se boji da nešto ne zgnječi. Ne grli me, ni ne ljubi. Kaže da me se boji stisnuti, kao da sam balon pa ću puknuti. Nije me ni masirao, jedva da me ikad dira.

A želja mi ne može biti veća. Ludim od želje, jedva čekam da ostanem sama da izvučem njegove porniće iz ladice. Sram me same sebe, ali ne posustajem. Već tjednima me drži. U ovom trenutku to mi je jedina utjeha i trenutak bezbrižnosti i zaborava.

XLVI

Vratio se kući s velikom masnicom pod okom. Nije želio pričati o tome, nije me pogledao u oči. Išao se tuširati, a čula sam da je unutra nekoliko puta jauknuo. Kad je izišao sjela sam ga za stol i pitala: „Što ćemo sad?“ Rekao je da mu treba novac pod hitno. Rekla sam da ću zvati roditelje.

XLVII

Curica! Moja mala truba je djevojčica! Mala truba će biti žena!

Bila sam na pregledu. Sve je savršeno, sve izgleda kako treba. Trubica se okrenula kako treba i više ne osjećam pritisak. Lupanja su se pretvorila u pravilne pokrete. Ona pleše u meni. Srce joj svira najljepšu pjesmu. Mjerio joj je glavu i tijelo, cijela je savršena moja mala truba. Na kraju ju je lijepo vidio cijelu i nema više sumnje: mala truba je djevojčica.

XLVIII

Slomio nam se krevet. Bez povoda, bez razloga, samo je krcnulo i našli smo se na podu. Prelomile su se obje poprečne daske. To je prva stvar koju smo kupili kad smo uselili ovdje. Najjeftiniji mogući, ali isto od kreveta očekuješ da potraje. Nema mu pomoći, Princ ga je razlomio i odnio na otpad. Sad spavamo na madracu. Možda bi i bilo romantično da nema

težine u mom trbuhu. Ovako jedva ustajem iz njega.

Na žalost, krevet nije jedina stvar koja se raspala. Pokvarila se i slavina nad kadom. Stalno curi. Nakon nekoliko mjeseci stalnog curenja i mog stalnog prigovaranja, Princ se napokon udostojao pokušati popraviti je. Bolje da nije. Sad radi samo vruća voda. Bojler je nemoguće namjestiti na ciljanu toplinu, već se pet dana tuširam s kantom u kojoj miješam toplu.

XLIX

Prijatelji koji su nam obećali posuditi krevetić i kolica su javili da neće moći. Sestra mu je zatrudnjela i dat će ih njoj. Nemamo ni krevet za sebe, a sad će još i moja mala truba morati spavati na podu. Krevetić možda i nije toliko problem, ionako bih je teška srca odvojila od sebe i ostavila u drvenom zatvoru, ali kako ćemo bez kolica. Trubi treba zraka, mora izaći u šetnju i upoznavati svijet. Kako ćemo to izvesti bez kolica?

L

Zvala je mama. Pričala je s roditeljima Gospodina Doktora i naravno sve im ispričala i o spolu male trube i o tome kako smo u problemima s novcima. I naravno da je sve došlo do njega. I onda je on poručio po mojim roditeljima da ima novaca i da će uvijek rado pomoći staroj prijateljici. Po mojoj majci takvu poruku slati, to nije normalno. I naravno da ga ona sad diže u nebesa. A meni je samo probudio onaj stari osjećaj zbog kojeg sam ga i onda zamrzila. Ta nadmoć koja nas je i onda rastavila. To gospodstvo koje ga je pretvorilo u Gospodina Doktora. Ipak, pomoć mi treba. A nas veže nešto više. Ali ne znam želim li se vraćati u to. Taman sam ga potpuno izbrisala iz svog svijeta, taman sam opet čista u glavi. Ali možda ne mora biti tako. Možda je napokon sazrijelo vrijeme da budemo samo prijatelji. Kao što smo oduvijek i bili. Kao dok smo ležali na njegovom balkonu i gledali nogometaše i koji ima koju boju čarapa.

LI

Padala je kiša. Princ se vratio posebno mračan i ozbiljan. Posjeo me za stol i rekao da moramo razgovarati. Noge su mi se odsjekle. Zaboljelo me u preponama. Moja mala truba je

zasvirala posmrtni marš. I nju to boli. Rekao je da ima jedan posao kojim bi pokrio većinu duga. Šutjela sam i gledala sam ga u oči. Rekao si da nećeš više nikad. Rekao sam ti da neću više nikad i tog se i držim. Sad ti to i govorim da zajedno odlučimo. Nikad ne bih to dirao bez tebe. Ali sad nam treba.

Moj Princ, moj nesretni kraljević, nikad nije jahao bijelog konja i vodio me u svoj bijeli dvorac. On mi može ponuditi samo crnilo. Rekao mi je da se nikad nije s tim bavio. Ali jednom se dogodilo, savršen posao, samo je trebao neke stvari prevesti s jednog mjesta na drugo. Novac odličan, a posao nikakav. Koliko glup moraš biti da bi tome povjerovao. Vozili su u tri automobila, jedan iza drugog. U prvom je bio gazda te operacije, u drugom novac, u trećem droga. Policija ih je čekala. Plan je bio da će policija zaustaviti prvo vozilo, i dok se s njim bave, ostala dva će samo produžiti. Nešto je pošlo krivo i zaustavili su samo treće vozilo. Moj je Princ pao s dva kilograma heroína. Nije vozio, nije znao ništa o ničemu, samo glupa budala koja je trebala popuniti mjesto. Dobio je pet godina. I sada se ponavlja. Jednostavan posao, dobar novac koji bi nas spasio.

Rekla sam, ja ili droga. On je rekao da nikad ne bi mene riskirao. Ali da nam novac treba i da razmislim o svemu.

LII

Za ponovljeno djelo će dobiti duplo zatvora. Truba bi pola škole završila prije nego joj se otac vrati. To bi bio kraj. Gdje smo došli? Što nam se dogodilo? Kako ćemo se spasiti? Kad bih pokušala sve opcije staviti na papir, lista bi bila prekratka.

LIII

Jučer sam se fino obukla, našminkala, pogladila moju malu trubu i otišla prosi. Razmijenili smo par SMS-ova. Napisala sam da mi treba pomoć. Odgovorio je da nema problema i da dođem. Pa sam došla.

Živi u stanu od sto dvadeset kvadrata s pogledom na park. Ima privatnu ordinaciju. Nije bogat samo od svog posla, majka mu je radila u propaloj tvrtki, ali mu je zato otac bio inženjer na naftnim bušotinama po istoku. Oduvijek su imali hrpe novaca. Dok sam bila dijete to mi nije ništa značio. Sad me boli kad vidim kako drugi ljudi žive.

Pričali smo o svemu, a najviše o našim ranim danima. Pio je vino, ja sam pila sok. Bio je šarmantan i mio kakvim ga pamtim. Nije se oženio. Rekao je da oduvijek žali što nikad nismo pokušali. Pitao je koliko mi treba, rekao je nema problema. Rekla sam da ćemo mu vratiti čim budemo mogli, rekao je uopće nema problema. Osjetila sam kako mi se kamen na grudima lagano topi. Mirisalo je na spas. A onda je rekao da bi samo htio doživjeti ono što nikad nismo pokušali. U prvom trenutku nisam razumjela o čemu govori. A onda sam prepoznala taj pogled. Pokušala sam to prečuti, praviti se da nije rekao, zahvaliti što želi pomoći, ali nije mi dopustio. Rekao je da je novac velik, a da on ima želju. Rekao je da nikad nismo ostvarili našu romansu, a da je tako malo nedostajalo. Rekao je da je sad prava prilika. Rekao je da ne traži puno od mene i da mi se isplati.

Digla sam se i otišla.

LIV

Moja mala truba ima sedam mjeseci. Jutros me natjerala da se popiškim u gaće. Doručkovala sam, u glavi vrtjela stotine crnih filmova, a ona me nožicom pritisnula u krivo mjesto i sve mi je pobjeglo.

Dobila sam trbuh, ali nije ni velik ni okrugao. Od početka trudnoće skupila sam jedva četiri kile. Znam da će sve to sad rasti malo brže. Moja trubica je svakim danom sve veća i veća. Već je pravo dijete, sve zna i sve osjeća. Sigurno je more i moje brige. Što bi rekla na penis nepoznatog čovjeka u svom malom domu? Suze mi idu na oči. Princ upravo ulazi u stan. Vidim da je pripit. Moja mala trubo, spasi me.

LV

Što mogu? Što mi ostaje? Između čega biram? Mala truba svira rapsodiju.

LVI

Rekao je da im mora donijeti novce ili će ga ubiti. Rekao je da mora to učiniti, nema više izbora. Rekla sam da to ne radi, da ni slučajno to ne radi i napravi li to, da se više ne vraća

kući. Pitao me govorim li što doista mislim i mislim li uopće na dijete. Rasplakala sam se. Jedino na dijete i mislim. Ništa osim moje male trube me ne zanima. Sve što radim, za nju radim.

LVII

Došla je poruka: „Kad poželiš novce, dođi. E.“

LVIII

Moja mala trubo. Tvoje nježne note jedina su mi utjeha. Samo mi tvoja glazba ostaje. Ritam tvojih udaraca u mom trbuhu je ono što me spašava. Kad dođeš, sve ću ti reći. Sve ću ti objasniti, a ti ćeš me svojom glazbom iskupiti.

LIX

Cijeli je dan padala golema kiša. Ulice su se pretvorile u potoke. Kišobran mi nije bilo dovoljan, do autobusa sam bila cijela mokra. Iz suknje mi se cijedilo, osjećala sam lokve u cipelama, lice mi je bilo mokro. Mogla sam plakati i nitko to ne bi vidio.

Dočeka me s bezalkoholnim šampanjcem i kavijarom. Upalio je svijeće i pustio glazbu. Nisam pila, nisam jela, nisam gledala i nisam slušala. Ništa mi nije trebalo. Ništa ne može ublažiti ovo što radim i ništa mi ne može zamagliti činjenicu zašto ovo radim. Ništa me ne koči. Samo kiša na prozorima. I tužna melodija u trbuhu.

LX

Princ se nije vratio cijelu noć. Došao je ujutro i bacio novce na stol. Rekao je, budi ljuta, budi bijesna, tuci me i mrzi me, ali morao sam. Ne zbog sebe, nego zbog nje. Pokrila sam lice rukama. Rekao je, to je više od pola, idući tjedan idem ponovo. Nisam micala ruke s lica. Rekao si da nećeš, rekla sam. Morao sam. Moji roditelji su poslali novce, lagala sam. Imamo dovoljno za tvoj dug. Ostao je gledati me bez riječi. Više nikad to ne moraš raditi, rekla sam,

sad imamo novaca. Moram, rekao je. Obvezao se prema nekim ljudima. Mora voziti za njih dva mjeseca.

LXI

Još šest tjedana. Moja mala truba svaki dan štuca.

LXII

Kiše ne prestaju.

LXIII

Došla je poruka: „Dođi. E.“

LXIV

Jutros je bila policija. Tražila je Princa. Noge su mi se odsjekle, a trbuh zgrčio. Pitala sam što se dogodilo. Rekli su ništa. Samo razgovor. Pogledali su mi trbuh i rekli da se ne trebam brinuti.

LXV

Došla je nova poruka: „Dođi ako ne želiš da radim scene. E.“

LXVI

Princ je u stan donio novi mobitel. Rekao je da ga ne diram. Čula sam ga kako govori u taj mobitel. Rekao je: „Ne mogu to napraviti.“ Rekao je: „Zašto je rekao da to napravim?“ Rekao je: „Čekam dijete.“

LXVII

Ostavio mi je ključ od nekakvog pretinca. Ako se njemu što dogodi.

LXVIII

Kiše ne prestaju.

LXIX

Došla je policija.

LXX

Došla je nova poruka.

LXXI

Moja mala tubo, sviraj mi uspavanku.

FLORA

I

Prije tjedan dana liječnik mi je promijenio terapiju. Mogu reći da se tek danas osjećam nešto bolje. Boje su se vratile, sunce je nekako življe, mislim da terapija djeluje. Još nisam u stanju rješavati križaljku, ali to je zbilja posve nebitno. Koja korist od križaljke? U mojoj je obitelji ionako brat bio onaj pametniji. A to se prvo vidjelo na križaljka. Dok sam ja pokušavala slovkati prve riječi, on je već mogao riješiti pola križaljke iz dnevnih novina. Brat je mogao vladati svijetom. Poslije je tu svoju pamet upogonio u bolji svijet. Doktorirao je s dvadeset i pet na temu faune sjevernog Vijetnama. Fauna sjevernog Vijetnama! Ima li besmislenije teme za utrošiti godine života? Sigurno ima. Ali brat nema kriterije, kad se uhvati nečega on to gura do krajnosti. Preko ruba. Tako je u tom egzotičnom biosustavu pronašao neke nepravilnosti. To ga je opsjedalo, proveo je tamo nekoliko godina na nekom projektu instituta, klasificirao i prikupljao i ludio na uzorke koji se nisu poklapali. Životinjske vrste nikako nisu željele leći na svoje mjesto. Iznimke i nepravilnosti su potkopavale teoriju. Taj znanstveni rad nije imao smisla, to više nije bilo otkriće, nego trivijalnost. Napokon je, da istraživanje ne propadne, počeo ubijati životinje.

II

Jutros je stiglo pismo, majka piše da će doći ovaj vikend i pita što mi treba, a što može donijeti. Treba mi svašta, ali ništa što joj stane u torbu. Probada me u zdjelici. Lijevo, uz kost. Stalno, bez prestanka. Nemam volje ni ustati, mislim da ću cijeli dan preležati. To bi bio treći dan u nizu. Kao i brat. Kad je dobio filariozu, četiri je dana ležao u krevetu kolibe nad rijekom, sve dok nije postalo jasno da nije riječ o nekoj običnoj groznici. Azijski crvi su ga izjedali iznutra, naselili mu se u nozi, i još gore, u očima. Sumanuti lov na laocijske štakore po močvarama sjevernog Vijetnama skupo ga je koštao. Lijekovi su zaustavili ličinke, ali odrasli crvi se moraju ukloniti operativno. Oni jedu tijelo. Jedu nogu, jedu oči. Oslijepiš. Ne možeš se kretati. Pretvore te u jednog od njih, u crva. Moraš prekinuti sve, inzistirao je profesor Bormann. Institut će ti platiti operaciju u Baselu. Profesor je prekinuo istraživanje. Moj brat se bunio, nije to mogao dozvoliti. Bio je tako blizu, još samo malo i sve će sjesti na svoje mjesto. Istrijebi li još samo nekoliko staništa rezultati će se poklopiti. Brat lako plane. Tad se ne kontrolira. Sve izviče iz sebe. Tako je Bormann saznao za ubijanje laocijskih

štakora. Namještanje rezultata, to je skandalozno, grmio je Bormann. To je nepravda! To je nepravda prema štakorima! To je nepravda prema institutu koji plaća njihovo istraživanje i sve te godine šuljanja po džungli! Brat nije reagirao. Sav njegov svijet, sve te godine učenja i truda u trenu su postale bezvrijedne. I više nego bezvrijedne, postale su neprihvatljive. Ali brat je prepametan da bi dopustio tako nešto. To je opravdana nepravda, rekao je tad Bormannu. Napokon je, da istraživanje ne propadne, počeo ubijati ljude.

III

Iz televizora čujem buku sapunice. Teško podnosim te gluposti koje su toliko agresivne u svojoj sveprisutnosti. Bijes što moram to slušati, osjećam kao fizičku bol. Ne mogu trpjeti te likove oko sebe i njihove plitke živote. Glupani. Nisam jedna od njih. Ljudi koji su obdareni s jedne strane, uvijek imaju nedostatke s neke druge. Zato su lijepi ljudi tako glupi. Zato inteligentni ljudi nemaju prijatelje. Brat je bio samac u svijetu. Sam u sebi. Sam u svojoj obitelji. Sam u školi, uvijek sam. Ni s kim nije komunicirao jer nitko nije mogao komunicirati s njim. Nitko ga nije vidio, nitko znao gdje je. Sam je bio i u džungli Vijetnama. Kući je stigla vijest kako su stradali svi članovi ekspedicije u organizaciji Instituta evolucijske biologije iz Basela, osim najmlađeg člana koji je čudom preživio napad plemena divljaka iz kambodžanskih prašuma. Brat se vratio kao heroj. Pokušao je kapitalizirati svoju instantnu slavu, ali od znanstvenih krugova zaineresiraniji za njegovu priču bili su žuti mediji. Časopis mu je odbio objaviti prijelomni rad o fauni sjevernog Vijetnama. Urednik zoologije ga je pozvao na razgovor, izrazio sućut zbog strašne tragedije koja ga je u džungli zadesila, ali je bio čvrst u stavu da s rezultatima istraživanja nešto ne valja. Oni su revolucionarni, zato su nevjerovatni, tvrdio je brat. Urednik nije vjerovao. Brat nije svoj kad stvari krenu krivo. Zgrabio je olovku i zabio je uredniku u mozak. Da istraživanje ne propadne.

IV

Prije ručka me posjetila majka. Donijela je vrećicu bombona i kasetu s audio snimkom *Kuće duhova*. Stražar je uzeo oboje. Ništa ne dođe do mene bez dozvole liječnika. Bombone možda dobijem, kasetu sigurno neću. Sadržaj se dva puta pregledava. Život je ovdje strogo kontroliran.

Majka plače. Priča o ocu. O susjedima. Osjećam kako prešućuje i preskače. Laže o

pozdravima koje mi šalju. Ne zanimaju me laži, želim slušati o institutu. Jesu li izolirali rebraše? Jesu li popisali slijepe glodavce? Ali, majka mi te priče ne zna prenijeti. Pitam je da li je brat tu. Osjećam da ga nema, ne znam zašto nije mogao doći. Ili zašto nije htio doći. Moja krv i moja ljubav. Gdje li je sad?

„Koji brat, dušo?“ pita me majka. Čujem joj suze. Osjećam njene poglede.

„Moj brat.“

„Dušo“, ponovo ta bol u zdjelici, probada me poput stotina ugriza filipinskih crva, „ti nemaš brata.“

LIDIJA

I

Meso treba nekoliko sati marinirati u mlijeku, nakon čega će biti posebno mekano i topiti se na jeziku. Krušne mrvice ne treba koristiti kupovne, već napraviti vlastite. Uzeti starog kruha (najbolje od jučer) i samljeti u mikseru. Mrvice će biti krupne i odlično držati smjesu za pohanje. Meso valja prvo umočiti u brašno, zatim jaja, pa u mrvice i poleći u vrelo ulje. Peći s obje strane po četiri minute. Izvaditi iz ulja i ostaviti nekoliko minuta na salveti da se iscijedi. Potom spremi u poklopljenu posudu da zadrži sočnost do serviranja.

II

Medeja mi se jako svidjela jer pokazuje kako žena mora biti emancipirana, to znači da mora biti sama svoj gazda i boriti se za to svim sredstvima. Za doći do cilja smiju se koristiti sva sredstva ako je cilj opravdan za to mi se Medeja jako svidjela i mislim da bi sve cure trebale za uzor imati takve žene kao što je Medeja, a ne kao što su pjevačice ili glumice, jer one nemaju stvarne životne probleme nego samo probleme s televizije.

III

Na ulju pirjati sitno sjeckani luk i celer pet minuta. Dodati mrkvicu, bundevu izrezanu na manje kockice i tikvicu. Zadnjih pet minuta dodati brokulu. Može i drugo povrće. Što više različitog povrća – to bolja juha. Kuhati dvadesetak minuta. Dodati papar i sol, promiješati, a onda izdvojiti nekoliko komada bundeve i ostalo samljeti štapnim mikserom dok ne postane kremasta gusta juha. Na kraju vratiti izdvojene komade i servirati. Upravo ti komadi, kad završe u žlici, daju posebno zadovoljstvo i intenzivnu aromu.

IV

Sve je servirano, a još ih nema. Sad kasne već skoro pola sata. Marko mrzi kad ga zovem samo da bih ga pitala gdje je. Prošli se tjedan na poslu zadržao baš svaki dan, a mali je u

vrtiću uvijek ostajao zadnje dijete. Kaže mi da bi sjedio na kauču sasvim sam i gledao u vrata čekajući kad će se netko njegov pojaviti na njima. Mrzim se što nisam naučila voziti. Svaki se dan mrzim zbog toga.

V

Medeja mi se nesviđa zato što mi se nesviđa nijedna grčka drama jer su to sve priče stare tisuću godina i nemaju veze sa sadašnjim životom a napisane su tako da niko normalan ne može to čitat. Isto to što je ona kao neka čarobnica a ne zna nijednu magiju. Najviše što zna je otrovati plašt a za to ne treba biti čarobnjak. Da je prava čarobnica mogla bi bez problema srediti sve njih i da sve bude po njenom.

VI

Ručali su ukupno pet minuta. Ni jedan ni drugi nisu htjeli jesti juhu, a davili su se u pohanoj piletini. Marko je ubacio nekoliko šnita u usta i rekao da mora natrag na posao, obukao jaknu i otišao. Pogledala sam na sat, prošlo je točno deset minuta otkad je ušao u stan dok nije izišao iz njega. Nije skinuo cipele ni oprao ruke. Josip je pojeo tri šnite mesa, sjeo na kauč i upalio crtić. Ni jedan nije sklonio bilo što sa stola.

VII

Nazvao je Hrvoje. Prvo neodređeno mumljao, a onda rekao da dolazi idući tjedan. Zašto dolazi, jel se nešto dogodilo? Pao sam godinu, mama, kaže. Tako kaže: pao sam godinu. Zašto tek idući tjedan? Dođi odmah. Mora još neke stvari obaviti. Cijeli tjedan? I vikendom? Što imaš obavljati vikendom?

VIII

Medeja je priča o pokvarenom muškarcu i ženi koja se bori protiv zla u muškarcima. A da bi se oduprijela tom zlu u obliku penisa, mora ga udariti tamo gdje ga najviše boli, u jaja. Simbolički, u ovoj drami Jazonove testise predstavljaju njegova dva sina Mermer i Feret.

Zato je Medejin bijes prema svom mužu, koji je metafora falusa, vrlo učinkovito usmjeren prema njegovim testisima.

Oh, bože, Lana.

Lana ima dvije goleme srebrne kuglice probodene kroz obrvu. Ne mogu je pogledati u oči, jer je to toliko invazivno, toliko blizu oku, jedna kuglica joj je stalno upletena u trepavice. Oči mi zasuze svaki put kad pokušam pogledati u njene.

IX

Josip je zaspao u osam, Marko je došao u devet. Rekao je da pada s nogu, skinuo se i pobjegao pod tuš. Rekao je da su pri kraju projekta i da sad moraju stisnuti svi zajedno i uspjeh će. Da putuje sutra u Budimpeštu. Vratit će se u ponedjeljak. Što ćeš u Budimpešti preko vikenda? Radit ćemo, moramo to dovršiti, nema vremena, moramo raditi dan i noć, mahao je rukama. Zvao je Hrvoje, rekla sam. I mene je zvao, rekao je. Što ćemo s njim? Ništa.

Možeš li mi opeglati one dvije košulje, letim u dva? Mogu. Onda je otišao spavati. Na stolu mi je ostalo dvadeset i sedam zadaćnica.

X

Pri glačanju košulje treba početi s kragnom. Glačati vanjsku stranu od vrha prema sredini. Leđa i prsa peglati u jednom potezu od ruba prema kragni. Rukav presavinuti uzduž šava i opeglati s obje strane. Da ne ostane pregib, rukav treba polako vrtjeti. Nosi li vaš muž košulje, vrijedi investirati u dasku za peglanje rukava.

XI

Moj je sin pao godinu. Dakle, nakon svega, godinu. Jesmo li mu previše popuštali ili ga previše stiskali? Jesmo li se krivo postavili? Je li to naš grijeh ili njegov? Jasno mi je samo da nije „naš“. Marko je za njegov faks zainteresiran koliko i za nabore na košulji. Ili manje.

XII

Drama mi se jako svidjela zbog te atmosfere i klasičnih vrijednosti. Ja sam je doživio tako da kroz dramu veliča vrijednosti braka i vjernosti. Da se ja nađem u takvoj situaciji ja bi ipak postupio skroz drukčije nego Medeja, ne zato što to Jazon nije zaslužio nego zato što je osveta jako važna stvar i kroz nju se može. Ipak mi se jako svidjela a najviše mi se svidio prvi stih: „Ej, brod da Argo nije u kraj kolšanski poletio sred Simplegada mrkijeh, od sjekire da u šumi na Peliju bor nije pao nit se vesla mašile junaka prvih ruke, štono Peliji po zlatno runo krenuše!“ (preveo Koloman Rac) Mislim da taj stih sve govori o ljepoti ovog djela.

XIII

Idealan doručak treba sadržavati zobene pahuljice koje se dulje zadržavaju u želucu i predstavljaju savršenu namirnicu za jutro. Pomiješajte šalicu zobenih pahuljica s nekoliko žlica suncokretovih sjemenki i suhih brusnica. Potopite u nemasnom mlijeku i u zatvorenoj posudi spremite u hladnjak do jutra. Ujutro će sjemenke omekšati i omogućiti ukusan hranjivi obrok i dobro raspoloženje.

XIV

Dakle, moj je sin pao godinu. I umjesto da dođe kući, ostaje još nekoliko dana gore, raditi – što? Srediti papire? Kakve papire? Opijati se, vjerojatnije je. Piti s prijateljima po studentskom domu i raditi gluposti. Izbiti iz glave sve te mjesece neuspješnog učenja. Možda ima djevojku? Možda se mora oprostiti s njom? Što ja o njemu uopće znam? Što mi govori o sebi? Kad razgovaramo? Moj sin je pao godinu, a ja ne znam ni zašto.

XV

Dva put sam pokušao ovo čitati i ništa nisam razumio. Zato sam morao pročitati prepričanu verziju lektire na internetu. Poštujem lektiru i klasičnu književnost, ali smatram da je čitanje Euripida u originalu nepotrebno teško i da sigurno postoje i bolji načini kako

srednjoškolcima prenijeti to što se htjelo prenijeti. Jer, ako je riječ o ljepoti teksta onda to danas sigurno baš i ne vrijedi a ako je to zbog priče onda se ta priča mogla ispričati i nekako modernije kao film ili serija a ne da se učenike sili da čitaju tekst kakav je sad.

XVI

Nazvala sam majku dečka koji ide s Josipom u vrtić, pitati može li ga dovesti kad ode po svoje dijete, ali njen je sin pokupio neku virozu i ne ide u vrtić. Ostaje mi dakle samo ići po njega taksijem. Ili autobusom. I jedna i druga opcija će mi uzeti najmanje sat vremena. Mrzim se što nisam naučila voziti. Mrzim se što sam se dovela u situaciju da ovisim o tuđoj dobroj volji.

XVII

Josip me dočekaao krvave usne i krvave majice. Kaže da se potukao s malim Matijom. Zašto? Zato što sam morao. Zašto si morao? Zato. Zašto zato? Zato zato.

Odgajateljica ništa ne zna, to nije bilo u njenoj smjeni, ona je mislila da je pao sa stepenice. Sjajno. Kako mi se brinu za dijete, upravo sjajno. Nisu u stanju kontrolirati šaku petogodišnjaka. Ne znaju ni što im pod nosom rade.

Vraćamo se taksijem. Josip se prvi put vozi u taksiju. Osjeća se važan. No, Josipe, reci mami, zašto si se potukao? Već sam ti rekao, mama: Zato.

XVIII

Mrlju prvo treba ovlažiti laganim trljanjem spužvicom umočenom u pastu napravljenu od sode bikarbone i hladne vode. Natopljenu mrlju ostaviti sat do dva da pasta počne djelovati. Nakon toga dobro isprati odjeću i ako je krv još vidljiva, nastaviti trljati pastom i hladnom vodom. Važno je ne koristiti toplu vodu dok god je krv vidljiva. Odjeću potom oprati na uobičajen način i mrlja bi trebala nestati. Ukoliko soda nije pri ruci, može poslužiti i pasta za brijanje, čak i sol. Za tvrdokornije mrlje trebat će amonijak ili peroksid.

XIX

Medeja je pička jer nije dala guzice Jazonu pa ju je on morao naći drugdje pa je ona popizdila zbog toga na sto stranica.

Zvati roditelje!

Taj kreten, Andrija. Nikad se nije dogodilo da problematično dijete ima uviđavne i razumne roditelje. Ako dijete u školi radi probleme, ako je psihopat i budala, onda bez iznimke isti stavovi, isto ponašanje i iste psihoze postoje i kod roditelja. A roditelje ovog malog kretena Andrije već sam upoznala i ne želim to ponovo prolaziti.

XX

Zvala sam pedagoginju, zvat će Andrijine roditelje. Ne mogu se više boriti s roditeljima. Ne mogu ih više gledati kako su isti kao svoja djeca, i kako ih podržavaju takve kakvi jesu, jer ne vide što s njima ne valja. Ili one druge, koji nemaju pojma što im djeca u školi doista rade. Njih iskreno želim. Muka mi je gledati kako skrivaju šok kad im kažemo da im dijete markira po cijele dane ili kako smo ih uhvatili kako iza škole puše marihuanu.

XXI

Dakle, moj je sin pao godinu, a ja ne znam zašto. Ja sam roditelj koji ne zna što joj rade djeca. Zašto se tuku? Što rade daleko od mene? Ali ja to ni ne mogu znati. To nije moja uloga. Uloga mi je pružiti im najviše što mogu i naučiti ih živjeti i pustiti ih da svoj život žive sami. Ali ako to već sad ne funkcionira, onda to ne može biti njihova krivica. Premladi su da sami upadaju u svoje blato. Jesam li ih dovoljno zvala, dovoljno razgovarala s njima? Jesam li im dovoljno puta ponovila što valja, a što ne valja? Što, zaboga, s nama ne valja? Nešto ne valja, nešto golemo ne valja i moja djeca zbog toga pate.

XXII

Euripidova drama Medeja mi se sviđa jer govori o obitelji. Važan stih je „Od svih stvorenja što ih svijetli resi um, ja smatram ženu stvorom najnesretnijim“ koji opisuje odnose u

tadašnjim obiteljima. Zaplet se dogodio kad je Jazon prevario Medeju i to je uzrok cijele drame. U mnogim vezama se dogodi da muškarac prevari curu pa mu se zato cura osveti. Tako se i Medeja osvetila tako da mu je pred očima ubila djecu. To je ultimativna osveta jer je to puno bolje nego da je njega ubila, jer će njemu sad ta slika cijeli život biti pred očima, i neće mu past na pamet opet prevariti nekoga.

XXIII

Marko se vratio jutros u osam. Josipu je donio golemu kutiju s igračkama. Meni je donio prekrasnu torbu. I Hrvoju je donio nekakvu glupost, čekat će ga u sobi. Zadovoljan je, kaže da su odradili dobar posao. Sutra putuje u Dubrovnik, imaju prezentaciju. Treba li mu prati košulje? Ne treba. U hotelu je bila praonica rublja, sve mu je sređeno i spremno, ništa ne moram. Poljubio me i odjurio odvesti Josipa u vrtić. Nešto kiselo ostalo je u zraku.

XXIV

Andrijin otac je arhitekt, ima vlastiti studio u gradu. Majka mu radi u poreznoj upravi.

Čujte, to je mučenje. Znae što je on imao za zadaću iz kemije? On je morao pola knjige pripremiti samo za jedan kratki ispit. On je po cijele noći učio tu kemiju, znate vi koliki je to pritisak na dijete? Da se razumijemo, mi poštujemo školu. Nema tu, mi njemu jasno dajemo do znanja da nema ništa važnije od škole. Ali znate, tu je i nogomet, on trenira dva puta dnevno, to je vrlo težak ritam. A evo, baš prije dva tjedna su u klub došli iz Dinama i raspitivali se za njega. Znae, to je veliki pritisak na dijete. A uz sve te obaveze u školi, znate, on je cijelu noć učio kemiju. Do pet ujutro. Ni mi ne odobravamo njegov rječnik i ispade. Mi smo mu odmah rekli – tako se u školi ne smije ponašati. Školu moraš završiti s najboljim ocjenama. A tu je i taj nogomet, nije mu lako. Dijete je pod velikim stresom.

XXV

Svinjska plućica skuhaite u slanoj vodi i narežite na trake. Popržite luk i dodajte narezana plućica, slatku papriku, češnjak i malo brašna. Nakon desetak minuta zalijte vodom i ubacite krumpir narezan na kockice. Pri kraju dodajte sol i papar, lovor i tri žlice vinskog octa.

Kuhajte dok se krumpir ne skuha. Servirati za hladnih zimskih dana uz puno pića.

XXVI

Marko se davio u plućima, toliko ih voli. Josip i ja smo naručili pizzu i rugali mu se. Nakon ručka smo svi bili siti i zadovoljni. Mali je upalio crtiće, Marko je na laptopu nešto tipkao, a ja sam ostala za stolom i gledala ih. Oboje hipnotizirani ekranima i ja hipnotizirana vlastitim mislima. Znam ovo odavno, ali dosad nije bilo razloga da tu misao doista sročim: ja više ne volim svog muža. U ovih osamnaest godina stvari su se svaki dan, korak po korak, malo po malo razvijale u nekom smjeru koji nisam htjela ili nisam ni mogla prepoznati. Vjerujem da je sve to posve prirodno i da nije situacija kakva jest, nikad ne bih morala sročiti tu misao. Znam da svaki dan ne može biti isti kao prvi dan i da je ljubav rijeka. Sve to znam, sve to razumijem i prihvaćam, ali moje je dijete palo godinu! Dijete mi je palo godinu i ja sada napokon znam zašto. Zato jer više ne volim svoga muža.

XXVII

Medeja govori o situaciji u kojoj se žena nađe nakon što se njen muž oženi za drugu. Medeja mu to ne može oprostiti jer je žrtvovala svoje porijeklo i mnoge stvari da bi bila s njim, a on je sad ostavlja. Ali ta grčka tragedija ima i drugu stranu medalje, jer Jazonov postupak nije posve neopravdan. On se odlučio oženiti za kćer kralja Kreonta jer im je egzistencija bila upitna pošto su oboje prognanici koji bježe. Ženidba u kraljevsku obitelj bi im oboma donijela sigurnost i on joj to otvoreno kaže, ali Medeja je slijepa u svojoj boli i zato mu se odlučuje osvetiti. Ova drama, iako napisana prije puno tisuća godina i danas je aktualna, jer se mnoge obitelji nađu u istoj situaciji. Zato mi se Medeja jako sviđa i drago mi je što smo to imali za lektiru, jer mislim da se iz nje puno može naučiti.

XXVIII

Marko je otišao u Dubrovnik i ostavio mi dovoljno vremena da se preispitam. Tko sam i gdje smo i kuda idemo. Osamnaest godina je strašno puno. Naša su djeca velika i važna. Toliko smo toga prošli. A opet, tako malo toga je u meni ostalo. Iz dana u dan, bez razmišljanja o vlastitoj sreći, osamnaest je godina samo kliznulo. I sad mi se posljedice tog nerazmišljanja

lome na djeci. Ona to ne zasluđuju. Ona zasluđuju iskrenost i istinu. To mi je dužnost. Prekinuti tu lađ.

XXIX

Nazvao me Andrijin otac. Oni se rastaju, to je problem, moli za razumijevanje. Ne govore o tome, ali to se događa i na Andriju to utječe.

Na djecu sve utječe. Stvari nikad nisu jednostavne, svaka ima svoje posljedice. Nemoguće je zadržati savršeno stanje, ali možemo bar pokušati umanjiti sve zle krvi.

XXX

Moja djeca neće biti ųrtve hira.

XXXI

Za pakiranje odjeće ključno je imati što veći kofer, po mogućnosti s kotačićima. Pakiranje treba početi s kaputima i jaknama, najvećim komadima odjeće koji idu na dno. Potom, ostatak odjeće slađite po pravilu: od glave prema nogama. Kapu, šal, majice, potkošulje, rukavice, potom pidžame, hlaće, na vrh donje rublje i čarape. Obuću zamotati u zasebne vrećice i ako je moguće, staviti je u zasebne odjeljke.

Torbu ne treba pretrpati, jer će se odjeća zguđvati. Da bi se izbjeglo guđvanje i pregibi majice, košulje, suknje i veste treba smotati u tube. Košulje treba zakopčati, a hlaće presaviti duđ nabora, pa na pola. Svećanu odjeću treba pađljivo odjeliti plastićnim vrećicama.

Prije pakiranja je korisno sastaviti popis predmeta, zbog lakše organizacije.

XXXII

Imam sedamnaest majica, osam košulja, sedam suknji, pet haljina, pet hlaća i punu vrećicu

donjeg rublja. Papuče, čizme, tri para cipela, tenisice i dvoje sandala. Sve moje stane u tri torbe. Imam samo jednu, ostale Marko koristi za svoja putovanja.

Kad sam ispraznila svoje krilo ormara pregledala sam i sve ostale ormare i komode tražeći što je još u ovom stanu samo moje. Iza kutije s Markovim skriptama i knjigama s faksa pronašla sam vrećicu s pornićima. Jedan po jedan, sve sam ih odgledala.

XXXIII

Medeja je priča o izopačenosti društva kakvo vlada bez vjere u Boga. Medeja je djecoubojica kako nas Biblija uči to je najgnjusniji čin koji nema opravdanja. A njen muž Jazon je prevarant koji nema moral i živi u grijehu jer se ženi za bogatu ženu iako je već oženjen. Stari Grci su primjer kako se društvo razvija bez Boga i zašto je Bog poslao svog sina Isusa Krista na zemlju da spasi svijet.

XXXIV

Uz porniće su stajale stare knjige. Kutija sa skriptama s fakulteta nije sadržavala ništa posebno. U njegovom ormaru je samo odjeća. Pretresla sam košaru s prljavim rubljem tražeći ono što je bacio nakon Budimpešte. Nijedne gaćice, nekoliko čarapa i hlače. Prazni džepovi. Ladicu iz radnog stola istresla sam na stol. Nekoliko računa. Tramvajska karta iz Budimpešte i račun iz restorana. Plaćen u 00:12. Ostale račune je vjerojatno predao tvrtki za trošak. Ova dva nije.

XXXV

Supruga koji vara ženu može se prepoznati po nekim općim simptomima. Sumnjiv može biti svaki muž koji je neobjašnjeno promijenio svoje navike: odlazi i vraća se s posla u neuobičajeno vrijeme, ima nove obveze izvan kuće o kojima ne govori puno, naglo se odlučio na dijetu i tjelovježbu, tušira se odmah po dolasku izvana, skriva mobitel ili briše povijest poziva i sklanja se sa strane da bi obavio neke razgovore. Postoji li neobjašnjena promjena u seksualnim navikama, također se može prepoznati moguća nevjera.

XXXVI

Marko se vratio kasno navečer. Ugledao je svoje razbacane stvari i širio ruke. Nema pojma što se događa. Planula sam. On je negirao. Oboje smo vikali. Josip se probudio u plaču. Nisam popustila. Udarila sam ga. Vikao je. Ponovo sam ga udarila. Uzeo je iste kofere s kojima je došao i izišao. Grabila sam njegove stvari s poda i bacala ih za njim kroz prozor. Josip nije prestajao plakati.

XXXVII

Lijekove za smirenje treba progutati s čašom vode. Dozu je najbolje rasporediti kroz dan, na jutro i večer, no po potrebi može i odjednom. Doza se ne smije prekoračiti više nego dvostruko. Ne smiju se piti alkoholna pića jer povećavaju učinak lijeka. Nakon tableta se valja opustiti i duboko i polagano disati. Pomaže i fizička aktivnost, duga i brza šetnja ili vožnja biciklom. Bolje je ne ostati u stanu i izbjegavati kuhanje i kućanske poslove da se ne potiču asocijacije na negativne misli. Glavu treba vjetriti i razmišljati o lijepih stvarima.

XXXVIII

Josipa je prijateljeva majka odvezla u vrtić i vratit će ga poslije podne. Danas nemam nastavu. Ostalo mi je samo nekoliko zadaćica za ispraviti do sutra. Dan je prekrasno sunčan.

XXXIX

Josip stalno plače. Nije tužan samo kad se hipnotizira crtićima. Vratio se Hrvoje. Gdje je otac? Mogu li pričati s tobom? Što se događa? Sine moj, pusti me, nisam od volje. Samo me pusti na miru.

XL

Mama, idem u Indiju. S volonterskim centrom idem u kamp za slonove, radit ćemo sa ugroženim životinjama. To nije odjednom, volontiram već cijelu godinu, ovo je samo nastavak svega što sam dosad radio. Zato sam odustao od biologije. Ne želim fakultet, ne želim tako živjeti. Probao sam i zaključio da to nije ono što želim. I samo moram reći da to nema veze s vama. Ti i tata ste mi pružili sve što mi je ikad trebalo, uvijek ste me podržavali i znam da ćete i u ovome. Teško mi je razumjeti što se dogodilo među vama, ali nadam se da neće potrajati. Volim vas.

XLI

Drama Medea je jako važna drama što se može prepoznati zato što su na primjer neki motivi iz te priče preživjeli do danas u popularnim pjesmama. Na primjer Balašević je ovo otpjevao jednim stihom koji ide: „Ponekad tragam i ja za zlatnim runom“ koji govori o Medejinom mužu Jazonu dok je tražio zlatno runo i kad je upoznao Medeju. To nam govori kako su svi nezadovoljni s onim što imaju i na primjer traže zlatno runo. Ono što smo naučili je da čak i ako pronađeš zlatno runo to ti ne garantira sreću, kao što smo vidjeli u drami, a na primjer isto se vidi i danas. Na primjer često se čuje kako dobitnici nagrada na lutriji završe nesretni.

SILVIJANA

I

Rekao mi je zlo. Rekao mi je zlo, prevaro i obmano, bježi od mene, koliko sam te puta zvao, koliko puta nisi došla, koliko si se puta pravila da ne čuješ, koliko si spletki isplela, znam ja što ti hoćeš od mene, hoćeš da umrem, to hoćeš, hoćeš da umrem pa da prodaš stan, novce moje hoćeš, sve ja znam, ali platit ćeš ti meni, ništa ne brini, sve ja znam, sve ću ti ja naplatiti, ništa nećeš dobiti od mene, ništa, ništa nisi zaslužila i ništa nećeš ni dobiti, dovoljno si ti ukrala od mene, sve ja znam, gdje ćeš sad, dolazi ovamo kad ti govorim, vrati se, gdje si pobjegla, bježiš je li, sve je meni jasno, sve je meni jasno zašto ti bježiš, dobit ćeš ti svoje, nemaš ti gdje pobjeći, naći ću ja tebe, sve ćeš ti meni platiti, gdje mi je štap, gdje mi je štap dohvatim li te štapom platit ćeš, sve ćeš ti meni platiti. A ja sam čučnula u kuhinji iza peći i plakala.

II

Bila sam kod njegovog liječnika. Rekao je to je tako, to se tako razvija, ništa se tu ne može, bolest se širi, malo po malo uzima maha, mi to možemo probati usporiti i to je sve što možemo, dat ćemo neke tablete za smirenje, kad se tjeskoba poveća dat ćemo više tableta, moramo naći dozu koja pomaže, to ne možemo znati, to je individualno, dajte mu jednu tabletu ujutro i navečer, pa ako vidite da ne pomaže, ako je i dalje tjeskoban, ako ne spava, dajte dvije, dvije će pomoći, ako ne pomognu dvije dajte tri, samo pazite na tlak, ove tablete snižavaju tlak, pa treba paziti na tlak, ja ću vam napisati recept, a vi ćete onda naći mjeru, ne možemo ništa više, samo lijekove i izdržati, bit će boljih faza, bit će lošijih faza, bit će i agresivan, i zločest, takva je to bolest, ali morate razmišljati unaprijed, znate, to nikad neće ići na bolje, to će biti sve gore i morate razmišljati kako ćete kasnije, vi ste sami je li, nemate brata ili sestru, to je nezgodno, teško je brinuti za roditelje, teško je kad nemate nikoga, ali ni oni nemaju nikoga, znate, samo nas, rekao je liječnik.

III

Kad sam se vratila, otac je sjedio na kauču i kuhinjskom krpom pokrio oči. Izgledao je kao da

spava. Nasjeckala sam mrkve i stavila ih kuhati, oribala pod koji je ispolijevao u kuhinji. U sobi je razbio sat, skupila sam ga i bacila, presvukla posteljinu s mrljama od njegove mokraće, na madracu je ostala velika mrlja, preokrenula sam ga na drugu stranu na kojoj su stare osušene mrlje. Tad se probudio.

E, moja Silva, rekao je, ko je mislio ovo dočekati, ko je mislio da će ovako biti, bolestan a ništa me ne boli, a ništa ne mogu, a nemam ni vrućicu, ko je mislio da će do ovoga doći, gdje su oni naši lijepi dani, vidiš li što nam godine rade, moja Silva, vidi na što smo spali, a gdje je Marica, gdje je moja Marica što se ne javi, Marice gdje si što me ne čuješ, Marice! Ne viči oče, rekla sam mu, zaboravio si, majka je umrla prije dvije godine, sjećaš se, samo si zaboravio, nije to ništa. Onda je ušutio, vidjela sam kako mrko gleda ispred sebe. Dohvatio je štap i udario me po glavi. Lažeš, lažeš zlo jedno, lažeš i varaš me, sve mi lažeš, znam ja dobro, ti me praviš ludim, znam ja što ti hoćeš, hoćeš novce, svi to hoće, vi bi mene u ludnicu strpali, to bi vi, znam ja, u ludnicu pa podijeliti novce, sve je meni jasno, al nećeš ti sa mnom tako, o ne, zapaprit ću ja tebi, sve ću ti zapapriti, jel ti jasno, neće mene nitko zajebavati, još ja mogu tebi zagorčati, nećeš se ti sa mnom zajebavati, sad ćeš ti vidjeti. Onda se napregnuo i učinio stolicu u hlače.

IV

Ne mogu više izdržati. Ne mogu više. Ne znam što s njim. Ne znam kako. Zvala sam Andreja. Nije se javio. Za pet minuta je poslao poruku da je negdje na konferenciji nekakvoj i da će se javiti kasnije. Ocu sam umrivila dvije tablete u jogurt. Pola je popio, pola prolio po sebi. Nije prestajao vikati. Polegla sam ga u krevet i rekla mu da moram ići, ne mogu ostati, sutra radim i moram spavati, tu nemam gdje, ne mogu još jednu noć odsjediti na stolici, kičma me ubija, križa me ubijaju, a moram raditi, šef je već nervozan, previše sam izostala, ne mogu svako jutro biti s tobom, moram cijelu smjenu odraditi na nogama, zato moram kući spavati, moram u krevet, ali vratit ću se sutra, poslije posla ću doći pa ću ti skuhati nešto, ujutro pojedj jogurt, za ručak imaš juhu od mrkve, ostavit ću je na štednjaku, laku noć oče, rekla sam mu, a on me tek onda pogledao i rekao lažeš, znam ja što ti hoćeš, hoćeš moje novce.

V

Nazvala me Dijana, pitala kako je, rekla sam loše je. Rekla je izdržat ćeš, samo se moli i

Gospa će ti sve muke ublažiti, ja se svaki dan molim i svaki dan mi Gospa pomogne, Blažena Djeвица Marija, baš ona.

VI

Kući sam stigla za vremenske prognoze nakon dnevnika. Josip je sjedio za kuhinjskim stolom i gledao me staklenim očima. Pored njega velika boca kole, prazna, s nekoliko kapi rakije na dnu. Ništa nisam rekla, prošla sam prema sobi samo da se uvučem u krevet, samo da prespavam sve i svakoga, ali nije me pustio. Gdje si ti dosad, rekao mi je šupljeg pogleda. Gdje si ti dosad, gdje se skitaš, kurvo, opet se negdje vucaraš, stalno negdje ideš, stalno neka opravdanja, kurvo, ti si kurva, samo kurve šeću okolo po cijele dane, kurve, kraljice noći, hahaha, ti kraljica, ti si smeće zadnje i ološ, dno dna prljavština obična, ti si kurva, stalno neke priče, ne želim čuti ni riječ, dosta mi je razgovora, dosta mi je laži i opravdanja, nemaš se ti meni što pravdati, kurvo jedna prokleta, to si, ti si kurva, dno, dno koje treba zgaziti! Podigao je ruku, otrčala sam u sobu i zaključala se, a on je ostao vikati cijelu noć.

VII

Budilica je zvonila u pet. On je hrkao s glavom na kuhinjskom stolu. Pored glave mu se pojavila još jedna boca kole s dopola popijenom rakijom. Po podu rasuta tjestenina. Razbijeno keramičko posuđe. Moj kaput zgažen i zgužvan. Kauč na pola prostorije. Pljunut televizor. Ulazna vrata zaključana. Pokušala sam otključati, ali nisam uspjela. Promijenio je bravu.

VIII

Na posao sam zakasnila pola sata. Šef je ušao dok sam oblačila pregaču. Znaš, Silvijana, ja razumijem da imaš situaciju, rekla si da ti je otac bolestan, ja sam te pustio dva dana, jesam li te pustio, jesam, ali si danas trebala doći, a vidi, pola sata je prošlo, ja nisam znao ni hoćeš li doći ili nećeš, nisi se javila, ali dobro, ja razumijem, rekla si ti meni i otac bolestan i s mužem imaš problema, sve je to razumljivo, svi mi imamo problema, ali ja moram znati da ćeš doći na vrijeme, ja ne mogu otvoriti smjenu bez jedne prodavačice, ti to znaš i sama, i što sad ako se to nastavi, htjet ćeš oca njegovati, to je meni razumljivo, mi se brinemo za

svoje roditelje, imam i ja staru majku, ali to je sve više slobodnih dana, ja ti ne branim, da se razumijemo, meni je to sve shvatljivo, ali ja nemam s kim otvoriti smjenu, ja ne mogu sam tu raditi, ti to razumiješ, zato molim te nemoj više, znam da imaš problema, svi mi ih imamo, ali nemoj svoje probleme donositi na posao, imaš još deset dana godišnjeg, to iskoristi kako ti bude odgovaralo, eto to ti dopuštam da sama odrediš, samo mi javi dva dana ranije, i kad kažeš da ćeš doći, onda dođi, jel se razumijemo, ovo da mi kasniš pola sata to se ne smije više ponoviti, ja sam morao zvati Anicu da dođe, ja nisam znao hoćeš li ti doći ili nećeš, i sad će ona doći i odraditi smjenu, i kako da ja platim tu dnevnicu, idi sad kući, njenu dnevnicu ću ti odbiti od plaće i sve u redu, i sutra dođi na vrijeme na svoju smjenu, jel to jasno, a ako ti treba slobodni dan javi dva dana ranije, sve ti dopuštam, ali ovako više ne ide, to neka je jasno.

IX

Oca sam zatekla na podu. Zvala sam ga i vikala, nije reagirao, samo je ponavljao, o Silva, o Silva, o Silva, o Silva, o Silva, o Silva. Nisam ga mogla podići, nisam mu mogla pomoći, zvala sam hitnu pomoć. Dežurni tehničar je pitao u kakvom je stanju, koja mu je dijagnoza, kakve bolesti ima, demencija razumijem, a koliko ima godina, osamdeset i jednu kažete, kakve znakove demencije pokazuje, jede li redovno, gdje je sad, leži na podu, možete li ga nasloniti, da li je pri svijesti, odgovara li na pitanja, možete li mu dati vode, da li ima temperaturu, koje lijekove pije, nismo sigurni za intervenciju, kažete da zna biti agresivan, kažete da je paranoičan, da se gubi, to je sve od demencije, to nije napad, to je takvo stanje, to nije za liječnika, dajte mu tabletu za smirenje, dajte mu duplu dozu, smjestite ga u krevet i do ujutro će biti u redu, ako odbija umrvite mu u vodu i prevarite ga nekako, čujte to nije za liječnika, imamo puno ozbiljnijih intervencija gospođo, dajte mu lijek, izmjerite mu tlak, ako bude problema nazovite. Nisu htjeli doći. Jedva sam ga naslonila uza zid. Umrvila sam mu dvije tablete u vodu. Nije htio otvoriti usta. Gledao je ispred sebe i tresao glavom. Nisam mogla ništa. Nazvala sam njegovog liječnika kući. Kažete hitna nije htjela doći, razumijem, ja ću ih nazvati, rekao je. Hitna je došla za dvadeset minuta. Liječnik i tehničar su ga podigli na krevet, izmjerili mu tlak i temperaturu, dali mu injekciju za smirenje. Hoćete ga voziti u bolnicu, pitala sam. To nije za bolnicu gospođo, rekao je bolničar, demencija se ne liječi u bolnici, vidi se da je on dobro, pacijent je njegovan, tu nema osnova za bolnicu, vama treba dom ne bolnica, kako da ga odvedete u dom, morate se upisati, liste su duge, čeka se po dvije godine, znam, to je previše, ali je tako, imate i privatne domove, da, jako su skupi, više

od prosječne plaće, da, to si ne može svatko priuštiti, a što da radite, ne znam, gospodo, ne znam.

X

Ne mogu više. Ne znam kako dalje. Zvala sam Andreja. Nije se javio. Nazvao me pet minuta kasnije. Rekao je bio sam na sastanku, izišao sam samo na kratko da te čujem, kako si, kako djed, toliko loše, što ćeš s njim, ima li ti tko pomoći, kako to misliš samo ja, mama ja ne mogu, sad radimo nešto važno, stalno radim, ne bih sad nikako mogao dobiti slobodno, evo vidiš i sad sam na sastanku, a ne može ni Anita, sad su upisi, Emilio hoće u gimnaziju, ide na pripreme i iz matematike i iz engleskog, Anita radi s njim, ja sam na poslu stalno, ali gledaj, poslat ću ti nešto novaca, nađi nekoga, nađi neku ženu da ti pomogne s njim, da ga presvuče, da mu da jesti, bar jednom dnevno da svrati bit će lakše i tebi i njemu, kako je otac, stalno pije, promijenio je bravu, ne, nisam se čuo s njim, ma ne želim ga zvati, nemamo što pričati dok je pijan, zašto uopće ideš tamo kad je takav, znam da to ne prestaje, znam da nemaš gdje, možeš se kod djeda stisnuti, ma znam da nema mjesta, sve razumijem, ali ne znam što da ti kažem, evo zovu me, moram natrag na sastanak, ajde izdrži, još malo pa će biti bolje, ajde javim se, čujemo se mama.

XI

Nazvala sam šefa reći mu da mi treba još nekoliko dana slobodno, da mi je otac zbilja loše. A jesam li rekao da mi javiš dva dana ranije, samo sam to tražio, dva dana, pa ne mogu ja sad iz ničega tebi naći zamjenu, ne može to tako, lijepo sam ti rekao, sve sam ti omogućio, ali ovako ne može, sutra dođi na posao, odradi svoju smjenu, pa ćemo onda vidjeti, ili ne moraš ni dolaziti, i ne zanima me koliko ti je ostalo do penzije, ja nisam socijalna organizacija, sutra ćeš se pojaviti na poslu, ne zanima me kako, ništa me ne zanima, odradit ćeš svoju smjenu sa smiješkom ili se ne pojavljuj uopće, radna knjižica će te čekati za pultom, samo da znaš.

XII

Kući sam stigla pred dnevnik. Samo da si uzmem nešto odjeće da imam u čemu na posao. Prostrt ću deku na pod i spavati uz oca dan-dva, dok ne smislim kako dalje. Bilo je

otključano. Josip je sjedio za kuhinjskim stolom i gledao me onim istim staklenim očima. Ista poza, isti pogled, samo je više praznih boca rakije oko njega. Kurvo, rekao je. Kurvo, znam gdje se kurvaš, ništa ti nije sveto, kurvo, po cijele dane lutaš, po cijele noći se kurvaš, smeće jedno obično, ološ, ti si ološ koji hoda zemljom, ne odgovaraj mi, ništa mi ne odgovaraj, jer ne želim čuti ni jednu riječ od tebe, prokletinjo obična, crve koji gmiže, ti si crv, zgazit ću te crve, kurvo obična bijedna! Pokušala sam mu odgovoriti, ali nijedna riječ ne dolazi do pijanog uma. Čuje samo što želi čuti i vidi samo što želi vidjeti. Ušla sam u sobu, uzela torbu i krenula pakirati odjeću, a on je ušao za mnom i udario me plastičnom bocom punom rakije po glavi. Pala sam i na podu me nastavio tući nogama.

XIII

Dijana kaže izdržat ćeš, samo se moli i Gospa će ti sve muke ublažiti, Blažena Djevica Marija, ona zna naše muke, ona zna kako nam je, i ona je bila žena u muškom svijetu izgubljena i baš je nju Gospod Bog izabrao da spasi ženski rod, ajde, moli se sa mnom, kaže Dijana. Kaže zdravo Marijo, milosti puna, Gospodin s tobom, blagoslovljena ti među ženama i blagoslovljen plod utrobe tvoje, Isus. Sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas grešnike, sada i na času smrti naše, amen. Zdravo Marijo, milosti puna, Gospodin s tobom, blagoslovljena ti među ženama i blagoslovljen plod utrobe tvoje, Isus. Sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas grešnike, sada i na času smrti naše, amen. Zdravo Marijo, milosti puna, Gospodin s tobom.

XIV

Nazvao je otac. Oče, dobro ti je? Odlično mi je, kaže. Da je skuhao ručak, da dođem. Uredio je i prozračio cijeli stan, napokon podigao rolete da sunce obasja mračne zidove. Skuhao je sarme kakve je mama radila. Predivne sarme, sa sjeckanom junetinom i teletinom umotanom u lišće vinove loze, ne melje se meso nego se sjecka, kako je mama spremala na selu, i bez riže. Napravio je veliki lonac, tko će to sve pojesti, tata. Svi ćemo pojesti, kaže, svi će doći. Hvala Gospi Mariji što te ozdravi, oče.

XV

Cure na poslu su napravile tortu. Jabuke i cimet, kao pita, ali na dva kata, tri kata. Dijana je

na vrh torte stavila kipić gospe Marije. Sve smo se uhvatile za ruke i izmolile Zdravo Marijo milosti puna. Onda je došao šef. Zagrlio me i rekao drago mi je da si se vratila. Sad će sve biti u redu. Prvi kupac koji je ušao je nosio kiticu ljubičica. To je bio Josip. Ubrao ih je u vrtu. Obrijao se i počeošljao. Obukao je odijelo u kojem smo se ženili. Stao je u njega kao po kroju, ili ga je dao proširiti ili kao da više nije imao onaj golemi trbuh. Imao je malo zemlje na cipelama. To je iz vrta, dok je brao ljubičice. Obrisala sam mu cipele. Uvijek ima zemlje na cipelama, puno je radio na terenu sve dok tvornica nije propala. Hvala Gospi Mariji koja je smirila njegov bolni jal.

XVI

Došao je Andrej. To mi je sin, vidite koliki je. I on se postarao, ima dva sina, krasna, stariji će sad upisati gimnaziju, ide na pripreme, ali mu sigurno ne treba, on je tako pametno dijete. Oboje su pametni, reci gospođi, Andrej, jelda su pametni. Andrej pita boli li me. Reci joj kako su dečki pametni, unuci moji, a što mi je ovo u nosu? To ti je sonda, mama, nemoj to skidati. Kakva sonda, zašto sam u krevetu, zašto su mi ruke zavezane? Trgala si infuziju pa si ruku raskrvarila, zato su ti zavezali ruke. Ma što to pričaš, Andrej, gdje sam to ja? Oh, mama, rasplače se Andrej.

BAUBA

I

Posljednji povratak kući. Zadnji pozdravi su samo nametnuti ritual. Sve je dio programa, sve je već programirano. Jebeš to. Kopter me iskrcao na školskom igralištu. Vidimo se za dvadeset i četiri sata, rekao je pilot i odletio. Na igralištu su me dočekale Mon i Sisy.

Isuse, Bau, debela si kao prasica, rekla je Mon. Jao, to će biti skandal kad drugi vide, kriknula je Sisy i uslikala me. Stavljam ovo na mrežu. Mon me zgrabila za guzove. Jao, Bau, ove su velike kao lubenice! Koliko imaš kila? Sto? Dvjesto?

Kučke moje drage, uvijek iste. Zagrlila sam ih i obljubila.

Idemo na pivu, kravo, idemo slaviti, rekla je Mon. Daaa, al prije toga se idemo prošetati s tobom po korzu, izgledat ćemo duplo mršavije uz tebe takvu, vrištala je Sisy.

Vodite me prvo kući, kučke moje drage. Večeras ćemo na pivu. Moram prvo pozdraviti roditelje.

*

Pištanje. Dugi pištavi zvon koji se ponavlja svakih nekoliko sekundi. Slike neodređenih sjećanja miješaju se s tim neugodnim zvukom. Sve je pomiješano, vidjela sam oca i majku i oboje su se osvrtni za tim zvukom, majka je plakala a otac ju je tješio, vidjela sam Mon i Sisy kako pijano teturaju i zvuku prkose prodornim smijehom, a onda sam se pojavila pred Brunom, bio je gol i penis mu je blistao na mjesecini, ali mi je taj zvuk branio da mu priđem i onda je svijest o zvuku postala stvarna, slike su izbljedile, ostalo je samo pištanje i spoznaja da se budim.

Otvorila sam oči i zvuk je prestao. Na zaslonu ispred mog lica pisalo je: „BUĐENJE IZVRŠENO“.

II

Posljednji posjet roditeljima. Sve u razini očekivanoga. Majka mi je otvorila vrata, malo starija i malo tužnija nego prošli put. Otac se pravio malo manje zainteresiran nego prošli put. Uspjeli smo razmijeniti tek nekoliko rečenica prije nego što se majka rasplakala, počela pričati o svom popu, kako je rekao da je to što radim igranje s božjim principima i da nitko nema pravo ostaviti obitelj da bi išao tamo gdje ne pripada. Da je bog svakome dao svoje mjesto gdje treba živjeti. Da i otac govori da je to samoubojstvo. Da znam kako on ne voli popove, ali isto se slažu oko toga. Da je bio i na misi zbog mene. Otac je rekao, stara ne gnjavi je, boga mu jebem. Pa je mama rekla nemoj psovati boga. Pa je tata rekao nemoj da se sad svađamo. Mama je otišla plakati na balkon, a tata se raspričao kako je gledao dokumentarac o projektu Morfej, kako mu gospođe u dućanu čestitaju na mojoj hrabrosti, kako je ponosan na mene. Kako se ne slaže s tim, ali je ponosan. Kako me cijeni. Na kraju se mama vratila s balkona pa smo svi troje zajedno plakali.

*

Na zaslonu se iscrtavaju biološki podaci. Srce kuca normalno, disanje normalno, krvna slika... neki brojevi su se crvenjeli. Još ne mogu pomicati udove, ali lagano vrtim glavu. To je regularno, to je u redu. Ali nešto me oštro boli u podlaktici. To nije regularno. Bol nakon buđenja nije dobar znak. Mučnina i grč u trbuhu. Senzori i dalje očitavaju stanje. Na zaslonu se gomilaju crveni brojevi. Tlak snižen. Ortracija narušena. „GUBITAK KRVÍ“, zacrvenjelo se na zaslonu. Sranje. Sranje. Sranje.

III

Posljednje pivo. Odvele su me u pivnicu nad rijekom, kolibu naslonjenu na drvene stupove nad rijekom, pedeset stepenica u vis. Jedva sam se uspela.

Jebote, Bau, pa što su ti to učinili? Umrijet ćeš od srca prije nego što odeš. Što ti majka veli na to što su napravili od tebe? Mame vole kad im kćeri lijepo jedu. Mon i Sisy dovršavaju jedan drugoj misli i stalno nazdravljaju. Jedva pratim ritam.

U pičku materinu. Pa koji vrag? Mislila sam da će te drilati kao astronauta. Da ćeš biti kao Lajka ili kao kučke s plakata, zgodne, nabildane i s lijepom frizuricom.

I jesu me drilali, ali za putovanje moram imati puno masnog tkiva. To je važno za putovanje, rekla sam.

Takvu će te staviti u kutiju?

U stvari ne, nedostaje mi još petnaestak kila.

Jebote, Bau, pa nemoj. Ne daj im. Ne stane ti više. Izgledaš kao vilendorfska Venera, pa pogledaj ti te sise.

Možda je to namjerno, kužiš. Možda je tamo takva moda, kaže Sisy. Onda su mi gledale sise, šutile i pile u tišini.

Jeste li tužne zbog mene, kučke?

Haha, samo sanjaj. Cijelu noć ćemo s veseljem slaviti što više nećemo gledati tvoju debelu guzicu. Ajmo, živjeli! Mon diže kriglu, Sisy diže kriglu, ja dižem kriglu. Do dna, viknu i iskape svoje krigle. Trudila sam se pratiti ih, ali i prije nego sam ugledala dno krigle osjetila sam mučninu.

*

„OPSTRUIRANA TRBUŠNA ŠUPLJINA. ANALGETIK 50/70.“

U trbuhu mučnina i grč, koji se već i od čitanja poruke sa zaslona pretvaraju u bol. I ruka me boli. Nešto se dogodilo. Nešto nije kako treba. Ne mogu pomaknuti ruke. Glasovno upravljanje! Glasovno upravljanje, vičem. „GLASOVNO UPRAVLJANJE“, zacrveni se na ekranu. Analiza putnika, slika trbušne šupljine putnika B, vičem. Na zaslonu se pojavi slika mog trbuha. Velika crvena mrlja. Nešto se dogodilo. Analiza putnika, slika putnika A, zapovjedim kutiji. Na zaslonu se pojavi trulo tijelo mog suputnika.

IV

Još jedno posljednje pivo. Ovo smo presjekle žesticama i odmah naručile novo. Mon i Sisy su točno procijenile da nemamo toliko vremena da bi pili sporo. Ajmo, živjeli! Novo nazdravljanje.

I znači putuješ s komadom! Kučke se nisu prestale ceriti.

Daj reci opet, daj reci opet!

Svi putnici putuju u paru, rekla sam, a one su vrištale od smijeha i udarale šakom o stol.

Reci opet, reci opet!

Putujemo u muško-ženskim parovima, jer ako nikoga ne bude tamo gdje stignemo, možemo začeti novu civilizaciju, uzdišem i naginjem kriglu.

Reci i ono o Evi, hajde reci.

Kao Adam i Eva.

Ahahahaha, kučke su popadale na pod od smijeha.

Jeste li se već prasnuli? cerekaju se.

Što?

Ako će na vama zasnovati civilizaciju, onda se mora znati da ćete si pasati, jelda? Ili su i njega šopali pa je debeli prasac kao moj muž, kaže Mon. Onda zaboravi na zasnivanje civilizacije, od sala mu jedva pronađem pimpek.

*

Provjera okruženja, prišapćem. Ne mogu disati, bol u prsima mi dopušta samo plitke udahe. Analgetik ne djeluje. Ili djeluje preslabo. Ili je bol prevelika. Zaslon miruje. Provjera okruženja, ponovim s mukom. „PROVJERA OKRUŽENJA“, ispiše se na zaslonu. Ponovo brojevi. Nema crvenih. Analiza mora. Kemijska svojstva. Tlak. Atmosfera. Sve u granicama, nema neočekivanih vrijednosti. To je dobro. Bol u trbuhu divlja. Ne mogu govoriti, ne mogu misliti. Bez glasa ne mogu tražiti još lijeka, ne mogu zapovjediti slanje signala. Kabina treba sama uključiti proces, ali zašto već nije? Boli me, moram zatvoriti oči. Kad sam ih ponovo otvorila na zaslonu je svijetlilo: „PROVJERA KOMUNIKACIJE“.

V

Novo posljednje pivo. Četvrto ili peto. Vani je još bio dan. Negdje između dva nazdravljanja Mon je vrisnula: Moji! U pivnicu su ušli Monin muž i dvoje klinaca. Mlađa izgleda kao Mon na školskim fotkama. Starija već ima trinaest. Ja sam im heroina. Bože, Mon nemoj da se sramotim, već sam strašno pijana. Samo se opusti, Bau, govori mi Mon, svi te i želimo vidjeti pijanu.

Morala sam im pričati o putovanju, kako idem gdje nitko nije bio, kako idem spasiti budućnost. Pričala sam im o zalogu koji sadašnjost čini za budućnost, o petogodišnjem treningu, o procesu hibernacije, o tome što nas čeka tamo gdje idemo. Cure nisu treptale. Mon ih je obje poljubila u čelo, muža stisnula za stražnjicu i teatralno rekla: Idite sad kući, za večeru si naručite pizzu, mama večeras ne kuha. Mama će se toliko napiti s tetom Bau da će kući stići tek u zoru i to na četiri noge.

*

„OTKRIVENA VANJSKA KOMUNIKACIJA“, svijetli na zaslonu. Na satu vidim da su prošla tri sata od buđenja. Kako? Pala sam u nesvijest. Ili sam opetovana padala. Znači da značajno gubim krv. Znači da je ozljeda velika. Signal, šalji signal. Šalji sve signale. Vani ima nekoga, vanjska komunikacija postoji. Otkrit će signal. Što prije, samo nek bude što prije.

Ponovo gledam u sat. Petnaest minuta više od posljednjeg treptaja. Gubim se. Šalji signal, vičem. Šalji taj jebeni signal. „POKRENUTO SLANJE POZIVNOG SIGNALA“.

VI

Posljednja trava. Zapalili smo u toaletu pivnice. Sisy je pjevušila državnu himnu, a nas dvije smo je utišavale. Scenarij koji se ponavlja, kad se Sisy sredi pjeva himnu. Mora ju se ili utišati ili bježati od nje.

Smiješ li se ti uopće drogirati? pitala je Sisy. Smijem sve.

Zato sam i došla.

Tooo, curo, Sisy pali još jednu posljednju. A kad ti počinje to?

Za tri mjeseca.

Bau, za tri mjeseca? Tako dugo? Znači doći ćeš nam opet.

Ne, ne mogu. Tri mjeseca završnih priprema. Neću smjet nigdje. Ovo je oproštajka. Znae već.

Pa daj, pobjegni na jedan dan, ajde, otići ćemo na planinu.

Ne mogu cure, nije baš jednostavno. Moram se još udebljati. Morat ću i na još neke operacije. Komplikirano je. Svašta mi rade s tijelom. Ne želite znati.

Fuj, Bau, gadarija.

Da, pijmo u to ime!

Vratile smo se iz toaleta potpuno razbijene. Na putu do stola smo se srušile. Sisy je ponovo počela urlikati himnu.

Cure, molim vas, konobar je došao do nas.

Šix, daj još jednu turu, pa idemo na rijeku.

Cure nemojte. Radite galamu. Idite van piti, molim vas, molećivo je rekao konobar.

Pičko, ne seri! Znaš li ti uopće ko je ovo? Sisy zareži i pokaže na mene. Oči su joj sijale od bijesa.

Znam.

Onda ne jebi večer, govno, nego nam toči turu!

*

Cvrkut ptica. Otvaram oči i preda mnom je livada osuta žutim cvjetovima. Nad njima leptiri. Nad njima nebo. Prekrasno i plavo, s oblacima koji izgledaju poput nepoznatih simbola. Sunce grije, ali nešto ne valja. Treba mi nekoliko trenutaka da prepoznam problem. Gledam u nekakav zaslon. Sve izgleda stvarno, ali nije. Ležim na leđima, a prostor oko mene je veliki zaslon. Izgleda vrlo stvarno. Ne mogu odrediti koliko je daleko od mene, ali sigurno je riječ o

projekciji. Ne osjećam sunce na obrazima, ne osjećam vjetar u kosi, samo hladnoću u prstima. Ne mogu ih pomaknuti. Ne mogu se pomicati.

„Dobro jutro“, kaže glas.

VII

Posljednje povraćanje. Jesi li dobro? pita me netko. Nisam, odgovaram. Jebi ga, isperi usta, idemo dalje. Gdje dalje, nisam sigurna da mogu. Možeš, možeš. Idemo do Bruna. Zašto do Bruna? Zato. Zato što ga izbjegavaš stalno, al on te jadan želi vidjeti. Nisi ga posjetila ni prošli put, ni pretprošli put. A on je cijeli bio tužan pa nam se jadao da ga izbjegavaš. Zato smo mu obećali da ćemo te dovesti. Prvo dobro napiti, pa te dovesti, he-he. Ja nisam ništa obećala, to je Mon obećala, rekla je Sisy.

Padale smo po šljunku do rijeke. Sisy je čučnula nad rijekom i glasno pišala u nju. Bućkalo je u ritmu himne. Mon je gazila uz rub, skliznula i jednom nogom upala u blato. Opsovala je, skinula cipelu i zavijorila je preko rijeke u mrak. Onda je skinula i drugu i bacila je u rijeku. Nas dvije smo ponovile iste radnje. Kad smo završile ritualno izuvanje, bose i zagrljene smo krenule prema centru.

*

Cvrkut ptica.

„Gdje sam?“

„U komori za buđenje“, odgovara glas. Neodređenog roda, neodređene starosti i neodređene stvarnosti. Pomalo umjetan. Pomalo lažan.

„Komora?“

„Uhvatili smo tvoj signal i prebacili smo te u komoru.“

Sjetila sam se krvi. „Bila sam ozlijeđena. Sve je bilo puno krvi. Moj trbuh. Ali više me ne boli. Jeste li me izliječili?“

„Još si ozlijeđena, tek te pregledavamo.“

Sjetila sam se crnog tijela svog suputnika. „Moj suputnik je mrtav.“

„Da.“

„Zašto je moj suputnik mrtav?“

„Sad spavaj, ne smiješ dugo biti budna. Gasim te.“ Mrak. Slika je nestala, cvrkut ptica je nestao. Samo mrak.

„Ne želim spavati! Želim znati što se dogodilo. Gdje sam? Tko ste vi?“

Nitko ne odgovara. Potpuni mrak i potpuna tišina.

VIII

Posljednje bacanje kamenčića na prozor.

Daj ti meni reci, jel to sigurno? pitala me Sisy ispred Brunine zgrade. Sve tri smo buljile u pod ispod ugašene svjetiljke i pokušavali naći kamenčiće na asfaltu. Uspješnije uzorke Mon je bacala prema Bruninom prozoru.

Pa ljude hiberniraju već deset godina, znaš. Uspavljuju ih i bude po potrebi. Doduše, ovo je prvi put da se putuje tako daleko. I prvi put da idu žene.

Da?

Bilo je ono kao žene slabiji spol, metabolizam im loše podnosi putovanje, ovo ono, bla bla, manji je rizik. I onda jedan čiča rekao: a što ako se probude poslije kataklizme pa treba ponovo naseliti zemlju? A svi su rekli: bome. I tako sad idemo u paru. Muško i žensko.

Jebote, Bau, ti si rasplodna krava.

Ne ide ovo, kaže napokon Mon. Idemo zapjevati, ko ga jebe. Nek se svi probude, ko ih jebe, neću nikad pogoditi jebeni prozor. Ajmo, odmah smo se složile. Himnu, veselo je rekla je Sisy. Ne himnu nego neku romantičnu, da nam se golupčići zaljube inače nam plan neće uspjeti. Pjevajte, mačke. Uhvatile smo jedna drugoj ramena i počele se derati: „Ponoooooć, nema zvuka s pločnikaaaa, jel mjesec izgubio pamćenjeeee, smije se samaaaa, pod svjetlom bandereeee...“ Svjetla na prozorima zgrade su se vrlo brzo upalila. Uskoro su se pojavile i glave. Vrištale smo sve dok nismo vidjele Bruninu. „Sjećanjaaaa, sama na mjeseciinii, mogu

se smijati starim danimaaaa...”

*

Cvrkut ptica. Ista livada i isto sunce nad njom. I oblaci su bili nekako slični. Neodređeno nejasni, poput asocijacija na stvari koje smo propustili. Vjerojatno mi pale stalno isti snimak.

Dobro jutro“ rekao je glas.

„Zar je prošao cijeli dan?“

„Uvijek pozdravljamo s dobro jutro, jednostavnije je.“

„Jeste li vi robot?“

„Ja, robot? Ha-ha, ne, nisam robot.“

„A tko ste?“

Tišina. Nakon tišine glas zvuči stroži. Kao da je ljut što si je dopustio previše.

„Prvo ćemo riješiti tebe. Kako se osjećaš?“

„Još se ne mogu micati.“

„To je u redu. Pogledat ćemo...“, glas je odugovlačio. Kao da čita nešto. „Da, još te analiziramo. Ima tu svačega. Vidjet ćemo.“

„Recite mi je li projekt Morfej uspio?“

„Što?“

„Projekt Morfej.“

„Hmmm. Trbušna šupljina je u lošem stanju, osjećaš li stezanje ispod pojasa?“

„Ne osjećam ništa. Ne osjećam cijelo tijelo. Recite mi koja je ovo godina?“

„A u koju si putovala?“

„2270.“

„Eto.“

„Što eto? A projekt Morfej? Kako ne znate za projekt Morfej? To je ime projekta u kojem sam sudjelovala. Kabina u kojoj ste me našli. Jesu li vam informacije koje sam donijela išta značile? Prenijeli smo vam kompletno znanje naše civilizacije.“

„Ah, ne znam detalje.“

„Kako ne znate? Morfej! Jedinstveni projekt u povijesti čovječanstva!“

„Ja samo nadgledam proces buđenja spavača.“

„Spavača? Zar nas ovdje ima više?“

„Dosta priče, moraš se odmarati. Gasim te.“

Mrak.

IX

Posljednji susret s Brunom. Bruno je bio isti. Kao u srednjoj školi, kao na fakultetu. Malo zbunjen, malo sramežljiv, malo nejasan, malo manipulativan. Nije ostario. Nije se udebljao. Kosa mu se nije prorijedila. Nije se oženio, nema djecu. Mon mi je spomenula da je bio s nekom, ali nije rekla kako je završilo. Ali očito je završilo. I Mon i Sisy smatraju da prije odlaska još jednu stvar moram napokon zaključiti, tu moju vječnu, nikad ispunjenu aferu s Brunom. Ukratko, da bi moj oproštaj po njima bio potpun, moram se: napiti, plesati na vlaku i poševiti s Brunom. I onda mogu ići. Ravna mi zemlja.

Prvo smo se držali podalje. Ja sam se sramila što sam toliko pijana, on se sramio što je toliko trijezan.

Krenuli smo prema kolodvoru. U sjećanje na stare dane opet ćemo jahati vlakove, rekla je Sisy. Uskoro su se pojavili neki likovi koje je Sisy pozvala. I Bruno ih je znao pa je hodao uz njih. Tako je uvijek bilo: blizu, a daleko. Zainteresirani, ali distancirani. Vječno napetost, nikad ševa. Hodala sam posve rezignirana. Bosim stopalima ciljala čišće dijelove asfalta. Previše je vremena prošlo da bih išta očekivala od nas. Previše kilograma nosim za pojasom da bi ga zagolicala kao nekad. Više nisam ona figura koje se sramio. Već sam prihvatila posljednji poraz kad se napokon okrenuo i pogledao me u oči. Te oči. Opet sam se zaljubila.

*

Cvrkut ptica. Svaki put ista slika i svaki se put nanovo iznenadim kad otvorim oči. Sunce grije, leptirići plešu, oblaci izgledaju kao piratski brodovi. A ništa od toga nije stvarno.

„Dobro jutro“, rekao je glas, „da vidimo što ima novoga kod tebe.“

„Zašto mi stalno prikazujete samo livadu? Želim vidjeti gdje sam. Kakva je budućnost?“

„Budućnost kao budućnost, ništa posebno.“

„Želim vidjeti slike iz vanjskog svijeta.“

„Ne radimo to.“

„Zašto ne?“

„Ne želimo te uznemiriti.“

„Ja sam trenirana za to. Ništa me ne može šokirati.“

Tišina. Glas nekad samo nestane. Kao da se svađam sa službenikom na šalteru i on usred razgovora spusti prozorčić.

„Stvari su se značajno izmijenile“, glas se ponovo vratio.

„Pokažite mi.“

„Razumljivo je da si nervozna. Samo se smiri. Boli li te sad trbuh? Možda bol u jajnicima?“

„Zašto me to stalno pitate? Dajete li mi lijekove za bol? Kakva je ovo bolnica?“

„Kraj priče, moram dalje. Spavanje.“

I svjetlo nestane.

X

Posljednji odlazak na kolodvor. Odnekud se pojavila gitara i netko je počeo svirati, a svi su

počeli urlikati. Sisy se popela na vagon, stavila ruku na srce i počela pjevati himnu. Onda joj se pridružila Moni, zajedno su zaplesale na krovu vagona. Sisy je vikala: Idemo svi plesati na vagon, kao u stara vremena, idemo svi, za Bau!

Bruno i ja smo sjedili u otvorenim vratima teretnog vagona i smijali im se. Sigurno ne želiš o tome pričati, rekao je. Moram pričati, svakoga zanima. Ne želim te gnjaviti, kaže on. Ne gnjaviš me. Pitaj što te zanima. Pitao je. Pričala sam mu o putovanju. O dvjesto pedeset godina koje preskačem. O svom odgođenom životu.

Zašto to činim, pogledao me u oči i pitao zašto odlazim? Izazov, rekla sam i pogledala u pod. Znam, rekao je. Razumijem što je izazov, tamo nitko nikada nije bio, vidjet ćeš stvari koje nitko na svijetu nije, živjet ćeš stvari koje nitko ne može pojmiti, zadužit ćeš budućnosti donoseći im znanja iz sadašnjosti koja je njihova prošlost koju su možda zaboravili, bit ćeš heroína. Ali zašto uistinu odlaziš? Uistinu? Gledao me u oči. Gledala sam u zemlju. Uzela sam mu bocu iz ruke i nagnula dok mi grlo nije izgorjelo od snažnog pića, a oči zasuzile. Bez obzira na sve, bez obzira što zauvijek odlazim i što me nitko neće suditi, bez obzira na to što me nakon sutra više nitko od ovih ljudi više neće vidjeti u životu, ponovo sam morala lagati. Nisam ovdje našla nikog tko me usređuje, prešutjela sam.

*

Cvrkut ptica. Uvijek ista scena, ali nitko ne govori dobro jutro. Osjećam da je tu, da diše uz mikrofon, ali ništa ne govori. Gleda moje nalaze i ne govori.

„Je li toliko loše?“ pitam.

„Ne možemo spasiti maternicu.“

„A mene?“

Tišina. Moj nadglednik nije voljan pričati. Ili nadglednica. Taj čudan neodredivi glas. Ne znam ni što je jedina osoba koju poznajem na svijetu.

„Jeste li muškarac ili žena?“ Tišina.

„Samo to vas pitam! Zašto mi ne želite odgovoriti ni na jedno pitanje?!“ Bijesno sam vikala. Od naprezanja sam osjetila kao da me negdje dole zaboljelo. Možda uistinu jest, a možda je

to samo posljedica izgovorenih riječi o mojoj maternici.

„Nismo još sigurni za maternicu. Dat ćemo joj još malo vremena.“

„Kad ćete mi odgovoriti na pitanja?“

„Gasim te.“

Mrak.

XI

Posljednji seks. Skinuo mi je majicu i ljubio grudi. Jednom mi rukom strgnuo hlače. Zajedno smo se srušili na pod vagona ne prestajući s poljupcima.

Nemam zaštitu, rekao je.

Nema veze, rekla sam i otkopčala mu hlače.

Ne, rekao je on, što ako... se nešto dogodi? Mislim, nije li opasno?

Zaboravi to, dođi, s obje sam mu ruke uhvatila penis i vukla prema sebi. Bez razgovora, molim te, samo ništa ne pričaj, pokvarit ćeš sve, molila sam u sebi.

Strah me, stvarno, ponovo je prekinuo s poljupcima. Možeš zatrudnjeti, to je neodgovorno prema tvom putovanju, piješ li tablete?

Gle, Bruno, duboki uzdah, na trenutak sam se odvojila od njega i ozbiljno ga pogledala. Ne mogu zatrudnjeti. Svašta su mi radili da me spremaju za put. Vjeruj mi nema opasnosti. Sad zaboravi to i ljubi me.

Kako to misliš svašta su ti radili? Sad mu je na licu zabrinutost, a penis je od brige posve omlitavio. Kvrugu.

Uspavali su mi jajnike. Ne rade trenutno, kužiš? Isključeni. Zašto?

Neki organi se tretiraju prije hibernacije. Neki se i vade. Izvadili su mi bubrege i ugradili umjetne, stavili žice u srce i uspavali jajnike, da se ne troše dok ne stignem. Sredili su me iznutra.

Oh bože, zabrinuto je rekao posve mlitavi i mali penisić koji se cijeli stisnuo u sebe. Nije fer, mali. Budi se! Rasti! Želim te!

*

Cvrkut ptica. Jedan oblak izgleda poput robota. Mrkog pogleda i hladnog osmjeha.

„Dobro jutro“, rekao je glas iza oblaka.

„Dobro jutro i tebi.“

„Bauba, ugasit ćemo te.“

Zvučalo je točno tako kako je rečeno. Zvučalo je kao trajno rješenje. Oblaci su izgledali kao razočarenje i bijes.

„Ozljede su ozbiljne, infekcija se proširila.“

„Ma dajte, kako to mislite? Dvadeset i treće je stoljeće, vi liječite sve bolesti i ljudi žive vječno, zar ne?“

„Svi spavači reagiraju slično. Sviri su složenije od toga.“

„Spavači? Što to znači? Zar još netko prolazi ovo? Ali ja sam jedini preživjeli putnik projekta Morfej. Nisam li?“

„Bauba, spavača ima puno. Ljudi iz tvoga doba su se masovno hibernirali. Toliko smo vas pronalazili u vašim kabinama da su zbog vas izglasani posebni zakoni. Svi bi željeli živjeti u budućnosti. Kao da je budućnost raj.“

„Je li raj?“

„Samo nekima.“

XII

Ti si ikona, govorio mi je pijano Bruno. Ali to je ništa prema onome što ćeš biti za dvjesto i pedeset godina. Danas te svi znaju, jer si pionirka. Kad odeš škole će nazvati tvojim imenom.

Bit ćeš u svakoj knjizi iz povijesti. Tvoj će kult rasti, bit ćeš legenda. Za dvjesto pedeset godina svako dijete na planeti će znati tko si, i zamisli, onda se pojaviš među njima. Živa legenda. U budućnosti. Imat ćeš sve. Svijet će ti biti pod koljenima.

Bruno, samo me zagrlj. Samo me zagrlj i ništa ne govori. Ležali smo na podu teretnog vagona, prostor je mirisao na vlagu, a vani je noć polako završavala. Ja sam ikona.

*

„Zašto moram umrijeti?“

„Ne možemo te liječiti.“

„Zašto?“

„Tako su uređene stvari. Ne bi razumjela.“

„Ali ja sam vam važna. Ja sam antikviteta star dvjesto pedeset godina. Ja sam pionirka, ikona. Sa sobom sam donijela svo znanje svoga doba. To je neprocjenjivo.“

„Bauba, žao mi je, ali ti si samo spavač.“

„Zašto ste se onda uopće gnjavili sa mnom? Čemu cijela ova farsa sa slikom te jebene livade? Što me niste ostavili da istrunem u toj kabini?“

„Nadali smo se da ćemo zaliječiti maternicu.“

„Maternica. Što mi se dogodilo?“

„Nismo sigurni. Primila si nekakav udarac u trbuh i pri hibernaciji se oštetilo tkivo. Nepovratno.“

„Zašto vam je važna moja maternica? Zar je to je najvrednije na meni?“

Tišina.

„Dakle, ipak sam rasplodna krava. Jednom su mi baš tako rekli. Bau, ti si rasplodna krava, tako su mi rekli.“

Mrak.

XIII

Ponovni pokušaj posljednjeg seksa. Nisam mu dopustila govoriti. Reci mi dodirima. Vikala sam: Da! Da! Vikala sam iz sveg glasa. Ljudi su koračali kraj vlaka na putu prema svojim poslovima. Negdje je lajao pas. Negdje je trubio dostavni kamion. S one strane pruge prolazio je vlak. Iza zida zvonio je tramvaj. Moj ih je orgazam sve nadglasao.

*

Cvrkut ptica iz pakla. Oblaci mi izgledaju kao vlastita smrt. Samo para u prolazu. Samo voda s neba.

„Dobro jutro“, rekao je glas.

„Ugasi već jednom tu jebenu prokletu livadu, ne mogu to više gledati“, rekao je moj glas. Govor me boli. Riječi više ne izlaze bez cijene.

„Želiš li neku drugu scenu?“

„Ništa ne želim.“

Livada nestane. Sad me osvjetljava samo sterilna siva svijetlost.

„Razumijem tvoju ljutnju...“, glas je prvi put nosio neku emociju, neku suosjećajnost, nešto što sam među tim fonemima pokušavala čuti i ranije, ali nisam uspijevala. Sad me više za to nije bilo briga.

„Zašto me već niste ugasili? Zašto mi se uopće javljate?“

„Još te pregledavamo.“

„I nećete mi pokazati svijet izvan ove kutije?“

Tišina.

„Hoćete li mi bar reći što se dogodilo s mojim prijateljima i roditeljima? Možete li pogledati u računalo i naći što se dogodilo s njima? Jesu li imali dobar život? Bilo što, pička vam

materina buduća, bilo što..."

Još tišine.

XIV

Posljednji ples. Zagrlili smo se i ljuljali u ritmu sentiša. Pjevala sam mu na uho: „Ponoooć, nema zvuka s pločnikaaa..." Grad se već probudio i brujao i trubio svuda oko nas. Ipak se nekako činilo ispravnim.

Ne želim da ideš, Bau, rekao mi je. Pederu, mogao si se ranije sjetiti to reći. Koliko sam godina čekala tvoj signal? Možda nikad ne bih otišla u Morfej. Zašto mi nikad nisi prišao? Ne znam, rekao je. Možda znaš prići samo pijanoj djevojci. A možda volim samo punije, nasmijao se.

U tom se trenu vlak pomaknuo. Vrišteći smo se hvatali za ljestve i bježali s vagona koji se već kretao. Sa zadnje sam prečke skočila na travu i pala na leđa, a on je pao na mene laktom mi stisnuvši trbuh i izbivši sav zrak iz pluća. Oprosti, oprosti, ljubio me. Nije mi ništa, ljubila sam ga.

Idemo na doručak. Častim te, rekao je i povukao me za ruku. Ne mogu. Jaukala sam dok sam se dizala s trave. Moram k roditeljima, čekaju me. S njima ću ručati. Onda odlazim.

Kad? Odakle krećeš? Želim te još jednom pozdraviti.

Nema smisla. Bilo je lijepo ovako, nema smisla rastezati. Nećemo se rastajati, rekla sam i otišla.

Nemoj ići, rekao je dok sam prelazila cestu.

*

Ne mogu vjerovati da sam proputovala pet života da bi došla na mjesto na koje ću umrijeti. A da nisam vidjela to mjesto vlastitim očima, da nisam saznala išta o njemu. To me ljuti. To me tako jebeno strašno ljuti!

Jedva dišem. Bole me pluća. Osjećam kako se bol budi u meni. Dio po dio, osjećam svaki

komadić sebe. Ponovo mogu pokretati ruke, ali strašna mi bol to naplaćuje. Skinuli su me s lijevka. Odustali su od mene.

Mrak.

XV

Posljednji obiteljski ručak. Majka je otvorila vrata. U blagovaonici su bila spojena dva stola za kojima je sjedila cijela mi bliža i daljnja obitelj, ljudi s kojima sam odrastala i oni koje nisam ni poznavala. Otac je nekome pokazivao album sa slikama. Na stolu su bili izresci iz novina o projektu Morfej.

Sve sam uljudno pozdravila i otišla u kupaoonicu. Bolio me trbuh. Podigla sam majicu i ugledala golemu masnicu koju mi je ostavio Brunin lakat. Nešto njegovo, da me podsjeća na njega. Sve dok poput sjećanja ne izbljedi.

*

Svjetlo. Sivilo. Nema ptica. Mogu disati samo kroz kratke udisaje. Osjećam nemoć. Osjećam hladnoću. Siva praznina pred očima igra mi se s glavom. Ne mogu više udisati.

„Dobro jutro, Bauba.“

„Je li gotovo?“

ZAHVALA

Mučenice su moja prva knjiga, prvi put objavljena 2013.

Hvala Kruni Lokotaru, čiji su trud i strpljenje iznjedrili ovu knjigu i posljedično moj identitet pisca. Umjetnost je temelj civilizacije.

Želimir Periš

Rođen 1975. u Zadru. Magistar je računalne znanosti s višedesetljetnim profesionalnim iskustvom u IT-ju. Kreirao je više društvenih igara i videoigara, duboko posvećen proučavanju te promoviranju igre kao umjetničke forme. Posebno je ponosan na društvenu igru *Strašne žene* (2018).

Dobio je više nagrada za prozu, između ostalih: Lapis Histriae 2012. za priče kasnije objavljene u *Graciji od čempresa* koja je 2022. dobila i regionalnu nagradu Štefica Cvek za feminističku i kvir književnost. Roman *Mima i kvadratura duga* bio je finalist nagrade tportal za najbolji roman godine 2015. Roman *Mladenka kostonoga*, postmodernistički ep o vračari Gili, tiskan u gotovo deset izdanja u Hrvatskoj, Srbiji i Francuskoj osvojio je nagradu tportal za najbolji hrvatski roman 2021. godine, regionalnu nagradu Kočićevo pero 2020. i Best Foreign Novel Prize festivala Les Imaginales u Épinalu u Francuskoj 2026. godine. Slikovnica *Dan kad se ugasio ekran* dobila je dvije nacionalne nagrade za najbolju slikovnicu prema izborima dječjih žirija.

Objavio: *Mučenice* (priče, 2013), *Mima i kvadratura duga* (roman, 2014), *Mima i vaše kćeri* (roman, 2015), x (pjesme, 2016), *Žuti bog* (priče, s Maer i Perić, 2020), *Mladenka kostonoga* (roman, 2020), *Gracija od čempresa* (priče, 2022), *Dan kad se ugasio ekran* (slikovnica, ilustracije Monika Markić, 2024).

www.zelimirperis.com

Biblioteka Online

knjiga 303

Želimir Periš

MUČENICE

drugo, izmijenjeno izdanje

© 2026 Želimir Periš

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2026

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Glavni urednik

Krešimir Pintarić

Urednik

Tihomir Dunderović

Fotografija

Kássia Melo / Pexels.com

Objavljeno

11. listopada 2026.

ISBN 978-953-374-509-1 (HTML)

ISBN 978-953-374-510-7 (EPUB)

ISBN 978-953-374-511-4 (PDF)

Prvo izdanje

Algoritam, Zagreb, 2013.

Knjiga je objavljena uz financijsku podršku Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba. Mišljenja izražena u ovoj knjizi odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajališta ustanova koje pružaju financijsku podršku.